

874-875

BIBLIOTECA

PENTRU TOȚI

PAUL BOURGET

Dureroasă enigmă

TRADUCERE DE
ANTOANETA ROȘCULEȚ

EDITURA

Libr. „UNIVERSALA”, Alca
București — Calea Victoriei

Lei 20

Extras din Catalogul Bibliotecii pentru toți

Adam E. Teatru școlar	489—90
Adam Ion. Glume jărănești	809
Adamescu Gh. Din biografiile scriitorilor români	85—85 b.
„ Elocuența Română. Culegere de discursuri celebre: G. Lazăr, Mihailescu-Vileazul, Kogălniceanu, Negri, etc.	48—49
„ Istoria literaturii române. Operă completă, cu toate datele privitoare la Istoria literaturii noastre dela întâile-i începuturi până azi. Cuprinde amănunțitele biografii și portretele celor cari au contribuit la îmbogățirea literaturii și limbii noastre. (7 Nr.)	846—849 b. și 850—850 b.
Agârbiceanu I. Datoria, nuvele	860
Aguletti. Lecturi Din Istoria	51—51 b.
Alsin	
Alarc	1110
Alexa	10
„	295—98
„	15
Alexandru v. Dume	182—82 b.
„ Dumbrava roșie	19 ₂

376767

B74

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

No. 874—875.

PAUL BOURGET

DUREROASĂ ENIGMĂ

TRADUCERE DE

ANTOANETA VALERIU ROȘCULEȚ

376767

BUCUREȘTI

Editura Librăriei „UNIVERSALA“ Alcalay & Co.

27, Calea Victoriei, 27

1282

Toate operele literare celebre sânt publicate
în „BIBLIOTECA PENTRU TOȚI“, care con-
tinuă să apară.

I

DOUĂ SFINTE

Toți oamenii obișnuși să simtă cu imaginația, cunosc bine melancolia fără seamăn ce o provoacă prea desăvârșita asemănare dintre o mamă și fiica ei, când mama are cincizeci de ani și fiica douăzeci și cinci și astfel una reprezintă spectrul bătrâneții celeilalte. Cât de dureroasă e pentru un îndrăgostit priveliștea neapăratei veștejiri ce nu va cruța nici frumusețea iubită! Dar pentru un observator dezinteresat atari asemănări dau naștere la gânduri foarte sugestive. Intr'adevăr, arare-ori asemănarea trăsăturilor merge până la identitate; iar expresia nu-i aproape niciodată aceeași. Dela o generație la alta temperamentul comun a

pășit înainte. Caracteristica dominantă a fiziionomiei a devenit și mai dominantă, — un simbol vizibil al dezvoltării caracterului produs de ereditate. Fața prea delicată s'a făcut și mai delicată; cea sensuală s'a materializat; cea voluntară s'a înăspriț și uscat. La vremea când viața și-a isprăvit opera, când mama a trecut de șaizeci de ani, fata de patruzeci, această gradație în asemănări e și mai vădită, și odată cu ea și istoria împrejurărilor morale în care s'a șbătut acest suflet al rasei din care fac parte cele două ființe. Percepțiunea fatalităților sângelui devine atunci atât de lucidă încât se schimbă uneori în neliniște. Chiar și'n spiritele cele mai lipsite de sensul ideilor generale în asemenea cazuri se deșteaptă neîmblânzita, tragica acțiune a legilor naturii; și când această acțiune se îndeplinește la ființele la care ținem, în afară chiar de dragoste, e nespūs de dureros s'o constatăm!

Cu toate că la șaptezeci de ani, cu o boală de ficat, căpătată în Africa, cu cinci rări și cincisprezece campanii, un bărbat, plecat odinioară ca simplu sôldat și acum ofișer pensionar, nu poate fi tocmai dispus la visări filozofice, totuș, generalul conte Alexandru Seilly se lăsa în voia unor impresii de acest fel, în acea seară, după ce părăsise salonul unui mic palat din

strada Vaneau, unde își lăsase bătrâna prietenă, d-na Castel, numai cu fiica ei, d-na Liauran. Unsprezece ceasuri bătuseră la pendula în stil „Empire“ — dăruită de Napoleon I tatălui d-nei Castel, — așezată deasupra căminului acestui salon. Ca de obicei, generalul se sculase la cea dintâi bătae, ca să se urce în trăsură care-l aștepta.

Intr'adevăr, contele avea tot dreptul să fie adânc tulburat. După campania dela 1870, care-i adusese cea mai mare glorie, dar și ruina desăvârșită a sănătății, bărbatul acesta se trezise deodată în Paris fără alte rude decât niște veri depărtați, pe cari nu-i iubia, din cauza purtării lor cu ocazia unei moșteniri de la o verișoară comună. Nu se apucaseră ei să atace testamentul bătrânei, învinuind de captare, pe cine? pe el, contele Seilly, fiul eroului dela Seipsick! Ca toți celibatarii, de ori-ce vârstă, cari simt nevoia de a înlocui prin obiceiuri fixe liniștea familiei ce le lipsește, generalul căuta și el să-și găsească un interior, în afară de apartamentul lui de soldat ieșit la pensie. Imprejurările făcură din el mosafirul aproape zilnic al palatului din strada Vaneau, unde locuiau două femei cărora, de altfel, le era de mult devotat. Cea mai în vârstă, d-na Marie-Alice Castel, era văduva primului său protector, căpitanul Hubert

Castel, ucis în Algeria, pe când el, Seilly, nu era decât un simplu sergent. A doua, d-na Marie-Alice Liauran, era văduva celui mai scump protejat al său, căpitanul Alfred Liauran, ucis în Italia.

Toți acei care au studiat câtuși de puțin caracterul bătrânului holtei ca și al bătrânului ofițer, — ceeace înseamnă două celibate la un loc, — vor înțelege prea lesne ce rol jucau în viața generalului, aceea mamă cu fiica ei. De câte-ori ieșia dela ele, și mergând până la el acasă, n'avea altă grijă decât să și reamintească cele mai mici incidente petrecute în timpul vizitei sale, — și timpu — acesta era destul de lung, căci generalul locuia pe cheiul Orleans, catul de jos al unei case antice lăsată lui moștenire tocmai de verișoara-i... Trăsura nu mergea repede; un cal de regiment, foarte bătrân, foarte blând, era înhămat la ea și mînat încet de o veche ordonanță, credinciosul Bertrand, care n'ar fi biciuit animalul nici pentru un butoi cu rachie de drojdie, băutura lui favorită. Dar nici trăsura nu putea fi trasă cu înlesnire, joasă și grea cum era, un adevărat cupeu de văduvă bătrână, pe care generalul îl păstrase neschimbat, — cu pielea verde deschisă a garniturii și nuanța verde închisă a panourilor sale. E nevoie să mai

spunem că Seilly moștenise trăsura odată cu casa ? În neștiința lui de cârtitor bătrân, obicinuit cu toate asprimile meșteșugului pe care-l luase în serios, cupeul greoi era pentru el culmea confortabilului, și cu mâna pe una din curele, stând pe marginea scaunului de care odinioară se tolenise vară-sa, nu vedea de cât salonul din strada Vaneau și cele două proprietare din liniștitul locaș, — atât de liniștit, cu ferestrele mari, în fața cărora se desfășura o grădină princiară ce se întindea din strada Vaneau până în strada Babiloniei, — da, nespus de liniștit și cunoscut de el până și în cele mai mici amănunte. Pe pereți erau atârnavate trei tablouri mari, cari dovedeau că, din timpul Revoluției, toți bărbații acelei familii fuseseră soldați. Era, mai întâi, colonelul Hubert Castel, bunicul, pictat de Gros, în uniformă severă a ostașilor Imperiului, cu capul gol, și ceafa groasă prinsă într'un guler albastru închis, cu pieptul îmbrăcat în zale, cu brațele strânse în postavul mâncicilor și mâinile acoperite cu mănuși din lame de fier. Napoleon căzuse prea de timpuriu pentru a răsplăti cum ar fi dorit, pe acest ofițer care-i scăpase viața în campania din Rusia. Apoi, fiul acelui cavaler aspru, căpitanul armatei din Africa pictat de Delacroix, cu tunica albastră

și pantalonul larg, încreștit la picioare. Apoi un portret de Flandrin, al lui Alfred Liauran, în ținuta de ofițer de linie, cum a purtat și Seilly. Ici și colo miniaturi reprezentând tot pe colonelul Castel, înainte de a-și fi dobândit gradul, și alți bărbați și femei ai vechiului regim; căci d-na Castel era o d-ră de Trans; Trans din Provența, o familie foarte numeroasă și foarte nobilă, din împrejurimile lui Aignes-Mortes. Tatăl colonelului Castel nu fusese decât un simplu intendent al tatălui Marie-Alisei care scăpase averea unui ramuri a acestei familii, la drept vorbind prea puțin considerabilă pe timpul tulburărilor din 1792, iar când în 1829 domnișoara de Trans vroise să ia în căsătorie pe nepotul acestui bărbat cinstit, care era și fiul unui soldat celebru, ea nu întâmpinase nicio împotrivire. Tot trecutul d-nei Castel și al d-nei Liauran era împrăștiat pe pereții aceluia salon sever dar prietenos în același timp, ca toate încăperile locuite într'una, și de persoane cari au cultul amintirilor. Mobila compusă dintr'un amestec curios de obiecte din timpul Imperiului Restaurației și monarhiei din Iulie nu corespundea bine înțeles cu averea ambelor femei; avere care crescuse foarte mult din cauza traiului lor modest; dar nu era una din toate aceste

mobile, care să nu le vorbiască de o ființă scumpă, atât lor cât și lui Seilly, care din copilărie cunoștea toate lucrurile familiei. Tatăl său nu fusese numit conte în ziua când Castel, tovarășul său de arme, fusese numit colonel? Și tocmai această cunoaștere amănunțită a vieții celor două femei îl făcea pe bătrân atât de simțitor față de ele. Intr'atât li se identificase, încât nu putea să doarmă noaptea când le lăsa neliniștite. Bărbatul acesta slab și istovit, care, dela privirea lui ștearsă până la regularitatea mersului și a ținutei sale dovedea obicinuința celei mai stricte discipline, când era vorba de cele două prietene ale sale, descoperia în el comorile unei sensibilități pe care felul său de trai nu-i îngăduise de loc s'o cheltuiască; iar în acea seară din luna lui Februarie 1880, el se afla în starea de tulburare a unui amant care a văzut ochii amantei înecați de lacrimi, fără a cunoaște pricina.

— „Ce mâhnire vor fi având ele, pe care nu mi-o spun?“... Această întrebare frământa creierul generalului, în timp ce trăsura înainta în ploaie și vânt. Era un timp anapoda; dar generalul nici că se gândia să ridice geamul cupeului prin care pătrundea vântul, și mereu își punea aceeași și aceeași întrebare; căci prietenele

sale fuseseră cumplit de abătute în seara aceea și generalul le vedea pe amândouă în gând, așa cum le lăsase la plecare. Mama ședea la gura sobei, într'un jilț, cu părul alb de tot, cu profilul mândru și cu ochii foarte negri într'o față veștedă, cu zbârcituri lungi și verticale, care dovedesc noblețea vieții. Paloarea extraordinară a tenului ei lipsit de sânge era și ea o dovadă de nemăsuratele supărări ale unei văduvii pe care nici cea mai mică distracție n'o mângâiase. Și paloarea-i păruse contelui și mai pronunțată, în această seară, ca și neliniștea de pe fața fiicei.

Cu toate că d-na Liauran avea peste patruzeci de ani, nici un fir alb nu se zăria în bandourile părului ei negru, care încununa o față veștedă, însă nu zbârcită și în care se găseau trăsăturile mamei, dar mai fine și mai îndurerate. O boală nervoasă o silia să șadă mereu întinsă pe o sofa, care în acea seară era așezată în fața jilțului d-nei Castel, așa că generalul, când părăsise salonul, putuse dintr'o singură privire să 'nvăluie pe ambele femei și simțise că pe cea de-a doua o apăsa o dublă văduvie.

Pentru Seilly, care știa în ce atmosferă de dragoste și de tristețe crescuse a doua Marie-Alice, înainte de a intra ea însăși

într'o atmosferă de griji noi, această îndoită văduvie explica minunat de bine exagerarea, la fiică, a unei sensibilități în deajuns de accentuată la mamă.

Dar nu erau oare ani de zile de când melancolia ambelor văduve se mai învelelea, sau mai bine zis se fălia cu prezența un copil, a lui Alexandru-Hubert Liauran, născut cu câte-va luni înainte de războiul Italiei, ființă încântătoare, dar prea plăpândă, după spusa nașului său generalul care adesea îi zicea „domnișoara Hubert“, și duios, ca toți tinerii crescuți numai de femei? În condițiile în care se aflau, atât mama cât și bunica, băiatul era pentru ele lumea întreagă.

— „Dacă sunt abătute nu poate fi decât din pricina lui „își zise contele; „doar nu e vorba de nici un război“...

Bătrânul soldat își amintea făgăduința ce i-o făcuse tânărul, de a se înrola îndată ce s'ar isca vre-un război între Germania și Franța. Numai condiția aceasta îl făcuse să nu se împotrivescă dorinței celor două femei, care vroiseră să-l țină lângă ele. Tânărul se simțise într'adevăr atras de cariera militară; dar numai gândul de a-l vedea pe acest copil îmbrăcat în uniformă fusese pentru d-na Castel și d-na Liauran un adevărat chin, și Hubert rămăsese lângă ele,

fără nici o altă carieră decât de a le iubi și a fi iubit de ele.

Amintirea finului său trezise în conte un alt șir de reverii, Trăsura-i, după ce coborîse strada Bacului, înainta pe chei. Ploaia lovindu-l acum drept în față, bătrânul soldat închise în sfârșit geamul. Senzația neașteptată a frigului îl făcuse să se înfunde și mai tare în trăsură, dar și în gânduri. Când o contrarietate fizică ne face să ne încovoem, ea produce adesea efectul ciudat de a așăta puterea amintirii. Acelaș lucru i se întâmplă și generalului, care de-odată își aminți că de mai multe săptămâni finul său își petrecuse foarte arare-ori seara în strada Vaneau. El nu se prea neliniștise de asta, știind că d-na Liauran ținea mult ca fiul său să meargă în lume. Se temea atât ca el să nu se plictisească cum-va de această viață retrasă! Un instinct tainic îl făcea pe Seilly să lege lipsurile acestea de nelămurita tristețe răspândită pe fețele ambelor femei. El pricepea minunat de bine că la buică, ca și la mamă, toate forțele vii ale inimii n'aveau alt scop decât existența acestui copil. Și rînd pe rînd i se înfățișau miile de scene de dragoste pătimașă, la care fusese martor de când se născuse Hubert.

Își amintia paloarea d-nei Castel și mi-

grenele mortale ale d-nei Liauran la cea mai mică indispoziție a băeșășului. Apoi revedea timpul educației lui, pe care o urmărise însăși mama. De câte ori nu admirașe el pe tânăra femeie, cum sta aplecată pe o mescioară, petrecându-și serile cu studiarea unei pagini de latină sau greacă, pe care o avea s'o spuie a doua zi scumpul ei școlar! Printr'un mișcător exces de dragoste propriu unor mame cari ar suferi de cea mai mică nepotriveală între mintea lor și a fiului lor, d-na Liauran vroise să se asocieze, ceas cu ceas, la desvoltarea inteligenței copilului ei. Hubert nu luase o lecție în odaia de sus a micului palat, fără ca mama lui să nu fie de față, lucrând la vre-o operă de caritate, împletind o cuvertură, sau cosând batiste pentru șăraci, dar ascultând cu băgare de seamă ceea ce spușnea profesorul. Hubert își primise cultura dela profesori particulari, pe care d-na Liaurau îi alesese după recomandașiiile preotului său, și nici unul nu-i răpise influența, pe care nu vroia s'o împartă decât cu bunica. Când tânărul trebui să înveșe călăria și scrima, nenorocita femeie, — pentru care ceasul petrecut departe de fiul său era un adevărat chin, — lășă să treacă luni și luni până să se hotărască. În celē din urmă consimșise să prefacă în sală de arme o cameră din catul de jos al palatului.

Un bătrân instructor militar, stabilit în strada Jacob și pe care Seilly îl avusese sub ordinele sale, moș Lecontre venia de trei ori pe săptămână. Mama nu cuteza a mărturi că și la auzul sgomotului produs de ciocnirea floretelor era cuprinsă de o adevărată emoție, Generalul o mai înduplecase pe d-na Liauran să-i încredințeze fiul spre a-l duce la manegiu; dar asta numai cu condiția că nu-l va părăsi nici un moment, și fiecare despărțire pentru o atare ședință pricinuia o tainică agonie.

Toate aceste nuanțe de sentimente, care făcuseră din educația tânărului un poem întreg de temeri nebune, de fericiri dureroase, de înfiorări neîncetate, contele Seilly le înțeleșese, oricât erau ele de străine de caracteru-i, mulțumită numai dragostii sale atât de devotate, și el știa că d-na Castel, deși în aparență era mai stăpână pe sine, totuș nu era mai cuminte decât fiică-sa. Câte din privirile acestei temeii atât de palide nu surprinsese el, pe când învăluiau pe Marie-Alice Liauran și pe Hubert într'o prea arzătoare, prea absolută idolatrie!...

Zilele trecuseră; copilul împlinia douăzeci și doi de ani, și ambele văduve îl înconjurau încă, îl înlănțuiau cu miile delicatese cu care, — fie mame, soții sau amante, femeile pasionate știu să se facă folosi-

toare ființei care este obiectul patimii lor. Cu câtă îngrijire și chibzuială pregătiseră ele pentru Hubert cel mai drăgălaș apartament de băiat! Măriseră un pavilion, ce se afla îndărătul palatului și care dădea într'o grădiniță unită cu grădina mare din strada Varenne. Dela ferestrele camerei sale de culcare, d-na Liauran putea să vadă ferestrele fiului său, care se afla astfel în stăpânirea unui colțisor independent. Ambele femei pricepuseră că nu-l vor avea pe Hubert multă vreme pe lângă ele, dacă nu vor ști să-i asigure un trai independent, personal, cum se cuvine unui tânăr de douăzeci de ani.

În catul de jos al pavilionului, două săli mari, ce dădeau în grădină, cuprindeau: una un biliard, cealaltă toate cele trebuitoare pentru scrimă. Acolo își primia Hubert prietenii, câți-va tineri din faubourg-ul St. Germain; căci cu toate că d-na Castel și d-na Liauran nu făceau vizite, ele păstraseră relații de prietenie cu toate persoanele din cercul acelor care se indeletnicesc cu opere de caritate. Era o societate aparte, foarte deosebită de celelalte și cu atât mai unită cu cât raporturile erau serioase și personale.

Dar, de sigur, nici unul din prietenii lui Hubert nu avea o instalație ce s'ar fi putut

asemăna cu aceea pe care cele două femei o pregătiseră în catul de jos al pavilionului. Ele, deși trăiau în simplitatea văduvelor fără speranță, și sub nici un cuvânt n'ar fi schimbat ceva din vechiul mobilier al palatului, totuș dragostea lor pentru Hubert deșteptase deodată în ele dragoste pentru luxul și confortul modern. Iatacul tânărului era îmbrăcat în stofe din Japonia, și toată mobila era adusă din Anglia. D-na Castel și d-na Liauran văzuseră la o rudă depărtată a lor, — un anglo-man în toată puterea cuvântului, — câte-va modele care le seduseseră și imediat, cu o plăcere de îndrăgostite, procurară aceste lucruri, pe atunci originale pentru copilul lor. Odaia aceea aflată la miază-zi și veșnic cu soare, mai avea un dulap frumos cu trei panouri, o oglindă cu etajere deasupra căminului, două colțare drăgălașe, un pat mare și jos, jilțuri care nu te mai lasă să te ridici de pe ele; — era însfârșit adevăratul *home* pe care fie-care Englez bogat caută să și-l procure. O sală de baie se afla lângă iatac, apoi o odaie pentru fumat. Deși Hubert n'avea încă această patimă, totuș cele două femei prevăzuseră și acest obicei, găsind astfel pretextul de a-i rândui o cameră orientală cu o bogăție de covoare de Persia și un divan larg îmbrăcat cu stofe

algeriene, pe care le adusese generalul din campaniile sale. Stofe la fel împodobeau tavanul și pereții pe care se vedeau armele lăsate de trei generații de ofițeri. Săbii egiptene aminteau cea dintâi campanie a lui Hubert Castel cu Bonaparte; căpitanul armatei din Africa posedase puști arabe și amintirile din Crimeea atestau prezența sublocotenentului Liauran sub zidurile Sevastopolului.

Din camera de fumat, intrai în cabinetul de lucru cu ferestrele duble, și cele dinăuntru cu geamuri colorate, așa că în zilele triste puteai să nu observi nuanța vremii noroase și a cerului întunecat! Un birou mare, așezat în mijlocul odăii, avea în fața-i un fel de jilț cu care te puteai întoarce spre sobă, fără ca să te mai ridici. O mesciară Tronchin își oferia pupitrul, dacă tânărul ar fi avut plăcere să scrie în picioare, după cum o canapea îl îndemna la trândăvie. Un pian era așezat într'un colț și tocmai în fundul cabinetului se afla biblioteca lungă și joasă. Felul cărților care împodobeau rafturile ei arătau mai bine decât celelalte amănunte, grija ce și-au dat-o d-na Castel și d-na Liauran ca să rămână stăpâne pe fiul lor în acea perioadă grea, care începe dela douăzeci de ani și ține până la treizeci.

În calitatea lor de văduve de soldați păstrează amândouă cultul vieții active, dar dragostea lor prea mare pentru Hubert le oprimă de a-l lăsa s'o înfrunte, și, ca să-și împace oarecum conștiința, visau pentru Hubert o viață de studiu. Ele ar fi dorit ca el să înceapă o operă de istorie militară, ca aceea lăsată de un Trans din secolul al 18-lea, asupra campaniilor mareșalului de Saxa. N'ar fi fost cel mai sigur mijloc ca el să stea mult acasă, — mult la ele? De aceea, mulțumită sfaturile lui Seilly, ele adunaseră o colecție bună de cărți necesare unui asemenea proiect. Corespondența întregă a Împăratului, urmarea memoriilor privitoare la Istoria Franței, numeroase volume de călătorii, formau fondul bibliotecii. Câte-va scrieri religioase, un mic număr de romane și dintre scriitori moderni numai operele lui Lamartine, îi împodobeau rafturile. Trebuie să adăugăm că'n acest colțisor, unde nu se primia nici un jurnal, literatura contemporană era cu totul necunoscută. Ideile generalului și a celor două femei se potriveau de minune în această privință. Cât despre lumea contemporană aveau aceleași cunoștințe ca și despre literatura. În salonul din strada Vaneau puteai auzi convorbiri uimitoare, prin care contele lămuria prietenelor sale că Comuna se făcuse cu banii

d-lui de Bismark din ordinul șefului unei societăți secrete, și alte teorii politice de acest soi. Aceleași cauze produc totdeauna aceleași efecte. Ca în orășelele de provincie, monotonia obiceiurilor adusesese la cele două văduve o monotonie analoagă de gândire. Sentimentele erau foarte adânci, dar ideile foarte înguste în vechiul palat a cărui poartă se deschidea arare-ori. Și atunci trecătorul vedea, în fundul curții, o clădire pe frontonul căreia se putea citi o diviză latină săpată odinioară în onoarea marelui de Cregny, primul proprietar al casei: „*Marti invicto atque indefesso*. — Lui Marte neînvinsul și neobositul“. Ferestrele înalte dela catul întâi și al doilea, culoarea pietrei, lăcerea din curte, totul se armonizau cu caracterul celor două proprietare, ale căror prejudecăți erau nenumărate. D-na Castel și fiica ei credeau în presimțiri, în vederea dublă, în somnambuli. Erau încredințate că Impăratul Napoleon al III-lea întreprinsese războiul Italiei pentru a-și îndeplini jurământul de carbonar. Niciodată aceste două femei atât de bune nu s'ar fi împrietenit cu un protestant sau cu un Evreu. Se tulburau și la gândul că ar putea să se găsească un liber cugetător de bună credință, ca și cum ar fi fost vorba de un criminal cinstit. Într'un cuvânt, chiar și ge-

neralul le socotia naive. Totuș, după cum se întâmplă multor ofițeri, a căror viață ră-tăcitoare și timiditate ascunsă sub înfățișarea lor marțială i-a condamnat la iubiri întâmplătoare, Seilly cunoștea prea puțin femeile, pentru a putea aprecia cât de sinceră era această naivitate și în ce deplină ignoranță a răului trăiau ambele Marie-Alice. El presupunea că toate femeile cinstite erau la fel, pe când tuturor celorlalte le da numele de „desfrânate“. Când boala lui de tîcât îl făcea să sufere prea mult, rostia acest cuvânt cu un ton care dădea de bănuiră că în trecutul său trebuie să fi avut vre-o decepție amară. De a fost sau nu înșelat de vre-o aventurieră, cine se mai sinchisia de-așa ceva printre rarele persoane pe care le întâlnea la „cele două sfinte“, cum numia el pe d-na Castel și pe fiică-sa?

Legănat într'una de mersul trăsurii, generalul se lăsa în voia amintirilor ce-l asaltau mereu de la plecarea-i din strada Vaneau, făcându-l într'un sfert de ceas să recapitu-leze tot trecutul prietenelor lui; și iată că în jurul celor două figuri, alte fețe se iveau, bunăoară a unei verișoare a d-nei Castel, o doamnă de Trans, care locuia în provincie o parte a anului și care, cu cele trei fete ale sale: Yolanda, Yseult și Ysabeau venia să-și petreacă iarna la Paris. Aceste

patru dame își închiriau un apartament în strada Monsieur și viața lor în Paris se mărginea în a se scula dimineața ca să asculte leturghia, pe la ora șapte, într'o capelă privată a unei mănăstiri din strada Barouillère, în a vizita alte mănăstiri, sau a lucra pentru săraci. Ele se culcau pela opt și jumătate, după ce prânzeau la douăsprezece și cinau la șase. De două ori pe săptămână, „aceste doamne de Trans“, cum le zicea generalul, își petreceau serile la verișoarele lor. În serile acelea se întorceau acasă, în strada Monsieur la zece, iar servitorul lor venia după ele, aducându-le galoșii și un felinar, ca să străbată, fără primejdie, curtea palatului Liauran.

Contesa de Trans și fiicele sale aveau fețe de țărance pârлите de soare și pistruițe. Imbrăcămintea lor era cusută în casă, de croitorese recomandate de călugărițe. Zgârcenia se vedea în toată ființa lor, un singur amănunt le dădea pe față aristocrația înăscută: mâinile foarte frumoase și piciorușele pe care nu le deformase nici chiar încălțăminte proastă, cumpărată dela o casă evlavioasă din strada Sevres. Un contrast izbitor îl făceau aceste patru femei cu un alt văr, acesta trăgându-se însă din neamul celeilalte Marii-Alice, George Liauran. Acesta aducea în salonul din strada Vaneau

o eleganță desăvârșită. Era un bărbat de vre-o patruzeci și cinci de ani, care se avântase într'o lume bogată, la început cu o avere mijlocie, sporită în urma unor speculații norocoase de Bursă. Apartamentul și-l avea la Cercul Imperial, unde își lua și dejunul, iar seara își avea tacâmul pus în vre-una din casele în care era musafir zilnic. Era mic, slab și foarte oacheș. De întrebunța sau nu vre-un mijloc pentru a-și menține tinerețea bărbii ascuțite și a părului său tăiat foarte scurt, era o chestie de multă vreme discutată de cele trei domnișoare de Trans, care se proșteau studiind jinuta lui George, încălțăminte-i lustruită pe talpă, nasturii de aur dela manșete, perla dela plastronul cămășii, într'un cuvânt, toate nimicurile acestui om, cu ochii mici și șireți și a cărui toaletă le dovedia un trai cât se poate de luxos. Credeau că el avea asupra lui Hubert o influență fatală. Dar d-na Liauran nu împărtășia această părere, căci ea îl însărcinase pe George să-l ducă pe tânăr în lume, atunci când avusesese dorința ca fiul său să cultive relațiile lor de familie. Nobila femeie răsplătia, prin această dovadă de încredere, devotamentul vărului ei. El, de ani de zile, venia foarte regulat în liniștitul palat, fie că această iubire curată îi părea dulce în mijlocul min-

ciunilor din societatea pariziană, fie că ar fi nutrit de multă vreme pentru vară-sa un fel de cult, așa cum știu câte odată să inspire, fără știrea lor, femeile foarte cinstite, mizantropilor, căci George avea acea nuanță de pesimism pe care o întâlnești la mulți crai. Caracterul acestui tânăr, pornit în ori-ce împrejurare să creadă numai răul, era pentru general un adevărat obiect de mirare, cu care nici cu vremea nu se obișnuise; dar în acea seară nu se gândia la asta: amintirea lui George Liauran ațâța și mai mult pe a lui Hubert. Și, fără voe, bunul om ajungea la convingerea că ambele biete Sfinte, nu puteau fi abătute, în așa grad, decât din pricina fiului lor.

— Da, dar pentru ce?... Acest punct de întrebare, în care i se rezumau toate gândurile, i se întâlășise în minte când cupeul se opri în fața casei sale. De cealaltă parte a porții staționa o altă trăsură, în care Seilly recunoscă micul cupeu dăruit de d-na Liauran fiului ei.

— „D-ta ești Ioane?“ strigă el vizitiului.

„Da, domnule conte“... răspunse o voce pe care Seilly o recunoscă.

— „Hubert mă așteaptă“ își zise el, și trecu pragul ușii în prada unei curiozități pe care n'o mai simțise în așa grad de mulți ani.

II

HUBERT LIAURAN

Cu toată curiozitatea care-l slăpânia, generalul nu avu un singur gest mai repede. Apucăturile militare erau prea înrădăcinate în el pentru ca emoția să le poată învinge. Iși puse el singur bastonul la loc, își scoase una după alta mănușile blănite și le puse pe masa din anticameră, alături de pălăria așezată cu îngrijire pe o parte. Servitorul îi scoase pardesiul cu aceeași încetineală. Atunci deabea intră în odaia în care îi spusese servitorul că tânărul îl așteaptă de vreo jumătate de oră. Era o odaie cu înfățișare severă și care dovedea traiul său redus la cele mai stricte necesități. Rafturi de lemn de brad încărcate cu cărți, publicații oficiale, se înșirau pe două părți. Hărți și câteva trofee de arme, împodobeau ca-

mera. Un biurou așezat în mijloc era acoperit cu hârtii puse teancuri, notițe din marea lucrare pe care o pregătia contele, asupra reformei armatei, în colaborare cu vechiul său coleg și prieten, generalul Jardes. Două mâneci de lustrin, împăturate cu îngrijire, zăceau printre echere și linii. Un bust al lui Bugeand împodobia căminul, în care un foc de coks era pe cale de a se stinge. Odaia era patrată, iar covorul era ceva mai mare decât masa ce se afla pe el. Pe masă era o lampă de alamă poleită, aprinsă în acel moment și al cărui glob de carton verde lumina mai bine fața tânărului Liauran, care sta într'un jilț de pae și privia focul, cu bărbia sprijinită pe mână. Era atât de cufundat în reveria-i în cât nu auzi nici uruitul trăsurii, nici intrarea generalului în odaie. Acesta niciodată nu fusese izbit, ca în acest moment, de uimitoarea asemănare ce oferia figura tânărului cu a celor două femei, care-l crescuseră. Dacă doamna Liauran părea mai slabă decât mamă-sa, mai puțin în stare să înfrângă mizeriile vieții, apoi fragilitatea era și mai exagerată la Hubert. Fracu-i de postav negru — era în ținută de serată și cu o floare albă la buionieră — scotea în relief umerii slabi, Degetele-i rezemate de tâmplă aveau finețea degetelor unei fe-

mei. Paloarea tenului trăda, în acea oră de tristețe, efectul pe care ori-ce emoție o are asupra unui organism prea delicat. Un cearcăn negricios înconjura frumoșii lui ochi negri; dar în tăetura frunții sale era ceva mândru; nasul subțire, foarte puțin coroiat, încreștitura buzelor deasupra cărora se resfira o mustață fină și neagră, bărbia cu gropișă; alte semne, ca sprincenele dese și îmbinate, trădau ereditatea unei rase active, la copilul prea răsfățat de cele două femei singuratice.

Dacă generalul ar fi fost tot atât de bun cunoscător în ale picturii, după cum era expert în arme, s'ar fi gândit desigur, în fața acestei figuri, la portretele lui Van Dick reprezentând prinși tineri, la care fineția aproape morbidă a unei rase îmbătrânite se unește cu mândria unui sânge eroic. De sigur că nu amintiri de acest soi îl făcură a se opri câte-va momente înainte de a păși spre masă. Hubert își ridică frumosul cap, ale cărui bucle negre îi dădeau înfățișarea portretelor executate de pictorul lui Carol I. Văzându-și nașul, se sculă să-l salute. Era mlădios, cu toată statura-i mică, și numai după felul cum întindea mâna se putea ghici supravegherea ochilor de mamă. Manierele și ținuta noastră nu sunt oare opera nedistrusă

a privirilor ce ne-au urmărit și judecat în timpul copilăriei noastre ?

— „Ai pe semne a-mi vorbi de lucruri foarte importante? zise generalul mergând de a dreptul la fapt. „Imi închipuiam“, adaugă el; „am lăsat pe mama și bunica ta mai abătute de cum le-am văzut vreodată dela războiul Italiei. De ce nu erai cu ele în astă seară? Dacă nu cauți să ferești pe aceste două femei Hubert, ești foarte nerecunoscător, căci ele și-ar da viața pentru fericirea ta... Dar, în fine, ce s'a întâmplat?...

Generalul, rostind vorbele acestea, își urma cu glas tare gândurile care-l necăjiseră tot drumul dela strada Vaneau până acasă la el. În timp ce vorbea, văzu trăsăturile tânărului schimbându-se de emoție. O fatalitate ereditară temperamentului acestui copil prea iubit îi pricinuia un fel de spasm dureros în inimă, când auzia un glas prea aspru. Dar fără îndoială, asprimea glasului contelui Seilly era sporită și prin înțelesul vorbelor lui. Atingeau cu brutalitate o rană vie. Hubert căzu pe scaun zdrobit; apoi răspunse cu o voce înceată, fără a tăgădui că el ar fi cauza supărării celor două femei:

— „Nu mă cerceta nașule; îți dau cuvântul meu de onoare că nu sunt vinovat. Dar nu-ți pot spune neînțelegerea ce mă

face să le pricinuesc supărarea. Nu pot... Am lipsit de acasă mai des decât de obicei, iată singura mea crimă“...

— „Tu nu-mi spui tot adevărul“, răspunse Seilly, împlânzit prin vădita durere a tânărului. „Mama și bunica-ta prea te vor numai în poalele lor. Asta am zis-o totdeauna. Te-aș fi crescut mai cu asprime, de-aș fi fost tatăl tău. Femeile nu se pricep să formeze un bărbat... Dar, de doi ani nu te îndeamnă ele să mergi în lume? Așa că nu ieșirile tale le supără, ci pricina acelor ieșiri“...

După ce rosti această frază, pe care o socotia foarte dibace, contele privi pe finul său prin fumul pipei pe care și-o aprinsese. Văzuse obrajii lui Hubert roșindu-se, ceea-ce ar fi fost, pentru un observator mai fin, o mărturisire netăgăduită. Numai o aluzie, sau teama de vre-o aluzie la țemeia iubită, tulbura poate pe un tânăr atât de cast. Crezând că s'a trădat, el păru și mai încurcat când răspunse :

— „Te asigur, nașule, că nimic în purtarea mea nu m'ar putea face să roșesc. Pentru întâia oară, atât mama cât și bunică-mea nu mă pricep... Dar, asupra punctului care ne desbină nu le voi ceda. Ele sunt nedrepte, cât se poate de nedrepte... urmă el sculându-se și făcând câți-va pași.

De astă dată pe fața lui nu se mai vedea suferința, ci mândria neînvinsă pe care atavismul militar i-o pusese în sânge.

Nu dădu timp generalului să-i comenteze vorbele, care, în gura unui fin, foarte supus de obicei, dovedeau o intensitate de patimă nemăsurată. Iși încreși sprâncenele, scutură din cap ca și cum ar fi vrut să gonească un gând stăruitor, și acum stăpân pe sine:

— „N'am venit aci ca să mă tângui, nașule“, zise el, „m'ai primi rău și ai avea dreptate... Am a-ți cere o îndatorire, o mare îndatorire. Dar aș dori să rămână între noi, ceea ce-ți voi spune“.

— „Nu iau asemenea angajamente, zise contele. N'ai totdeauna dreptul să taci, a-daugă el. Iți pot făgădui numai că voi păstra secretul tău, dacă cum-va iubirea mea pentru cine știi nu-mi va impune să vorbesc. Haide, acum hotărăște lu singur“.

— „Fie, răspunse tânărul, după o tăcere, în care timp își judecase pe semne situația; fac cum vei voi... Pentru ceea ce am a-ți spune, câte-va vorbe ajung. Nașule, poți să-mi împrumuți trei mii de lei?“

Inre barea era atât de neașteptată pentru contele, încât îi schimbă deodată șirul gândurilor. Dela începutul convorbirii căutase să pătrundă secretul tânărului, care era și secretul celor două prietene, și bine înțeles

se gândise că trebuie să fie la mijloc vre-o aventură galantă. Și la drept vorbind asta nu-l prea mira. Deși foarte evlavios, Seilly mai păstrase totuși din militărie teorii foarte indulgente asupra dragostii. Viața militară te aduce la o simplificare de gândire, care te face să admiți toate faptele, oricari ar fi ele, în toată goliciunea lor. O „desfrânată“ în ochii lui Seilly era, cum s'ar zice, o boală trebuincioasă. Numai că boala nu trebuia să se prelungească prea mult și nici tânărul să se prea istovească. O bănuială grozavă îi veni deodată în minte, căci socotia cărțile, din experiența dela regiment, cu mult mai primejdiease de cât femeile.

— „Ai jucat? întrebă el repede.

— „Nu, nașule, răspunse tânărul șovăind. Am cheltuit, pur și simplu, în lunile din urmă, mai mult decât pensiunea mea: am datorii de regulat, și, adăugă el, plec poi-mâne în Anglia“.

— „Și mama ta știe de această călătorie?“

— „Desigur; voi petrece cincisprezece zile la Londra la prietenul meu dela ambasadă, Emanoil Deroy, pe care-l cunoști“.

— „Dacă mama ta te lasă să pleci, reluă bătrânul, care-și urma cu logică ancheta, apoi se vede că purtarea ta în Paris a

făcut-o să sufere grozav. Răspunde-mi sincer. Ai o metresă ?“

— „Nu, răspunse repede Hubert, și iar roșeața îi năvăli în obraji; n'am nici o metresă.

— Dacă nu-i la mijloc nici dama de pică, nici cea de inimă, zise generalul, care nu se îndoia de sinceritatea finului său, — știa că n'ar fi în stare să spună o minciună, — îmi vei face cinstea să-mi spui unde s'au dus cei cinci sute de lei pe lună, pe care ți-i dă mama ta, un salariu de colonel, ca bani de buzunar ?

— „Vai! nașule, zise tânărul oarecum ușurat, nu cunoști cerințele vieții de astăzi. Uite! Ieri am înapoiat un prânz la trei prieteni, la cafeneaua engleză. Am oferit mai multe buchete, am închiriat trăsuri pentru a merge la țară, am trimis câteva cadouri. Cinci bilete de bancă se duc atât de repede! În fine, îți repet, am câteva datorii de plătit, îmi trebuie pentru cheltuelile de drum și nu vreau să cer acum nici mamei, nici bunicii mele. Ele nu știu ce-i viața unui tânăr în Paris. Pe lângă o neînțelegere nu vreau să mai adaug alta. Din cauza raporturilor noastre de azi, ele ar vedea greșeli acolo unde au fost nevoi ce n'am putut înlătura. Și apoi, o scenă cu mama mea n'o pot îndura nici fizicește.

— „Și dacă refuz?.. întrebă Seilly“.

— „Mă voi adresa aiurea, zise Hubert ;
îmi va fi foarte greu, dar voi face-o“.

Urmă o tăcere între cei doi bărbați. În ochii generalului, se întuneca povestea, ca și fumul ce-i eșia din pipă. Dar ceea ce vedea bine era hotărîrea nestrămutată a lui Hubert, ori-care i-ar fi fost cauza secretă. Să-i răspundă nu, însemna să-l trimeată la vre-un cămătar, sau să'l silească să facă vre-o încercare umilitoare pentru amorul lui propriu? Dar de îndată ce dădea suma finului său, dobândia oarecum dreptul de a pătrunde misterul care se ascundea sub exaltarea-i, ca și sub melancolia ambelor femei. Apoi, de ce n'am zice totul, contele avea pentru Hubert o dragoste vecină cu slăbiciunea.

Dacă fusese mișcat de disperarea tăcută a d-nelor Castel și Liauran, era acum tulburat de dureroasa neliniște zugrăvită pe fața scumpului copil, pe care-l socotia în gând ca pe un fiu adoptiv, și'l iubia ca pe un fiu adevărat.

— „Prietene, zise el luând mâna lui Hubert și cu un glas în care nu mai era nimic din asprimea dela începutul convorbirii, te stimez prea mult, ca să cred că m'ai putea asocia la vre-o faptă care să nu fie pe placul mamei tale. Voi face ce

dorești, dar cu o condiție... și fiind-că ochii lui Hubert trădau o nouă neliniște: „Fii liniștit, vreau numai să-mi hotărăști data când socoți că-mi vei putea înapoia banii. Vreau să te îndatorez, urmă bătrânul soldat, dar n'ar fi demn nici de tine dacă ai împrumuta o sumă pe care n'ai putea-o înapoia, nici de mine dacă ți-aș îndeplini asemenea calcule... Vrei să vii mâine după amiază? Vei socoti ce ai putea pune deoparte în fie-care lună, din banii tăi. Nu trebuie să mai dai buchete, nici prânzuri la Cafeneaua Engleză, nici cadouri... N'ai trăit atâta vreme fără cheltuiala asta zadarnică?...

Acest mic discurs, în care spiritul de ordine caracteristic generalului, bunătatea inimii sale și iubirea de regularitate se contopiau în proporții egale, mișcă atât de tare pe Hubert, încât strânse mâna nașului său fără a mai răspunde un cuvânt, zdrobit de emoții pe cari nu le spusese.

Iși închipuia prea bine că în timpul acestei întrevederi pe cheiul Orleans, în palatul din strada Vaneau, două ființe mult iubite vegheau și comentau lipsa lui. Ca și cum un fir misterios l-ar fi legat de acele două femei ce ședeau singure în fața focului, el suferia de durerile ce le pricinuia...

Intr'adevăr, în salonul pacinic, după ple-

careea generalului, cele „două stinte“ rămăseseră multă vreme tăcute. Din sgomotul de afară al vieții pariziene n'ajungea la ele decât o bâzâială neînțeleasă, ca murmurul mării auzit de departe. Intimitatea odăi, închise, și sgomotul vieții din afară erau simbolul destinului celor două femei. Marie-Alice Liauran, întinsă pe canapea, atât de subțirică în hainele ei negre, părea că ascultă sgomotul, — sau gândurile sale — căci lăsase lucrul, pe când mama ei mișca mereu croșetul de os, stând în jilțu-i, și câte odată își ridica privirea în care se citia o neliniște îndoită. Senzațiile pe care le încerca fiică-sa, ea le simția și pentru Hubert și pentru acea fiică a cărei delicateță aproape morbidă îi era atât de cunoscută. Toiuz nu căută să curme tăcerea. D-na Liauran, ca și cum și-ar fi prelungit reveria, zise gemând:

— „Ceeace îmi mărește durerea e că vede rana ce mi-a făcut-o în inimă și asta nu-l oprește, pe el care, din copilăria lui și până acum șease luni, nu putea să vadă o umbră în ochii mei, o încreșitură pe fruntea mea, fără ca fața-i să se descompună! Iată, asta-mi dovedește ce adâncă e patima lui pentru acea femeie... Ce patimă și ce femeie“!...

— „Nu te aprinde, zise d-na Castel scu-

lându-se și îngenunchiând lângă fiică-sa. Ai căldură, zise ea, luându-i mâna. Apoi, cu o voce înceată, ca și cum s'ar fi coborât în fundul conștiinței sale : Vai ! copila mea, ești geloasă de tine. Mi-a trebuit atâta vreme, — acum pot să-ți mărturisesc, — până l-am putut iubi pe bărbatu tău“...

— „Vai ! mamă, răspuse d-na Liauran, nu-i aceeași durere. Nu m'am degradat dând o parte din inima mea bărbatului ce mi-ai îngăduit să aleg ; pe când știi prea bine ce ne-a spus vărul George de acea d-nă de Sauve și de educația primită dela o mamă nedemnă, și de reputația ei de când e măritată, și de bărbatul care îngăduie nevestei sale să aibă un salon în care se țin convorbiri mai mult de cât libere, și de acel tată, acel prefect care, rămânând vădov și-a crescut fiica la olaltă cu metresele lui. Îți mărturisesc că, dacă acesta e un egoism al dragostei de mamă, sunt egoistă : am suferit dinainte la gândul că Hubert se va însura, că-și va urma viața departe de mine. Dar mă învinovățiam mult de acest sentiment, — pe când acum mi l-au luat ca să mi-l pângăriască“ !...

Își mai prelungi câte-va momente tânguirea. Nu suferia numai mama, ci și catolica înflăcărată, pentru care greșelile o-menești erau crime cumplite.

Era văduva izolată și abătută, pe care rivalitatea cu o femeie elegantă, bogată, tânără, o umilia; în fine inima îi sângera din toate părțile.

Vederea acestei suferințe o costă atât de mult pe d-na Castel și ochii ei arătau o atât de dureroasă compătimire, în cât Marie-Alice își conteni tânguirea. Se ridică puțin de pe sofa, o sărută pe amândoi ochii — ce sămănau atât de mult cu ai săi — și-i zise: — „Iartă-mă mamă; dar cui să-i spun durerea mea, dacă nu ție? Și-apoi n'ai vedea-o singură?... Hubert nu vine, zise ea privind ceasul a cărui limbă se mișca regulat. „Crezi că n'ar fi trebuit să mă opun la călătoria sa în Anglia?”

— „Nu, copila mea. De vreme ce se duce la prietenul său, de ce să faci uz de puterea ta în zadar? Și dacă ar pleca pentru vre-o altă pricină, el nu te-ar asculta. Gândește-te că are douăzeci și doi de ani și că e bărbat“.

— „Imi vine să 'nebunesc, mamă. Această călătorie era dar de mult hotărîtă. Am văzut scrisorile lui Emanoil. Dar când sufăr nu mai pot raționa. Nu văd decât durerea mea, care-mi întunecă toată gândirea... Vai! ce nenorocită sunt!“...

III

INDRĂGOSTIRI TINERE

Dacă pe lângă teoriile vechi asupra multiplicității persoanei noastre ar mai fi nevoie de vre-o dovadă, am găsi-o în legea — ce scandalizează în deobște pe moraliști — și care, în anumite cazuri, nu poate să ne împiedice de a ne simți fericiți, cu toată supărarea pricinuită ființelor celor mai scumpe. S'ar părea că sentimentele noastre susțin în sufletul nostru, unul împotriva altuia, un fel de luptă pentru viață, și intensitatea existenței unuia n'o dobândim de cât prin stârpirea celorlalte. Fără îndoială că Hubert Liauran își iubia foarte mult cele două mame — cum obicinuia să numiască pe cele două femei care-l creș-

cuseră. Fără îndoială, ghicise că ele aveau împreună, de multe zile, convorbiri ca aceea din seara în care împrumutase dela nașul său trei mii de lei, de cari avea nevoie pentru a-și regula datoriile și a întâmpina cheltuelile de drum. Cu toate acestea, când a treia zi, după seara aceea, se urcă în trenul care-l ducea spre Bolonia, îi fu cu neputință să nu-și simtă sufletul plin de o fericire supra omenească. El nu se întreba dacă contele Seilly va vorbi sau nu de încercarea-i; îndepărta această temere, după cum gonja amintirea ochilor d-nei Liauran în momentul plecării sale, după cum înăbușa scrupulele ce i le pricinuia evlaviei-i intransigentă.

Dacă nu mințise de tot zicând mamei sale că pleacă la Londra, la prietenul Emanoil Deroy, totuș o înșelase pe mama geloasă, ascunzându-i că la Forkestone se va întâlni cu d-na de Sauve.

Ori, d-na de Sauve nu era liberă; d-na de Sauve era măritată și, pentru un tânăr crescut cum fusese evlaviosul Hubert, a iubi o femeie măritată era o greșală de neertat. Hubert trebuia să se creadă și se credea chiar, omul cel mai păcătos. Catholicismul său, care nu era la el o religie de modă și de gust, nu-i lăsa nici o îndoială în această privință. Dar, religie, familie, da-

torie, frică pentru viitor, aceste nobile fantome ale conștiinței, nu i se arătau decât ca niște imagini zadarnice, fără nici o putere, cari pieriau la amintirea femeii care, de cinci luni, intrase în inima lui și o prefăcuse cu desăvârșire; — a femeii pe care o iubia și de care se știa iubit.

Răspunzând nașului său că nu are metesă, Hubert spusese adevărul, întru cât el nu era amantul d-nei de Sauve, în înțelesul de posesiune fizică ce se dă acestui cuvânt astăzi. Ea nu i s'a dat niciodată, și pentru prima oară va găsi, — numai cu ea, în singurătatea unei țări străine, — visul tainic al ori-cărui îndrăgostit. Pe când trenul trecea cu iușeală prin șesul ondulat cu coline, șerpuite de cursuri de apă și acoperite cu verdeață și pomi, tânărul își desfășura în minte tainicele-i amintiri. În așteptarea fericirii necunoscute, farmecul orelor trecute îi părea mai dulce. Cu toate că fiul d-nei Liauran avea douăzeci și doi de ani, felul educației sale îl menținuse într'o stare de castitate neobicinuită printre tinerii de azi, care se istovesc în plăceri înainte de a fi știut ce-i dragostea.

Dar acest copil nu-și dădea seama că tocmai acea castitate influențase, mai bine decât cele mai iscusite planuri, imaginația romantică a tinerei femei, al cărei profil

trecea mereu pe dinaintea sa, în mersul neîncetat al vagonului. Câte imagini duce cu sine trenul în goana-i, și câte destine aruncate spre fericire sau nenorocire, în depărtare și necunoscut!...

La începutul lui Octombrie al anului trecut Hubert o văzuse pentru întâia oară pe d-na de Sauve. Din cauza sănătății d-nei Liauran, pe care călătoria cea mai mică ar fi zdruncinat-o, cele două femei nu părăsiau niciodată, în timpul verii sau al toamnei, să petreacă în vre-un castel, câte-va zile. Se întorcea dela o asemenea excursie, în tovărășia vărului său, George. La o stație de pe linia de Nord, când se urca în vagon, întâlnise pe tânăra femeie cu bărbatul său. Familia Sauve era cunoscută lui George, și deci Hubert îi fusese prezentat.

D. de Sauve era un bărbat de vre-o patruzeci și șapte de ani, foarte înalt și zdravăn, cu o față prea roșie, ale cărei trăsături, cu toată voinicia-i păreau veștede; lucru care-și găsea explicația îndată ce-l auziai vorbind, de felul lui de a trăi și a pricepe viața. Pentru el, a trăi însemna a cheltui fără socoteală, și îndeplinia acest program în toate privințele.

Șef de cabinet al unui minister în 1869, aruncându-se, după război, în campania de propagandă bonapartistă, apoi deputat me-

reu ales, dar deputat activ care-și cultiva alegătorii, se avânta în acelaș timp într'o lume de lux și plăceri, care-și are cartierul între parcul Monceau și Câmpiile Elizee. Ținea casă deschisă, dădea prânzuri, se ocupau cu sportul și mai găsia destul timp ca să ia parte cu competență și isbândă la întreprinderi financiare. Mai adăugați, că înainte de a se însura vizitase des culisele micilor teatre și cabinetele particulare. Natura făurește altfel unele temperamente, ca niște mașini care lucrează mult și în acelaș timp cheltuesc mult. Totul în André de Sauve arăta gustul său pentru ceea-ce era larg, mare și puternic, — dela constituția corpului său și până la felul său de a se îmbrăca, până și mișcarea ce o făcea când își scotea din tabachieră o țigară ca s'o fumeze.

Hubert își amintia că simțise pentru acest bărbat, cu mânilor și urechilor păroase, cu picioarele mari și mersul de dragon, un fel de desgust fizic, repulziunea de care suferim când întâlnim o fizionomie cu totul diferită de a noastră. Nu sunt într'adevăr, respirații, circulații de sânge, jocuri de mușchi pe care le simțim vrăjmașe, probabil din cauza nedefinitului instinct al vieții, care împinge pe două animale de specie deosebită să se sfâșie de cum se

văd? La drept vorbind, antipatia gingașului Hubert putea să se lămuriască printr'o gelozie inconștientă, față de soțul d-nei de Sauve; căci Tereza, cum o chema acest soț, tutuind-o, exercitase asupra tânărului o atracție neînvingătoare.

În timpul copilăriei sale foiletase adesea albumuri cu gravuri aduse de bunicu-său, soldatul lui Bonaparte, și, dela prima privire ce aruncase asupra femeii, își aminti capetele desemnate de miniștrii școalei Lombarde, atât era de izbitoare asemănarea dintre acea față și Salomeele sau Madonele lui Luini și ale elevilor săi. Era aceeași frunte plină și largă, aceeași ochi mari cu pleoapele grele, acelaș oval gingaș al obrazilor ce se sfârșiau cu o bărbie aproape pătrată; aceeași sinuozitate a buzelor, aceeași arcuire a sprâncenelor și peste toate aceste trăsături încântătoare se revărsa un fel de voluptate, de grație și de mister. D-na de Sauve mai avea ca și tipul italian, gâtul plin, umerii largi, toate semnele unei rase fine și puternice, dar cu o talie subțire, cu mâni și picioare de copil. Ceeace o deosebia de femeile „luinești“ era culoarea părului său, care nu era roș-auriu ci foarte negru și ochii care păreau verzi.

Paloarea tenului ca și încetineala ce o

avea în mișcări dădeau frumuseții sale un farmec deosebit. — Era cu neputință în fața acestei ființe să nu te gândești la vre-un portret din timpurile antice, cu toate că linerețea-i respira prin gura-i purpurie și ochii ei vii, și cu toate că era îmbrăcată după moda zilei, cu talia strânsă într'o jachetă ajustată și de o culoare închisă. Foile dintr'o stofă englezească cenușie, picioarele în niște ghete galbene, gulerul bărbătesc, cravata dreaptă în care era înfipt un ac împodobit cu o potcoavă subțire de diamante, mănușile de piele, și pălăria rotundă, nu aduceau de loc cu toaleta prințeselor din veacul al XVI-lea; totuș, chiar în îmbrăcăminte a unei elegante Pariziene, ea tot oferia privirii modelul desăvârșit al grației milaneze. Prin ce mister? Era fiica doamnei Lusac, născută Bressuire, — ai cărei părinți nu părăsiseră str. St. Honoré din moși strămoși, — și a lui Alfons Lussac, prefectul Imperiului, venit din Auvergne. Cronica cluburilor avea însă un răspuns la această întrebare, amintind trecerea prin Paris, pe la 1855, a frumosului conte Branciforte, ochii lui verzi, paloarea feței sale, curtea pe care-o făcea d-nei Lussac și în cele din urmă dispariția-i dintr'un cerc în care odinioară se arătase foarte regulat...

Dar aceste amănunte Hubert n'avea să

le cunoască niciodată. Prin educația și firea sa făcea parte din oamenii cari primesc datele oficiale ale vieții, fără să cunoască pricinilor profunde, animalitatea, și tragica lor înfățișare dublă, — rasă fericită, căci numai ea se poate bucura de floarea lucrurilor; — rasă însă care trebuie să se aștepte la cele mai mari catastrofe. căci numai când ne dăm seama de realitate sântem în stare s'o mânuim.

Nu; ceea-ce Hubert Liauran își amintea din acea întrevedere nu erau reflecțiile asupra ciudățeniei farmecului d-nei Sauve.

Nici nu se întrebese ce fel de caracter putea să aibă acea femeie. În loc să-i studieze figura, îi gustase farmecul privind-o numai, după cum un copil gustă răcoreala atmosferei cu o bucurie inconștientă. — Lipsa desăvârșită de ironie, care o deosebia pe Tereza și se vedea din zâmbetul ei, din privirea ei liniștită, din glasul potrivit, din mișcările domoale, îl fermecase de asemenea. În fața-i nu simțise acea timiditate dureroasă, pe care privirea celor mai multe Pariziane o pricinuește celor prea tineri.

În timpul drumului ce-l făcură împreună, așezat în fața ei, — pe când Andrei de Sauve și George Liauran vorbeau de o lege asupra congregațiilor religioase care pusese în mișcare toate partidele, — el vorbise cu

Tereza mult, și fără a pricepe de ce, cu intimitate chiar. Și, el, care nu vorbea de dânsul niciodată, își deschise sufletul în fața femeii de douăzeci și cinci de ani, pe care o cunoștea de o jumătate de ceas, ceeace nu i se întâmplase cu persoane la care prânzia de două-trei ori pe lună.

La o întrebare a Terezei asupra călătoriilor de vară, el vorbise de mamă-sa bolnavă, apoi de bunică-sa și de viața lor la olaltă. Arătase streinei un colțișor al tainicului palat din str. Vaneau, — nu însă fără oare-care remușcare; dar remușcarea venise mai târziu, și nu doar dintr'un sentiment de pudoare profanată, ci mai mult de teamă să nu fi fost plictisitor, și numai după ce ieșise de sub influența privirilor ei. Și vai! cât erau de cuceritoare acele lungi priviri! Parcă te mângâiau!

Chiar multe zile în urmă Hubert tot își mai amintea mulțumirea sufletească ce-i o pricinuisese acea convorbire, din cauză că se simțise privit astfel; și mulțumirea-i mai crescuse după întâlnirile următoare, până ce ajunsese o necesitate pentru el, ca o nevoie de a respira și de a dormi.

Când coborîră din vagon, d-na de Sauve îi spusese că primește în toate Joile, iar el deprinsese în curând drumul spre locuința ei, din bulevardul Haussman, lângă Operă.

În ce colț ai inimii găsisse el energia de a face acea vizită, chiar în Joia dintâi, ce cădea a treia zi după întâlnirea lor? Fusese poftit și la masă. Iși amintea atât de bine copilăreasca plăcere ce o avusese citind și recitind neînsemnatul bilet de invitație, mirosindu-i parfumul ușor, privind în parte fie-care literă a numelui său, scris de mâna Terezei. Era o scriere bogată cu codițe nefolositoare având un aspect deosebit și fantastic în care un grafolog ar fi găsit toate semnele unei firi romantice. În acelaș timp trăsăturile liniilor și apăsarea pe litere arătau tendința spre o viață practică și aproape materială. Hubert bine înțeles nu raționa atât; dar de la primirea acelu bilet, fie-care literă din acea scrisoare devenise pentru el o persoană pe care ar fi cunoscut-o între o mie. Cu ce bucurie se îmbrăcase pentru a se duce la acel prânz, zicându-și că va vedea pe d-na de Sauve ceasuri întregi! Și când, la plecare, mamă-sa făcuse o observație critică în privința moravurilor prea familiare inaugurate de lumea de azi, el simțise o supărătoare uimire.

Deși toate acestea s'au petrecut acum câteva luni, mulțumită imaginației speciale cu care era înzestrat, ca acea a tuturor fiilor prea simțitoare, el mai găsia încă nu-

anșa emoției ce i-o pricinuisse în timpul prânzului și a seratei purtarea comesenilor și a Terezei. După cum ne stă în putință să simțim din nou supărările și plăcerile trecute, suntem ființe reci, ori sclavii vieții noastre sentimentale. Vai! toate facultățile lui Hubert îi înlesniau grămădirea în inimă a tuturor amintirilor prea scumpe.

Tereza purta, în seara aceea, o rochie de dantelă neagră cu funde roze și nici un alt juvaer de cât câte un lanț de aur masiv ca brățară la fie-care mână. Era puțin decoltată, prea puțin ca tânărul să se poată simți jignit în pudoarea lui virginală.

Când intră în salon, erau acolo câte-vă persoane, dar nici una afară de George Liauran nu-i era cunoscută. Unii erau oameni, mai mult sau mai puțin celebri, din societatea numită pariziană. Prima senzație a lui Hubert fusese o ușoară jignire la vederea unora din bărbații care, pentru observatorul rău-voitor, aveau atâtea cusururi în toaletă,— lucru ce se întâmplă și celor mai scrupuloși dacă-și fac prea târziu intrarea în lume. Sau haina e croită dup'o modă veche, sau gulerul e rău tăiat, rău spălat, iar cravata de-un alb siniliu și rău înodată. Mici neajunsuri care nu scapă privirilor unui tânăr obicinuit să trăiască sub supravegherea neînchețată a două femei cu o educație deo-

sebită și care au vrut să facă din el ceva neîntrecut. Dar tocmai cusururile în finută făcură mai vădită în ochi săi grația desăvârșită a Terezei, după cum și discursurile câte-odată cinice din timpul mesei, dădură tăcerilor doamnei de gazdă un înțeles favorabil.

D-na Liauran nu se înșelase când spusese că în salonul d-nei de Sauve se țineau convorbiri prea decoltate. În seara în care Hubert prânzia acolo pentru întâia oară, la început, fusese vorba de un proces de adulter, și un avocat mare dădea câte-va amănunte inedite din dosar; — apoi de moravurile nemai pomenit de ușoare ale unui bărbat politic, arestat în Câmpiile Elizee; — de două metrese ale unui alt politician și de ura dintre ele, — acestea toate povestite așa cum numai în Paris se poate povesti, cu jumiătăți de cuvinte care-ți îngăduie să spui totul. Multe aluzii scăpau lui Hubert; de aceea era mai puțin jignit de aceste convorbiri, decât de unele discursuri asupra ideilor, ca bunăoară de un paradox aruncat de Claude Larcher, care pe atunci se afla în toată strălucirea primelor sale succese de teatru, și care, de altfel, nu credea nici un cuvânt din ce spunea.

— „Ei divorțul, divorțul! zicea Claude, cu gesturile lui mari, de care nu se putea

desbăra, are și partea lui bună; dar e o soluție prea simplă pentru o problemă prea complicată... Aci, ca și în altele, creștinismul a știrbit toate ideile noastre. Societățile înaintate au menirea să producă oameni de specii foarte diferite și problema constă în a făuri un număr tot atât de mare de morale după câte specii sunt... Aș dori, eu, ca să se recunoască legea căsătorii de cinci, de zece, de douăzeci de ani, după gradul de delicatețe a celor uniți... Am avea atunci legături pe viață pentru persoanele cu scrupule aristocratice... Pentru persoanele cu o conștiință mai puțin rafinată, am stabili contracte cu înlesniri de unul, de două, sau de trei divorțuri. Pentru persoane și mai inferioare am avea legături temporare de cinci ani, de trei ani, sau de un an“.

— Ne-am căsători atunci ca și cum am închiria ceva... zise un glumeț.

— De ce nu? urmă Claude; secolul nostru se laudă că e revoluționar și el n'a cutezat vre-odată aceeași ori-ce legiuitor cât de mic din antichitate încerca fără șovăire, să se atingă de moravuri.

— Te-am înțeles, zise André de Sauve. Ai dori să asimilezi căsătoriile cu înmormântările: întâia, a doua, a treia clasă“.

Nici unul din comeseni, pe care tirada aceasta ca și răspunsurile îi înveselea la

culme printre cristalurile strălucitoare, femeile împodobite, piramidele de fructe și sutele de flori — nu-și putea închipui indignarea ce cloțotia în Hubert. Cine ar fi băgat în seamă pe tânărul modest și tăcut așezat la unul din capetele mesei? Era jignit până în adâncul sufletului, în convingerile intime ale copilăriei și ale tinereții sale și din când în când arunca câte-o privire Terezei. Ea în tot timpul mesei nu rostise cincizeci de vorbe. Părea dusă cu gândul foarte departe de cei ce o înconjurau; și ca și cum ar fi fost obicinuiți cu felul acela de a fi, nimeni nu încerca să-i întrerupe reveria. Ceasuri întregi îi plăcea să stea absorbită în ea însăși. Paloarea feței se făcea și mai pronunțată, strălucirea ochilor ei părea că se reflectează în lăuntru-i; și printre buzele întredeschise se zăriau dinții mici și albi. La ce se gândia ea oare în acele momente și prin ce tainică minune acele momente erau tocmai acelea când ea influența mai puternic asupra celor supuși farmecului ei? Un fiziologist ar fi zis că toropelile subite sunt un fel de crize nervoase. Nu era oare semnul uoei răătăcirii desenzualitate împotriva căreia ființa aceasta pasionată lupta din toate puterile? Hubert Liauran nu vedea în tăcerea ei decât dezaprobarăa unei femei delicate împotriva dis-

cursurilor prietenilor impuși de soțul ei. Și simți o mulțumire vie când putu să-i vorbiască la sfârșitul aceluși prânz, la care fusese rănit în cele mai scumpe ale lui credințe. El se așeza, în așa fel ca să fie sub privirea ochilor ei, ce se făcuseră iar limpezi, lângă ei, într'un colț al salonului, — mobilat cu tot luxul modern; și bogăția micului muzeu, stofele vechi, bibelourile japoneze, contrastau tot atât cu apartamentul sever din strada Vaneau, după cum și felul de viață al d-nelor Castel și Liauran se deosebea de al d-nei Sauve. În loc să recunoască acea vădită deosebire și pornind de aci să caute a studia lumea în care se afla, Hubert se lăsa în voia unui sentiment prea firesc pentru acei a căror copilărie s'a dezvoltat într'o atmosferă de răsfățare feminină. Obicinuit de cele două ființe nobile care veghiaseră asupra linereții sale, să asocieze întotdeauna gândul despre femei cu tot ce e mai delicat și mai curat, nu se putea ca dragostea lui să nu ia naștere cu un fel de emoție religioasă și respectuoasă. El trebuia să privească persoana iubitei, ori cum ar fi ea, cu aceeași încredere pe care o avea și pentru sfințele al căror fiu era.

În prada acestor străni idei, el vorbise chiar în seara aceea despre Tereza, mamei și bunică-i care-l așteptau, dar în așa ter-

meni în cât deșteptase neîncrederea celor două femei... Azi de-abea pricepea acest lucru. Dar care-i tânărul care a început să iubiască fără să se arunce la prima beție primejdioasă în destăinuiți, une-ori dăunătoare pentru viitorul sentimentului său?

În ce mod și în ce anume împrejurări acest sentiment pătrunsese în inima-i? N'ar fi putut-o spune. Când iubești nu ți se pare că ai iubit întotdeauna?

Totuș i se înfățișau scene care-i amintiau că-și luase pe nesimțite obiceiul de a o vedea pe Tereza de mai multe ori pe săptămână. Încetul cu încetul fusese prezentat tuturor prietinelor și apoi poftit în toate părțile de acea lume care se compunea sau din funcționari ai regimului trecut, sau din industriași mari și din financieri evrei; iar a treia parte înfârșit din artiști celebri și străini bogați.

Era o societate liberă, de lux, de plăceri, care nu putea fi pe placul tânărului, căci dacă nu-i pricepea eleganța și fineța, în schimb îi simțea prea bine groaznicul cusur: lipsa de tăcere, de viață morală, și de obiceiuri îndelungate. Dar cu grija ce o avea de-a o zări pe Tereza și duiosii ei ochi, nu se mai preocupa de observații de acest gen. Își reamintea numeroasele ceasuri când o întâlnea: — când la ea,

stând în fața focului cufundată într'o tăcută reverie; — când în vizită, îmbrăcată în toaleta de oraș și zâmbind la toate convorbirile de rochii sau pălării; — când în fața vre-unei loji de teatru și șoptind în anfracte, — când în sgomotul stradei, dusă de calul ei murg, și salutând cu o mișcare grațioasă. Amintirea trăsurii determinase la Hubert o nouă asociație de idei, și revedea momentul când pentru întâia oară mărturisise secretul sentimentelor sale. D-nă de Sauve și el se întâlniseră, într'o zi, pe la cinci, într'un salon din șoseaua Bois-de-Boulogne; și fiindcă ploaia cădea fără încetare, tânăra femeie propusese lui Hubert, care venise pe jos, să-l iea în trăsură-i, de oarece, zicea ea, se ducea tocmai în apropiere de str. Vaneau să viziteze o prietenă, așa că va putea, în trecere, să-l lase la domiciliul său.

Și într'adevăr luă loc lângă ea în strâmtul cupeu căptușit cu piele verde și care, ca toate trăsurile femeilor elegante, avea înfățișarea unui budoar pe roate având nenumăratele obiecte ale unei drăguțe instalații. Tubul cu apă caldă încălzea picioarele; în față, oglinda aștepta o privire; carnetul pus într'o cupă cu creionul și cărțile ei de vizită arătau corvada-i către societate; ceasul atârnat la dreapta arăta fuga minu-

telor scumpe, cartea deschisă și așezată la locul unde se pun târguelile, dovedia că Tereza luase dela librar romanul la modă. Afară, pe strade, unde luminile se aprindeau, se deslănțuia o furtună de iarnă. Tereza, învăluită într'o manta lungă, tăcea. La triplul reflex al felinarelor dela trăsură, al gazului din stradă și al zilei care se sfârșia, ea era atât de palidă și de frumoasă încât Hubert, ne mai știind ce face de emoție, îi luă mâna. Ea nu și-o trase îndărăt; îl privia cu ochii ținți, înecași în lacrimi, pe care nu cuteza să le lase să curgă. El îi zise fără a auzi sunetul vorbelor ei, într'atât îl îmbăta acea privire: „Ah! cât te iubesc!... Ea păli și mai tare și-i puse pe gură mâna înmănușată, pentru a-i opri cuvintele. El începu să-i sărute mâna, căutând locul unde deschizătura mănușii îi îngăduia să simtă căldura mâinii. Ea-i răspunse la aceeași mângăere printr'un cuvânt pe care toate femeile îl rostesc în asemenea împrejurări, cuvânt nespus de simplu dar căruia i se poate da toate intonațiile, începând dela cea mai duiosă emoție: — „Ești un copil...“ El o întrebă: „Mă iubești puțin?...“ Și apoi, pe când ea îl privia cu aceiași ochi în care străbătuse o rază de fericire, el putu s'o audă zicându-i cu glas înăbușit: — „Foarte mult“.

Pentru cea mai mare parte din tinerii Parisului o asemenea scenă ar fi fost o îndrumare, o încurajare spre completa posesiune a unei ființe vădit înamorată, și o asemenea încercare n'ar fi reușit. Căci o femeie din societate, când vrea să se apere, găsește mii de mijloace ca să nu se dea, chiar după mărturisiri de felul acesteia, și chiar după dovezi și mai compromițătoare, odată ce-ar vrea să cocheteze.

Dar nici cochetăria nu era în firea d-nei de Sauve, după cum nici îndrăzneala fizică nu putea s'o aibă copilul de douăzeci și doi de ani, de care era iubit. Aceste două ființe erau într'o situație din cele mai delicate. El, din cauza castității lui, n'ar fi putut cuteza mai mult, iar ea, — cum s'ar fi putut să nu înțeleagă că dacă s'ar da lui, ar fi mai puțin iubită? Și asemenea cazuri se întâlnesc mult mai adesea de cum vor să mărturisiască oamenii. Intre două persoane care se iubesc, din cauza moravurilor de azi, ort-ce acțiune e un semn: și o femeie care știe acest lucru cum nu s'ar feri să-și compromită pentru totdeauna fericirea, încercând s'o cuceriască prea curând...? Tereza, asculta ea oare această cauză de prevedere sau găsia în respectul prietenului ei un farmec și o plăcere nouă? La toți bărbații pe care 'i întâlnise înaintea acestuia, dragostea

nu era decât o formă deghizată a dorinței, și dorința însăși, o formă a amorului propriu.

În lunile care urmau după această mărturisirea ea dăduse tânărului toate întâlnirile pe care le ceruse, și toate întâlnirile rămăneau tot atât de inocente pe cât erau de tainice.

În timp ce trenul îl ducea pe Hubert spre cea mai dorită din aceste întâlniri, el își reamintea vechile, pasionatele, primejdioasele plimbări, tăcute mai în toate diminețile. Ei își purtaseră astfel naiva și vinovata idilă în diferite locuri unde credeau că nu i-ar putea întâlni persoane din lumea lor. De câte-ori n'au vizitat ei, bunăoară, turnurile din Notre-Dame, unde-i plăcea Terezei să-și plimbe grația tânără printre vechii moștri de piatră sculptați pe balustrade? Prin ferestrele înguste priveau rând pe rând orizontul fluviului închis între cheiurile sale și orizontul stradei închisă între case.

Într-o clădire așezată la umbra catedralei se afla un mic apartament în catul al cincilea, prelungit printr-o terasă, îndărătul ferestrelor căruia ei presupuneau un roman la fel cu al lor, căci văzuseră acolo, de două ori, o tânără pereche care dejuna, sezând la aceeași masă, cu fereastra întredeschisă. Câte odată vântul de Decembre

sufila cu putere în jurul clopotniței. Viscolul arunca zăpada pe pereți. Tereza era totuș nelipsită dela întâlniri; cobora din trăsură în fața intrării, străbătea biserica și-l găsia pe Hubert în galeria dinaintea turnurilor. Dinții ei străluciau într'un zâmbet dulce; talia ei subțire părea și mai elegantă în decorul vechii cetăți. Grația ei influența și pe păzitoarea care-și împărția biletele din tundul lojii și în mijlocul pisicilor, căci ea zâmbea în totdeauna.

Pe scara acestor turnuri antice Hubert cutezase să sărute pentru întâia oară fața pentru el divină. Tereza, înaintea lui, urca treptele întortochiate din jurul coloanei de piatră. Se opri se un moment ca să respire; el o sprijini în brațe și, pe când ea, plecându-se puțin, își rezemase capul de umărul lui, buzele lor se întâlniră. Emoția pentru Hubert fusese atât de puternică încât i se păru că moare. Această primă sărutare fusese firește urmată de alta, apoi de zece, apoi de altele atât de numeroase, încât nu le mai știa socoteala. Ah! lungile, înfiorătoare și nesfârșitele sărutări despre care ea zicea cu gingășie, ca să se desvinovățiască puțin față de complicele ei:

„— Imi plac sărutările ca unei fetițe!...
Cu voluptoasele lor sărutări ei populară,

toate azilurile unde se adăpostise nesocotita lor dragoste. Hubert își amintea că o sărutase pe Tereza stând pe piatra unui mormânt, într'o alee deșartă a unui cimitir din Paris, pe când grădina morților desfășura înainte-le, într'o dimineață senină și caldă, peisagiu-i funebru de arbori totdeauna verzi și de morminte nenumărate. O mai sărutase pe o bancă din depărtatul parc Montsouris, unul din cele mai necunoscute din oraș, parc plantat de curând, străbătut de o cale ferată și pe care-l domina un pavilion de o arhitectură exotică și în jurul căruia se întind uzinele din uriciosul cartier Glaciere. Alte dăți se plimbaseră mult în trăsură, de alungul fortificațiilor, și când sosia ora întoarcerii Tereza pleca totdeauna întâi.

El, ascuns în trăsură, o vedea străbătând pâraele, pășind pe trotuar fără ca vre-o pată de noroi să-i fi atins rochia, apoi, fără voe, se mai întorcea odată ca să'l mai învâluie într'o ultimă privire. În asemenea împrejurări simțea prea bine prin câte primejdii o făcea să treacă; dar când el îi vorbea de temerile sale, ea răspundea clătinând capul cu o expresie atât de tragică: — „N'am copii... Ce alt rău mi s'ar putea face, decât să mi te ia“.

Cu toate că nu se posedaseră aveau to-

tuș între ei familiaritățile de vorbe care însoțesc patima împărtășită. Iși scriiau în fie care dimineață bilețele și unul singur ar stabilit în deajuns că Tereza era melresa lui Hubert, și totuș nu era. La ori-ce amănunt s'ar fi oprit amintirea tânărului, vedea că ea nu-i refuzase nici o dovadă de iubire din câte îi ceruse el. Dar el nu putea să cuteze mai mult decât să-i ia mâinile, talia, capul, să se rezeme ca un copil pe pieptul ei. Ea 'i arătase o supunere atât de completă, atât de încrezătoare, atât de bine-voitoare, singura dovadă a unei iubiri adevărate, pe care nici cea mai dibace cochetă n'o poate încerca. Dar după fie-care scenă a idilei urma sau vre-o dureroasă explicație între tânăr și mama lui, sau neliniștea de a o găsi seara pe d-na Laure lângă soțul ei, Acesta din urmă nu dădea nici o atenție lui Hubert, dar fiul d-nei Liauran nu era încă obicinuit cu minciunile înjositoare ale străngerilor de mână oferite bărbatului înșelat...

Dar de toate aceste mizerii ce-i mai păsa acum, de vreme ce el o va găsi în orașelul din Anglia, unde vor petrece împreună două zile? Acest plan venise oare dela Hubert sau dela Tereza? Tânărul n'ar fi putut-o spune. Andrei de Sauve se afla în Algeria într'o anchetă parlamentară. Te-

reza avea o prietenă de școală care locuia în provincie, și destul de sigură ca să poată spune că petrecuse la ea două zile. Apoi poziția pe drumul dintre Paris și Londra a orașelului Folkestone făcea din el cel mai sigur adăpost în timpul iernii, căci călătorii francezi îl străbat fără a se opri acolo.

La gândul că-și va vedea prietena inima lui Hubert se topia și, cu un fior cu neputință de descris, se simțea lunecând într'o prăpastie de taine, de uitare și fericire îmbătătoare.

IV

UN VIS TRĂIT

Vaporașul se apropria de Folkestone. Marea verde, de-abia striată de spume de argint, purta nava sveltă. Cele două coșuri albe scoteau un fum gros, care sub presiunea aerului se ducea îndărăt. Roatele mari roșii băteau valurile și în urma vaporului se săpa un fel de brazdă adâncă aidoma unui drum verde înconjurat cu mușchi. Era o zi călduță și senină cum avem uneori pe coasta engleză, pe la sfârșitul iernii, — zi de duioșie care se potrivea de minune cu gândurile-i; sta pe punte și nu se mișcase de acolo în tot timpul drumului, care fusese nesupus de plăcut. Vedeă acum cele mai mici amănunte ale portului apropiat: la dreapta o coastă cretoasă cu prea puțină verdeață, la stânga

malul susținut de zagazuri și dincolo de mal, mai la stânga, orășelul care și înșira casele pe întregul țărm, începând dela poalele lui până în creștea. Privia una câte una toate casele. Care să fie oare aceea în care-l aștepta fericirea sub trăsăturile iubite ale Terezei de Sauve? Să fie acel *Star Hotel* ales de prietena sa după catalog, din cauza numelui de *Star*, care însemna stea? — „Sunt superstițioasă, zise ea răsfățându-se, și apoi nu ești tu steaua mea?” Avea câte-odată asemenea mângăeri în vorbă, ja cari Hubert se gândia mult, după ce se despărțiau.

Știa bine, că ea nu-l va aștepta pe chei și totuș o căuta cu ochii. Dar ea venise, în ajun, prin Calais și Douvres... Vaporul înainta mereu. Figurile locuitorilor din oraș încep a se deosebi; ei stau totdeauna pe mal la sosirea vapoarelor. Câte-va minute și Hubert va fi lângă Tereza. Vai! dar dacă n'a venit cum-va la întâlnire? Dacă e bolnavă, sau a fost surprinsă? Dacă ar fi murit pe drum? Și fel de fel de presupuneri nebune frământau mintea amantului neliniștit... Corabia e în port, pasagerii se coboară și se grămădesc spre vagoane. Hubert e aproape singurul călător care rămâne în oraș. Iși lasă bagajul să plece la Londra și cu geamantanul

lui se urcă într'una din trăsurile ce staționează în fața gării. O umbră de melancolie l-a cuprins când, vorbind birjarului, văzu ce bine știa limba engleză. Iși amintește numai decât copilăria-i, guvernanta-i adusă din Yorkshire, grija cu cere mamă-sa îl făcea să vorbiască în fie-care zi. De l-ar vedea, sărmana mamă!...

Apoi, această amintire se șterge, în timp ce trăsură ușorică, în trapul calului, urcă panta ce duce în partea de sus a orașului. La stânga se desfășură un peisaj admirabil al mării, o prăpastie nemărginită de un verde palid și presărată de bărci, vapoare, nave. Pe înălțime drumul face o curbă. Trăsura părăsește colina; intră într'o stradă, apoi în a doua și în sfârșit în a treia, care e mărginită cu case scunde, la ferestrele cărora sunt înșirate oale cu flori. La o întorsătură Hubert zărește poarta unei clădiri mari și o firmă cu litere aurii face să-i salte inima. Iată-l în fața lui *Star Hotel*. Întreabă la birou dacă d-na Silvia a sosit, — e numele ce și-l alesese Tereza din cauza inițialei ce era gravată pe toate lucrurile ei, iar în condică trebuia să se înscrie ca artistă dramatică; — urcă apoi treptele celor două caturi și ajunge într'un coridor lung. Servitorul deschide ușa unui mic apartament,

și, la o masă, într'un salonaș, cu fața palidă, foarte palidă din cauza emoției, cu talia prinsă într'o haină de mătase roșie ale cărei falduri desemnează bustul fără să fie ajustate, stă Tereza. Focul de cărbuni arde într'o sobă ai cărei pereți lăuntrici sunt de faianță colorată. O fereastră rotundă, în felul celor pe cari Englezii le numesc *baw-windows*, și mobila obicinuită în saloanele din Marea-Britanie îi dau o înfățișare de pacinică intimitate.

— „Tu ești? tu într'adevăr?... zise tânărul apropiindu-se de Tereza care-i zâmbește și punându-i mâna pe pept ca să se încredințeze mai bine de prezența ei. Această ușoară atingere îl făcu să simtă sub stofa ușoară bătăile multiple ale inimii ei de femeie fericită.

— „Da! eu sunt, zise ea cu mai multă duioșie ca de obicei. El se așează lângă ea și gurile lor se întâlniră într'una din acele sărutări în care doi amanți ce se văd după o despărțire caută să pună pe lângă mângăerea orei prezente, toate mângăerile din ceasurile pierdute. O ușoară bătae în ușa îi despărți.

— E pentru bagajul tău, zise Tereza, care se depărtase cu părere de rău; apoi cu un zâmbet adaoase: Vrei să-ți vezi odaia? Sunt aici de aseară; nădăjduesc că-ți va

plăcea. M'am gândit atât de mult la tine, când îți pregăteam odăița...

Ea-l duse de mână în odaia alăturată, a cărei fereastră dădea în grădina otelului. Focul ardea în sobă. Flori înveseleau vasele așezate pe la colțuri precum și masa pe care Tereza așternuse o stofă japoneză, adusă de acasă spre a-i da o înfățișare mai puțin străină. Mai adusese și trei cadre cu fotografiile ei, cele pe cari tânărul le găsia mai reușite. El se întoarse ca să-i mulțumească și întâlni una din acele priviri cari merg drept la inimă, și prin cari o femeie înduioșată răsplătește celui pe care-l iubește pentru plăcerea, bucuria ce a avut văzându-se privită. Dar, servitorul fiind de față, el nu putu răspunde privirii printr'o sărutare.

— „Trebue să fii obosit, zise ea; în vreme ce te vei odihni, eu voi pregăti ceaiul în salon. Dacă ai ști cât mi-e de plăcut să te servesc !

— Du-te! zise el nepulând rosti o frază, din cauza emoției ce-i umplea sufletul.

Și cât mi-e de dragă,—șopti el, pe când o privia eșind pe ușe,—cu talia și mersul ei de față tânără! și se trânti pe un scaun, ca să nu leșine de atâta fericire.

Ființa noastră e atât de firește organizată pentru nenorocire, încât îndeplinirea desă-

vârșită a unei dorințe ne cam uimește, ca și cum am intra deodată într'o lume de minuni și basme, iar la un anumit grad de intensitate ni se pare că bucuria nu-i adevărată. Apoi ciudățenia situației lucra și ea ca un fel de opium asupra creierului acestui copil, care n'ar fi putut înțelege că prietena-i alesese o asemenea împrejurare ca să salveze prin ciudățenia ei grelele preliminări ale darului desăvârșit al persoanei sale.

Dar, această bucurie era oare adevărată? Hubert își puna întrebarea o oră mai târziu când stătea lângă d-na Sauve în fața mesei pătrate din salonaș, pe care era așezat întreg serviciul de ceai: ceainic de argint, samovar cu apă fierbinte, cești fine. Nu se îngrijise ea să-și aducă din Paris două cești ca să le aibă întotdeauna lângă ea? Ea 'l servia, cu mâinile ei frumoase, de pe care scosese veriga de alianță, ca să înlătore tânărului orice prilej care i-ar aminti că ea nu e liberă. În acea după amiază, tăcerea orășelului era atât de adâncă și senzația singurătății pătrundea atât de adânc în suflet, în cât nu-și mai vorbeau, ca și cum s'ar fi temut că vorbele i-ar trezi din beția ce le cuprinsese inimile. Hubert își rezemase capul de mână și o privia pe Tereza. O simția atât de aproape de ființa lui cea mai tainică, a lui

cu totul, în cât nici nu mai simția nevoia mângâerilor ei. Ea cea dinlăi rupse tăcerea, care deodată o înfricoșase. Se sculă de pe scaun și se așază la picioarele tânărului, cu capul pe genuchii lui. Apoi, fiind-că tot stătea nemișcat, o neliniște îi trecu prin minte și, încet, cu un glas căruia nici un amant n'ar fi putut vreodată să se împotrivească: — „Dac-ai ști, zise ea, ce frică mi-e să nu-ți displac? Aseară, stând singură în fața focului, în această cameră în care te așteptam, am plâns gândindu-mă că poate mă vei iubi mai puțin după ce vei veni aici. Vai! n'ai să mă ierți că te-am iubit prea mult și c-am îndrăznit ceea-ce dragostea m'a făcut să îndrăznesc pentru tine?“...

Neliniștea în prada căreia se afla tânăra femeie era atât de puternică încât Hubert văzu trăsăturile ei schimbându-se, pe când rostia vorbele acestea. Drama morală, ce se petrecea în sufletul ei, dela începutul legăturii, se formulase pentru întâia oară. Mai ales în acest moment, văzându-l atât de tânăr, atât de curat, atât de lipsit de brutalitate, atât de potrivit cu visul ei, simția nevoia de a-i da dovezi de iubirea ei, și se temea să nu-l înspăimânte, poate chiar— căci sunt cute ciudate în conștiințele femeilor— să nu-l corupă.

Ea urmă, făcându-și o plăcere de a gândi și rosti pentru întâia oară aceste lucruri: — „Noi, femeile, nu știm nimic alta decât să iubim, când iubim. Din ziua în care te-am întâlnit, venind dela țară, am fost a ta. Te-aș fi urmat ori unde mi-ai fi cerut să te urmez. Nimic nu mai există pentru mine decât tu... Nimic, adaoase ea privind țință în fața-i, nici bine, nici rău, nici datorii, nici amintiri. Dar poți tu pricepe așa ceva, tu care crezi, ca toți bărbații, că-i o crimă să iubești când nu mai ești liberă?

— „Nu mai știu nimic, zise Hubert plecându-se pentru a o ridica, decât că ești pentru mine cea mai nobilă femeie și cea mai iubită.

— Nu, lasă-mă să stau la picioarele tale, ca sclava ta... zise ea cu o expresie de extaz. Dar, adevărat să fie? Jură-mi că niciodată nu vei vorbi de rău de ceasul acesta.

— Ți-o jur, zise tânărul, și începuse să-l cuprindă emoția prietenei sale fără să și-o poată lămuri. Cuvântul acesta simplu o făcu să se ridice. Sprintenă ca o fetiță ea se plecă spre Hubert și-i acoperi fața cu sărutări pătimase, apoi, încreșindu-și fruntea și făcând o sforțare, îl părăsi, își trecu mâna pe ochi și cu o voce tremurătoare dar mai liniștită:

— „Sunt nebună, zise ea, trebuie să ieșim.

Imi voi pune pălăria și vom face o plimbare *Will you be so kind as to ask for a carriage, will you?...* adăose ea pe englezește. Când vorbea această limbă, pronunțarea avea ceva gingaș și copilăresc; apoi ieși din salon printr'o ușe opusă odăii lui Hubert, trintîndu-i cu mâna un salut drăgălaș.

Acelaș amestec de grijă duioasă, de exaltare subită și de copilărie gingașă îl păstrase în tot timpul plimbării care le aduse, atât unuia cât și celuilalt, o mulțime de emoții. Printr'o întâmplare cum nu se întîlnesc două la fel în cursul unei vieți întregi, se aflau în împrejurări cari le înălța suferințele până la cel mai mare extaz de dragoste. Lumea socială, cu cerințele ei doborâtoare, era departe acum. Ea exista pentru ei, tot atât cât și birjarul cocoșat la spate și care mâna trăsura în care rălăceau singuri dealungul drumului dela Folkestone la Sandgate și la Hythe. În schimb o lume de speranțe se deschidea în fața lor, ca o grădină împodobită cu cele mai frumoase flori. Se vedeau răsplătiți, — el pentru nevinovăția-i, ea, pentru rezerva ce-i impusese rațiunea, — printr'o impresie pe cât de dulce pe atât de rară: se bucurau de inlimitatea inimilor care nu se dobîndește, de obicei, decît după o lungă posesiune, și se bucu-

rau de ea cu toată frăgezimea dorinței. De această dorință timidă ascundea la amândoi o siguranță îmbătătoare, pătrunzătoare. Tereza, confuză încă la Hubert, și aceste senzații rare și le plimbau pe un întins și prea frumos peisagiu. Apucaseră pe calea delata Folkestone la Hythe, o fâșie îngustă de alungul mării. Colina înverzită e destul de înaltă pentru a putea da drumului pe care-l domină înfățișarea atrăgătoare a văilor dela poalele munților. Largul Ocean se mișca fără ca vre-o pasăre să sboare pe deasupra valurilor. Înținderea-i verzue se întuneca, și da un vioriu, cu cât seara se apropia. Trăsura înainta repede, dusă de un cal vânjos. Teresa și Hubert, strânși unul lângă altul în mica gheretă cu roate, se țineau de mână sub pledul care-i învălișea. Lăsau patima lor să se dilate ca și marea întinsă, să clocotească în ei ca și valurile să se sălbăticească la fel ca și acea coastă sterilă.— De când tânăra femeie ceruse prietenului ei acel ciudat jurământ, ea părea mult mai liniștită, deși din când în când cădea într'o reverie care se sfârșia prin manifestări tăcute. Dar el? niciodată n'o iubea alături. Neîncetat o cuprindea și o strângea în brațe. Nevoia de a o simți tot mai aproape de el îl îmbăta; și totuși aștepta sosirea serii cu o neliniște grozavă, ca toți oa-

menii pentru cari universul femenin e o taină. Cu toate probele de iubire ce i le dădea Tereza, se simțea în fața ei în prada unei blâbiciuni de voință, care ar fi fost dureroasă dacă n'ar fi avut tot deodată deplină încredere în sufletul acestei femei. Impresia le-o prăpăstie necunoscută, în care avea să se cufunde dragostea lor, l-ar fi îngroșit; era totuș mai liniștit, din cauză că coborâra în acea prăpăstie împreună cu ea. Dar ea pricepea de minune tulburările prin cari trecea acela pe care-l iubea. Și ca să-și amelioreze nervii așățați îl îndemnase doar la a se plimba, în timpul căreia priveștea orizontul, când în când, trebuia să mai potolească și el și în ea tulburările unei dorințe arzătoare. Ei merșeră astfel până la tragica oră când astrele se ivesc pe cer, când plimbându-se pe plajă, când urcându-se în trăsură și apucând mereu pe aceleași cărări, fără a se putea hotărî să se întoarne, ea și cum ar fi înțeles că vor mai găsi momente de fericire, dar o fericire ca aceasta niciodată. Ea 'i zicea:

— „A sta lângă tine, aci, e o fericire mare nu te mai lasă să te întorci în viață!“ — El nu zâmbea de neîncredere la aceste vorbe după cum nici ea nu se îndoia când îi spunea: — „Mi se pare că niciodată

n-am deschis ochii asupra unui peisagiu până-acum". Pe când mergeau, el luă brațul Terezei sprijinindu-se de ea cu dragoste. El simboliza astfel, fără să știe, ciudata schimbare de roluri a acestei legături; căci el cu înfățișarea lui delicată, cu nevinovăția lui desăvârșită și emoțiile lui timide reprezenta elementul feminin. Nici vorbă că și ea era cu adevărat femeie, cu mersul mlădios, cu mișcările gingașe, cu ochii ei blânzi cari se dădeau la fie-care privire. Totuș ea părea mai tare, mai bine înarmată pentru viață decât gingașul copil — opera fragilă a două femei sfinte — pe care ea 'l învăluisese într'un ușor țesut de seducție și care, abea cu trei degete mai înalt decât ea, se rezema cu o încredere frățească. Și mersul lor ritmic arăta îndeajuns desăvârșita unire a inimilor lor, care-i făcea să vibreze, în acest moment, într'un chip nespus.

Se întoarseră acasă. Prânzul, după aceea amiază de visuri, fu, firește, tăcut. Parcă s-ar fi temut unul de altul. Sau poate pe ea o neliniștea vai, grija să nu-i displacă, iar pe el îl stăpâna o melancolie sălbatică, ultimul semn al bestialității primitive, care însoțește totdeauna la bărbați dorința posesiunii desăvârșite. După cum se întâmplă într'un asemenea moment, convorbirea lor era cu atât mai liniștită cu cât inimile erau

mai tulburate. Acești doi amanți, după o zi petrecută în cea mai romantică exaltare, în singurătatea adăpostului străin, păreau că n'au nimic alta a-și spune decât vorbe despre lumea pe care-o părăsiseră.

Se despărțiră de vreme și-și luară rămas bun, ca și cum nu s'ar mai vedea până a doua zi, cu toate că simțeau bine că nu mai era cu puțință să doarmă despărțiți unul de altul. De aceea Hubert nu se miră, deși inima îi bătea să se rupă, când, în momentul în care și el era gata să plece spre ea, auzi clanța ușii. Tereza intră, îmbrăcată cu un capot ușor de dantele albe, și având în privire o blândețe pasionată.

— „Ah! „zise ea, închizând cu mâna-i parfumată pleoapele lui Hubert“, cum aș mai vrea să mă odihnesc pe pieptul tău“.

.....
Către miezul nopții, tânărul se trezi, și, căutând cu buzele obrazul femeii căreia îi putea da, de acum înainte, dulcele nume de metresă, simți că fața ei, pe care n'o vedea, era udată de lacrimi.

— „Suferi? întrebă el.

— Nu, răspunse ea; sunt lacrimi de recunoștință. Vai! „urmă ea“, cum de nu te-au luat înainte de mine, ingerul meu, și cât sunt de nedemnă de tine“!...

Cuvinte enigmatice pe cari Hubert trebuia

să și le amintească atât de des mai târziu și cari, chiar în aeele momente și sub sărutările ei, îi aduseră un nor de tristeță, în soșitorul obicinuit al plăcerii.— Prin această tristeță, el zări, ca la lumina unui fulger, casă atât de cunoscută, și sub lampă, printre portretele de familie capetele plecate ale celor două femei cari-l crescuseră.

Dar nu ținu mai mult de o secundă și punându-și capul pe pieptul Terezei, gonis ori-ce gând dureros, pe când murmurul mării, îndulcit de distanță, ajungea pâună la el,— murmur îndepărtat și misterios ca și destinaul care ne așteaptă.

VII

SBUCIUM SUFLETESC

Ieșind dela un dejun luat la o prietenă a d-nei de Sauve, și după ce avusese plăcerea de a-și vedea metresa intrând pe când își începuse cafeaua, Hubert Liauran se îndrepta spre cheiul Orleans, unde fusese pofit să vie pe la trei, printr'un bilet al generalului.

Tânărul, la primirea biletului dela nașul său, își închipuise că nu putea fi vorba decât de ratele întârziate ale datoriei sale. El cunoștea pe conte scrupulos, și mai multe luni trecuseră fără să-i fi achitat ratele făgăduite. Convorvirea începu prin câte-va cuvinte de scuză, pe cari le bolborosi tânărul, îndată ce intră în odaia în care nu mai venise din ajunul plecării sale la Folkestone. Iși aminti toate senzațiile de

atunci, când revăzu camera întocmai cum o lăsase. Notele asupra reorganizării armatei erau tot pe masă; bustul mareșalului Bugeaud împodobia căminul, iar generalul, îmbrăcat cu o vestă de casă croită ca un dolman, fuma taticos din pipa lui scurtă. La cele dintâi cuvinte rostite de finul său, el răspunse scurt și simplu: „Nu-i vorba de asta, dragă, dar cu o voce totodată serioasă și tristă. După intonație, Hubert înțelese prea bine că se pregătește o scenă de mare importanță. Dacă e o copilărie să crezi în presimțiri, în felul cum pricep oamenii din popor acest cuvânt, nimeni însă nu va tăgădui că unele mici semne ajung pentru a provoca vedenia precisă a unei primejdii viitoare.

Generalul tăcea și Hubert vedea totuși în ochii și pe buzele sale numele d-nei de Sauve, deși acest nume nu fusese niciodată rostit între el și nașul său. Il aștepta să înceapă iar vorba, iar inima-i bătea cu nerăbdarea care ajunge un supliciu pentru firile nervoase. Scilly n'avea altă experiență sentimentală din tinerețea-i, decât o decepție de dragoste, și se simțea cuprins de compătimire în fața loviturii ce era s'o dea acestui scump copil, și toate frazele ce și le pregătise în dimineața aceea îi păreau acum fără noimă. Totuși trebuia să vorbească.

În clipele de grea cumpănă, dâra ce a tras-o în noi meseria noastră se manifestă de obicei și hotărăște acțiunea noastră. Seilly era soldat curajos și hotărît. Trebuia, prin urmare, să meargă, și merse drept la fapt.

— „Băete, zise el cu oare-care solemnitate, trebui mai întâi să știi că îți cunosc viața. Ești amantul unei femei măritate, care se numește d-na de Sauvre. Nu tăgădui. Onoarea te oprește să-mi spui adevărul. Dar noi dela început trebuie să punem punctele pe i.

— „De ce-mi vorbești de așa, răspunse tânărul sculându-se și luându-și pălăria, de oare-ce mărturisești singur că onoarea mă silește nici să nu te ascult? Uite! nașule, dacă m'ai chemat ca să-mi vorbești de asta, să ne oprim aci. Imi place mai bine să-mi iau rămas bun, înainte de a mă fi certat cu d-ta.

— „De aceea nici nu ți-am cerut o întrebare ca să-ți pun întrebări sau ca să te dojenesc, zise contele luând mâna ce i-o întinse Hubert. Te-am chemat ca să-ți spun un fapt foarte grav, și de care trebuie, da! trebuie să fii încunoștiințat. Doamna de Sauvre are, Hubert și un alt amant, în afară de tine.

— „Nașule, zise tânărul, trăgâr du-și mâna

din a contelui și îngălbenind de ciudă, nu știu de ce vrei să mă faci să nu te mai respect. E o josnicie să spui de o femeie, ceea-ce ai spus de ea.

— Dacă n'ar fi vorba de tine, răspunse contele sculându-se, — și fața lui abătută contrasta cu privirile rătăcite ale tânărului, — știi prea bine, nu ți-aș vorbi nici de d-na de Sauve, nici de vre-o altă femeie. Dar te iubesc cum aș iubi pe fiul meu, și-ți spun ce i-ași spune și lui: Faci rău c'o iubești. Femeia aceasta are alt amant.

— „Pe cine? Când? Unde? Cari sunt dovezile d-tale? rosti Hubert iritat peste măsură de isistența și sângele rece al generalului. Dar spune! spune odată!...

— Când? astă vară... Cine? Un domn de la Croix-Firmin... Unde? La Trouville... E doar zvonul de senzație al tuturor saloanelor, urmă Seilly; și povesti fără să numească nici pe George, nici pe altul toate amănuntele pe cari acesta le spusese d-nei Liauran, începând cu povestirea lui Filip de Vardes, martorul ocular, și isprăvind cu indiscrețiile lui de La Croix-Firmin.

Tânărul ascultă fără să-l întrerupă; dar pentru cine-l cunoștea, expresia feței sale era îngrozitoare. Furia, durerea și indignarea îi îngălbeniseră până și buzele.

— „Și de la cine știi această poveste? întrebă el“.

— „Ce-ți pasă? zise generalul care înțelegea că dacă ar numi în acel moment pe adevăratul autor al povestirii, însemna să-l expună pe George la o scenă al cărui rezultat putea să fie tragic. Dar ce-ți pasă, de vreme ce nu ești amantul d-nei de Sauve?“

— „Sunt însă prietenul ei, răspunse Hubert și am dreptul s'o apăr, cum te-ași apăra și pe d-ta împotriva bârfelilor josnice. De altfel, adăogă el, privind țintă pe nașul său, dacă nu răspunzi la întrebarea mea, îți dau cuvântul meu de onoare, că până'n două zile am să dau de acel Domn de La Croix-Firmin, care-și permite asemenea bârfeli, și voi regula cu el afacerea, fără ca vre-un nume de temee să fie rostit“.

Generalul, văzând starea de iritare în care se afla Hubert, și neștiind prin ce cuvinte să potolească furia pe care n'o prăvăzuse, căci era fondată pe cea mai desăvârșită neîncredere, își zise că numai d-na Liauran ar fi în stare să liniștească pe fiul ei.

— Ți-am spus ce aveam a-ți dăstăinui, zise el melancolic. Dacă vrei să știi mai mult, întreb-o pe mama ta...

— Mama mea? zise tânărul cu asprime. Ar fi trebuit să bănuiesc că s'a amestecat și ea. Foarte bine! Mă duc.

Și, o jumătate de ceas mai târziu, intra în salonașul din str. Vaneau unde d-na Laurian se afla singură atunci. Ea își aștepta într'adevăr fiul, cu o neliniște nespusă. Știa că era ora tocmai de întâlnire la Seilly și rezultatul o îngrozea acum. Temerile ei crescuseră când văzu figura lui Hubert. Era palid ca un mort, cu cearcăne în jurul ochilor și Maria-Alice simți numai decât efectul acestei dureri.

— Vin de la nașul meu, mamă, începu tânărul și mi-a spus lucruri pe cari nu i le voi ierta niciodată. Și ceea-ce mă supără și mai mult e că știe de la d-ta bârfele ce mi le-a repetat, pe seama unei persoane ce poate să nu-ți fie dragă... Dar nu-ți dau dreptul s'o defaimi față de mine, cu care a fost totdeauna perfectă...

— Nu-mi vorbi cu'n astfel de ton, Hubert, zise d-na Liauran, îmi faci așa de rău! E ca și cum mi-ai înfige un cuțit aci... ea își arăta pieptul.

Vai! nu numai glasul lui Hubert, un glas aspru și poruncitor, o îndurera, ci mai cu seamă evidența sentimentului care-l lega de d-na Sauve. „Între ea și mine, se gândea d-na Liauran, desigur c-ar alege-o pe ea; și durerea îi mări ura împotriva cauzei durerii sale, care era acea femeie. În ura aceasta găsisese puterea de a urma convorbirea :

— Tu ți-ai pierdut încrederea în noi, băete, zise ea cu un ton mai liniștit; nu mai pricepi iubirea ce ne leagă de tine și ce datorii ne impunea ea.

— Ciudate datorii, dacă vă fac ecoul unor svonuri înjositoare pe seama unei persoane care n'are altă vină de cât că-mi inspiră o prietenie adâncă.

— Nu, zise d-na Liauran, care la rându-i își ieșea din fire, nu trebuie să mai începem o discuție, ce ne-a mai desbinat odată; și în această clipă privirile mamei și ale fiului se încrucșară ca două săgeți. „E vorba numai de atât; iubești o ființă nedemnă de tine, și eu mama ta ți-am spus-o și ți-o repet.

— Și eu, fiul d-tale, își răspund... și pe buze îi venise cuvântul: „e o minciună;“ apoi înspăimântat de ce era să supună, adăogă: cum te mai înșeli, mamă, Iar!ă-mă că-ți vorbesc cu așa ton, zise el luându-i mâna pe care i-o sărută; nu mai sunt stăpân pe mine.“

— Ascultă, copile, zise Marie-Alice, ai cărei ochi se umplură de lacrimi din cauza acestei mișcări neașteptate, nu pot intra în amănunte; și-i mângâia părul ca pe vremea când era copil; du-te la vărul tău George. Iți va spune ce ne-a povestit și nouă, căci, el, din dragoste pentru noi, a crezut că e

de datoria lui să ne înștiințeze. Dar fine minte ce-ți spune mama ta acum. Cred în presimțirile inimii. N'aș fi avut atâta ură împotriva acestei femei, cum am avut dela început, dacă nu trebuia să-ți fie fatală. Haide! la revedere, fiule. Sărută-mă, zise ea cu o voce zdrobită.

Înțelegea oare că din acest moment sărutările fiului ei nu vor mai fi niciodată pentru ea ceea-ce fuseseră?

Hubert se repezi din odaie, sări într'o birje și dădu birjarului adresa Cercului Imperial, unde socotea că-l va găsi pe George. Dar, pe când birjarul, în vederea bacșişului făgăduit, își biciuia calul, nenorocitul copil începea să se gândească la lovitura atât de neașteptată pe care o primise. Caracterul rasei active, din care se trăgea, se manifesta cu acest prilej printr'o deplină stăpânire de sine. El, de la început îndepărtase presupunerea că ar fi o născocire din partea mamei sau a nașului său. Știa că aceste ființe urăsc pe Tereza. Că ar fi în stare să încerce totul ca să-l îndepărteze de ea iar știa. Da, d-na Liauran și contele puteau să încerce totul, totul, numai să mintă nu puteau. — Prin urmare credeau ce spusese și o credeau pe supusa lui George Liauran, care le adusese una din miile de calomnii

ale saloanelor din Paris. Dar cu ce scop? Minteia lui Hubert, în această clipă, nu putea să admită că ar fi un pic de adevăr în povestea relațiilor dintre metresa lui și un alt bărbat. El nu căuta să discute faptul în sine, se gândi numai la persoana din gura căreia ieșise o asemenea bârfeală.

Sub ce îndemn vorbise vărul, căruia vroia acum să-i ceară socoteala?

Il vedea în închipuirea-i cu tața subțiată, barba ascuțită, părul scurt, privirea șireată. Această vedenie îi pricinuia un fel de sentiment de nemulțumire, care, fără să-și dea seama, nu era de cât opera d-nei de Sauve. Niciodată George nu-i vorbise de ea într'un mod care ar lăsa să se înțeleagă vre-o aluzie sau vre-o bătaie de joc. Dar femeile au un instinct sigur când e vorba de neîncredere, și ea de la început își dăduse seama că dragostea-i era antipatică vărului lui Hubert. Presupunea că dânsul vedea numai o fantezie de blazăță acolo unde ea-și făcuse o religie. O femeie mai curând iartă calomniile directe, de cât să se vorbească pe un ton ușuratic în privința-i, și d-na de Sauve simțea că felul în care George îi rostea până și numele nu se potrivea cu sentimentele pe cari dorea ea să le însufle lui Hubert.

Și apoi, ca să spunem totul, ea avea un

trecut, și George putea să 'l cunoască. Un fîor o cuprindere la gândul acesta. Cauzele a cesteia diferite o făcuseră să întrebuițeze cea mai fină și mai tainică diplomație pentru a despărți pe cei doi veri unul de altul. Această încercare își producea acum roadele, căci din cauza ei Hubert era stăpânit de o neînvinsă neîncredere, pe când trăsura îl ducea spre clubul din strada Boissy-d'Anglas.

— Prin ce mijloace l-ași putea oare cerceta pe George? Nu pot doar să-i spun: „Sunt amantul d-nei de Sauve, ai învinovățit-o că mă înșeală, dovedește...” Și neputința morală a unei atari convorbiri devenise și o neputință fizică. Hubert își zise: — „La urma urmei de ce m'ași sînchisi de ce crede sau nu crede domnul George Liauran“. Dete drumul trăsurii și, în loc să intre la club, o luă spre Câmpiile-Elizee.

Ceea-ce constituie esența minunată a dragostii și farmecul ei unic, e că strînge într'un mănunchi și face să vibreze la olaltă cele trei elemente din noi: gândirea, sentimentul, instinctul. Dar această uniune e în acelaș timp și o grozavă infirmitate. Ea rămâne fără apărare împotriva cuceririi imaginației fizice, și această slăbiciune se ivește odată cu gelozia. Așa se explică ușu-

rința cu care bănuiala pătrunde în sufletul bărbatului, ori-cât de iubit s'ar ști el, dacă vre-o cauză oare care îi reprezintă un tablou în care își vede amanta înșelându-l. Fără îndoială amantul nu crede c'ar fi adevărat acest tablou, dar tot nu-l poate uita, și suferă până ce capătă o dovadă de absurditatea acestei imagini: și fiindcă în formarea acestui tablou intră și o mare parte de viață fizică, cu cât dovada va fi mai materială cu atât vindecarea va fi mai deplină.

È întocmai cum se întâmplă când te-ai trezit dintr'un vis rău, și când senzația lucrurilor ce te înconjoară împrăștie vedenia și halucinația din timpul somnului. Bine înțeles, Hubert Liauran, de un an de când iubea pe Tereza de Sauve, n'avusese niciodată vre-o bănuială, nici de o clipă, și dintr'un sentiment de delicateță, care era în acelaș timp și prevedere, nu vorbea nimănui de această dragoste; și acum încă după acușările aduse ei de către contele de Seilly și D-na Liauran, nu putea s'o creadă în stare să-l trădeze.

Totuș aceste acușări duceau cu ele o realitate posibilă și, pe când urca spre Arcul de Triumf, iață că amintirea vorbelor rostite de nașul său și de mama sa îi reprezintă pe Tereza dându-se altuia. Trecuse această vedenie ca un tulger, și totuș pro-

duse asupra lui o reacțiune. Printr'o sforțare, goni imaginea, ce se șterse pentru câte-va moment; apoi apăru iar, întovărășită de astă dată de un cortegiu de gânduri doveditoare. Hubert își aminti deodată că pe timpul călătoriei ei la Trouville, mai multe scrisori ale metresei sale aveau o scriitură cam schimbată.

Parcă s'ar fi pus în grabă la masă și s'ar fi achitat de dulcea povară a dragostii ca de o datorie. Hubert suferise din cauza acestei mici schimbări, apoi se învinuise de nerecunoștință. Da, dar după acea scurtă perioadă de scrisori neglijate, nu părăsise Tereza de odată Trouville, sub cuvânt că aerul de mare nu-i mai era de nici un folos? Se hotărîse să plece în douăzeci și patru de ceasuri. Hubert își mai amintea bucuria și mirarea ce-i pricinuiseră întoarcerea ei. Nu se aștepta s'o vadă pe d-na de Sauve decât pe la sfârșitul lui Octombre, și o revedea în prima săptămână din Septemvre. Bucuria de atunci se schimba într'un fel de neliniște neînțeleasă. Tulburarea vădită din scrisori și plecarea-i neașteptată să nu aibă oare nici o legătură cu fapta de care Tereza era învinovățită?

Vai! dar era o infamie din partea lui să admită, în gând măcar, o asemenea faptă.

Iși scutură capul, închise ochii, încreși fruntea și, adunându-și toată energia, izbuti să îndepărteze înc-odată bănuiala.

Se afla acum în partea de sus a șoselei. Se simți atât de obosit încât făcu o faptă extraordinară pentru el. Intra într'o cafe-nea ca să se odihnească. Era o speluncă englezească, pierdută într'un colț al Parisului elegant, și vizitată numai de birjari și de book makers. Doi bărbați cu fața roșie și zdraveni, cari miroseau a grajd, stăteau în picioare în fața tejghelei. În după-amiază de toamnă, întunecimea învăluia acel colț deșert. Găsi o bancă în fața unei mese pe care se afla un jurnal englezesc. Hubert se așeză, și ceru un pahar cu vin de Porto, pe care-l bău fără să-și dea seama, și care pahar avu asupra nervilor săi încordași un efect și mai rău.

Vedenia apăru pentru a treia oară, însoțită de un număr de idei cari dela sine formau un corp de raționament. Tereza se întorsese la Paris prea repede, și venise la o întâlnire a lor clandestină. De ce avusese în brațele lui o criză de plâns atât de puternică? Ea era adesea melancolică în voluptate. Beția dragostii se sfârșea la ea printr'o înduioșare jalnică. Dar ce deosebire între tristeța ei obicinuită și visătoare și criza de disperare! Hubert rămă-

sese îngrozit, apoi ea 'i zise; „E așa de mult de când nu ți-am mai simțit sărutările. Imi sunt atât de dragi încât îmi fac rău. Dar e un rău atât de scump!... adăogase atrăgându-l și legănându-l în brațe. Acea desnădejde nu se potolise nici a doua zi, nici în timpul săptămânilor următoare, pe cari le petrecuse într'o casă de țară din împrejurimile Parisului, la una din prietenile ei, pe care Hubert o cunoștea. El se dusesse acolo s'o vadă și o găsisse mai tăcută ca niciodată, și uneori posomorită chiar. Ea se întorsese la Paris în aceeași stare, cu fața cam schimbată; dar schimbarea el o pusese pe seama unei indispoziții fizice. O nouă asociație de idei îl făcea să-și zică acum: „Dar dacă era cumva o remușcare?... Ce remușcare?... A infamiei săvârșită...“ Se sculă, ieși din cafenea și își reluă mersul, gonind aceasă ipoteză. Nebun ce sunt! se gândi el din nou. Dacă m'ar fi înșelat, nu m'ar mai iubi și atunci ce motiv ar avea ca să mă mintă?... Această obiecție îndepărtase bănuiala pentru câte-va minute. Dar iar se întoarce, — cum se întoarce ea totdeauna. „Dar cine să fie contele de La Croix-Firmin? Mi-a vorbit ea de el vreodată? se întrebă el. Controlându-și toate amintirile, nu găsi acest nume... Ba da... Zări deodată într'un colț pierdut al

memoriei silabele acestui nume, pe care-l ura. Le văzuse tipărite într'un articol de jurnal, asupra serbărilor din Trouville, era în vre-o serie în care desigur văzuse și numele metresei sale. Prin ce întâmplare acest fapt neînsemnat îl necăjea acum? Ca să se încredințeze de exactitatea lucrului, luă o trăsură și se duse la biroul jurnalului pe care-l citea de obicei. Răsfoi colecția și găsi notița de care-și amintise, de oare-ce o citise de mai multe ori din cauza Terezei. Era dărea de seamă a unei *garden party*, organizată la o marchiză de Jussat. Găsea el aici o dovadă că acel domn de La Croix-Firmin fusese măcar prezentat d-nei de Sauve? „Vai! strigă bietul copil în urma acestor zdrobitoare gânduri, ajung oare gelos? Lucrul îi părea cu neputință; căci pentru cinstea înăscută în firea sa, nimic nu putea fi mai nepotrivit ca neîncrederea. Iși aminti din prima zi iubirea duioasă a prietenei sale și, de vreme ce se obicinuise să-i deschidă inima, își zise că avea mijlocul cel mai sigur ca să îndepărteze pentru totdeauna vedenia uricioasă. Nu trebuia alt nimic decât s'o vadă pe Tereza și să-i spună ei totul. Mai întâi trebuia să-i vestească bârfeala pe care o va spulbera ea pe loc. Apoi simțea că un singur cuvânt eșit din gura acestei femei

va risipi până și umbra vre-unei bănueli. Intră într'un birou telegrafic și măzgăli pe hârtia albastră a unei mici telegrame pneumatice:

„Marți ora cinci. — *Prietenul e mâhnit și nu se poate lipsi de prietena lui. Niște răutăcioși i-au vorbit de ea și l-au jignit. Cui să spună toate acestea dacă nu scumpei sale tovarăse la ori-ce durere ca și la ori-ce fericire? Poate ea să vină, mâine, unde știe, la zece de cîmineață? De va putea, va fi și mai mult iubită, dac-ar fi cu puțință, de al ei H. L.*

Pe acest ton copilăros și duios îi scria el, cu acele desmierdări de cuvinte prin cari patima își ascunde adesea furia nativă. Aruncă depeșa în cutie, și se miră când se simți ușurat. Făcuse ceva și în fața unui fapt real vedenia dispăruse.

VIII

CĂDEREA

Când primi Tereza depeșa dela Hubert se îmbrăca să iasă, ca să prânzească în oraș. Iși părăsi imediat planul și scrisese în grabă un bilețel, punând pe seama unei indispoziții subite, lipsa sa.

Citind frazele din bilețelul albastru o cuprinse o sudoare rece și un tremur. Iși închise numai decât ușa și se ghemui pe un scăunel în fața focului din etac. Dela întoarcerea-i din Tronville, trăia într'o neînțelată neliniște și, de ce se temuse, nu scăpase. Pentru că prietenul atât de iubit, pe care-l părăsise pe la două atât de liniștit și de vesel, să fi căzut în starea de dispărare pe care ea o ghicea printre rândurile copilăroase ale telegramei, trebuia să se fi întâmplat o catastrofă. Ce catastrofă? Tereza și-o închipuia prea bine.

Lui George Liauran nu i se spusese minciuni. În timp ce nenorocita femeie stătuse la băile de mare, se întâmplase în viața-i una din acele drame tainice de necredință, cum se petrec de altfel multe în viața femeilor cari au eșit odată din drumul drept. Dar faptele noastre, ori cât de greșite ar fi ele, nu dau totdeauna măsura sufletului nostru. În firea d-nei de Sauve, pe lângă părți foarte bune, erau și părți foarte rele, un amestec ciudat de corupție și nobleță. Se putea să săvârșească greșeli foarte mari, dar să și ierte, cum e fericitul obicei al celor mai multe femei de soiul acesta, nu era de loc capabilă, și acum mai puțin ca ori-când, din cauza însemnătății ce o luase în viața-i, această pasiune de câte-va luni, pentru Hubert.

Ah! viața ei! viața ei! Pe ea o zărea Tereza de Sauve în flăcările tremurătoare din sobă, în această seară de toamnă și cu inima chinuită de griji. Toată povara greșelilor vechi, a greșelilor criminale, îi apăsa acum sufletul și-și amintea starea de posomoreală și de agonie, în care se afla când îl întâlnise pe Hubert. Era înzestrată de natură cu însușirile cele mai primejdioase pentru o femeie, în mijlocul societății de azi, afară numai de cazul când această femeie se mărita în condiții deosebite, sau când

maternitatea o scapă, zdrobind energiile vitalității sale fizice și absorbind înflăcăările vitalității sale morale.

Avea suflet romantic și temperamentul său făcea din ea o ființă pasionată, adică nutrea în acelaș timp vise sentimentale și neînvinse apetituri de senzații. Când persoane de soiul acesta întâlnesc la începutul vieții lor un bărbat care să mulțumească ambele necesități ale firii lor, între ele și acest om vor fi adevărate și misterioase serbări de dragoste, cum le concep poezii, fără ca să le guste vreodată. Când soarta le face să cadă, cum se întâmplase cu Tereza, în mâinile unui bărbat care la început le tratează ca pe curtezane, inițiindu-le cu fapta și cu gândul la toate plăcerile, fără a avea destulă fineță pentru a mulțumi cealaltă jumătate a sufletului lor, aceste femei devin, fără doar și poate, niște curioase, în stare să cadă victima celor mai joasnice încercări, — și atunci sterilitatea lor e o fericire; căci cel pușin nu mai transmit flacăra lor de viață sentimentală, care în deobște se moștenește dintr'o greșeală a mamei.

Intr'adevăr, dela mama ei, — ființă mizerabilă, care de plictiseală și părăsire, deș cu o fire rece, a fost târîită spre cele mai vinovate rălăciri, — moștenise Tereza o i-

magnație visătoare, pe când în vine îi curgea sângele arzător al tatălui ei adevărat, frumosul conte Branciforte. Apoi copila aceasta a unui desfrânat și a unei exaltate tusese crescută fără principii religioase, de către Adolf Lussac, om cât se poate de imoral, căruia îi plăcea vioiciunea fetiței și o făcuse de timpuriu părtașe la toate supeurile, unde auzea tot ce n'ar fi trebuit să audă, unde ghicea tot ce n'ar fi trebuit să știe.

Cine ar putea socoti partea de influență ce au, în căderile unei femei de douăzeci și cinci de ani, discursurile auzite sau surprinse de fetița cu rochie scurtă?

Tereza, crescută'n acest fel, măritată foarte de tânără, nu ajunsese să întâlnească pe Hubert fără să fi avut aventuri de acelea, pe cari cea mai mare parte din femei le au îndată, contrar vestitei teorii, a *crizei*, sau nu le au niciodată.

Însă cele două intrigi prin cari trecuse îi pricinuiseră un desgust atât de mare, încât își jurase că nu va mai avea amant. Vai! hotărârile bune ale unei femei care a căzut și care a și suferit de pe urma căderii sale, sunt ca și acele ale unui jucător de cărți, care a pierdut trei mii de poli, sau ale unui bețiv, care și-a spus secretele în beție. Cauzele adânci cari au pricinuit cel

dintâi adulter mai persistă și după ce greșeala a hrănit pe vinovata cu toate amărăciunile. Femeia care și ia un amant, iubește mai puțin pe acest amant decât dragostea în sine, și mai iubește dragostea și după ce amantul ales a înșelat-o, până ce din deziluzie în deziluzie ajunge să iubească plăcerea fără dragoste, și câte-odată cea mai desgustătoare plăcere. Tereza de Sauve nu putea niciodată să cadă așa de jos, căci un sentiment al idealului tot mai trăia în ea, prea slab ca să înlătore frigurile simțurilor, dar destul de puternic ca să lumineze în ochii ei prăpastia căderilor sale. Această făcută, prin care treceau uneori fiorii dorințelor brutale, nu era o epicuriană, o ușuratecă și veselă curtezană. Concepută în mijlocul remușcărilor mamei sale, Tereza avea inima tragică. Putea fi capabilă de depravări, dar nu putea să ajungă până la atâta uitare de sine încât culegând ora care fuge, să nu-și mai amintească de cât cu greu de numele primului amant, între atâția alții. Nu, primul ei amant, baronul Desforges, cu drept cuvânt bănuț de George Liauran, niciodată nu se va gândi la el fără scârbă, amintindu-și împrejurările triste în care i se dase. Era un om chibzuit până la cinism, un adevărat spirit Parizian cu mare trecere în anumite cercuri. Când începuse

s'o curleze pe Tereza, avusese bunul simț să nu se piardă ca numeroșii săi rivali de pe atunci, o turmă de bestii de pradă cari pândeau o victimă în nimicurile flirturilor la modă. El, fățiș, cu o mare dibăcie de vorbă și o adâncă cunoștință a vișului, îi propusese să facă cu el un fel de tovărășie de plăcere secretă, sigură, fără consecințe în viitor și nenorocita primise, — de ce? Fiind-că se plictisea de moarte, fiind-că îl răpea pe Desforges Suzanei Morannes, una din rivalele sale; fiind-că era doritoare de senzații noi, și fiind-că acest berbant bătrân se bucura în jurul lui de un mare renume. Dela această legătură, pe care baronul, credincios cuvântului dat, nu căutase s'o prelungească, Tereza simți în curând o rușine adâncă și căută să scape de ea ca de munca silnică.

După un an, petrecut în remușcări, simțindu-se murdărită de toate câte intimitatea acestui bărbat îi desvălise din știința viciului, ea crezu că va avea cu ce să-și mulțumească nevoile inimii în persoana lui Jacques Molan, unul din romancierii cei mai subtili ai timpului, Toate cărțile acestui fermecător povestitor, dela întâiul și singurul volum de poezii până la cea de pe urmă carte de nuvele, nu dovedeau oare cea mai adâncă și

cea mai duiosă cunoaștere a spiritului femeesc? În a doua legătură începută cu cea mai îmbătătoare speranță, cea de a mângâia decepțiile tainice ale unui artist admirat, Tereza se lovise curând de răceala literatului istovit, la care divorțul dintre sentiment și exprimarea lui scrisă este desăvârșit, (A se vedea: *La Duchesse bleue*). Totuș se încăpățânase a rămâne metresa acestui bărbat, chiar dezamăgită, din pricină că din toate dragostele de femei, cea de a doua e cea mai lungă. Ele bucuos recunosc că cea dântâi a fost o greșeală; dar greșala măritișului și cea a primei iubiri fac două; la a treia greșală ele își dau seama că nestatornicia este în ele, iar nu în împrejurări, și aceasta-i o mărturisire prea crudă pentru mândria lor intimă.—Apoi egoismul scriitorului se arătase cu o așa asprime, de îndată ce fu sigur de ea, încât revolta fu prea puternică, și Tereza rupse relațiile.

În perioada de amară desnădejde, ce urmasse acestei rupturi, ea întâlnește pe Hubert Liauran. Singură, în fața focului unde veghea încă, vedea bine ce a fost pentru ea descoperirea sufletului de copil duios.

În traiul ei, în care totul nu fusese decât răni și necinste, — chiar și cele mai vii dureri, nu erau ele mai dinainte dezonorate prin cauzele lor? — cu ce emoție fermecată

gustase ea curăţenia acestui suflet tânăr! Ce grijă şi ce frică avusese că nu-i va plăcea! Şi după ce văzuse că i-a plăcut, ce frică pe ea să nu scadă în închipuirea lui! Cum mai tremurase ca vr'un limbuz să nu-i destăinuiească lui Hubert trecutul ei! Şi cum îşi mai întrebuinţase arta de femeie ca să facă din acea dragoste o poezie, în care nimic să nu lipsească din tot ce ar putea fi o inimă nevinovată şi abea intrată în viaţă! Cum se mai bucurase de respectul ce i-l arăta, lăsându-l să se prelungească! Ah! cele două zile petrecute la Folkestone, când şi le amintea acum, abea putea crede că le trăise într'adevăr, şi că avusese curajul să le mai supravieţuiască!

Îşi amintea că, trecând peste orice prevedere, îl condusese pe Hubert la gară. Şi îl văzuse dispărând spre Londra, aplecat la fereastra vagonului ca s'o mai privească, îndelung. Înainte de a lua trenul spre Douvres, ea se mai întorsese în apartamentul în care stătuseră amândoi. Petrecuse acolo două ceasuri cu inima plină de desnădejde, dar şi de fericire.

Sub povara amintirilor, sufletu-i se aplecă asemeni florilor prea mirositoare din juru-i, cari se ofileau în vase. Asta pentru că cunoscuse acolo desăvârşita unire a celor două firi ale sale, şi vibraţia înnebunitoare a fiinţei

sale întregi. Mai că 'și ertase trecutul, spunându-și în gând fraza, pe care atâtea femei au zis-o tare bărbaților geloși de trecutul lor: Nu te cunoșteam!

Intoarsă apoi la Paris, în tot timpul primăverii și al veri, cum se mai străduise să trăiască'n așa fel încât să n'aibă nici o vină față de el. Găsise toată pudoarea dragostii depline, dar înobilată de suflet. Se temeă ca nu cum-va desmierdările ei să fie o pricină de corupție pentru ființa atât de tânără la inimă și la corp, pe care voiă s'o îmbete fără s'o profane.

Cu toate că era înamorată până la nebunie, hotărâse ca întâlnirile să fie mai rare în micul apartament de pe șoseaua Friedland, de teamă că nu va mai păstra multă vreme farmecul ei de noutate divină. N'au fost numeroase — ar fi putut să le numere și să le guste în vis dulceața fiecăreia dintre ele — după-amiezile acelea în cari regăseă plăcerile orelor dela Folkestone, cu obloanele închise, fără lumină, înmormântându-se în brațele lui, și moartă pentru tot ce nu era el și beșia dragostii lui. Ajunsese la un așa grad de idolatrie pentru Hubert, încât o iubea pe d-na Liauran, deși știa cât de disprețuită era de dânsa. Da, o iubea fiind-că își crescuse fiul într'o atmosferă de sensibilitate atât de curată. O iubea, findcă i-l păstrase, prin anii de

adolescență și tinereță, atât de delicat, atât de gingaș, atât de duios, al ei și numai al ei în trecut, în prezent și în viitor. Căci ea avea mândria, aproape nebunia dragostei sale.

Ea 'i zicea: — „Viața ta începe, a mea se isprăvește. Da, copile, la treizeci de ani o femeie e aproape de sfârșitul tinereții, și tu, ai așa de mulți ani înaintea ta! Dar niciodată, niciodată nu vei fi iubit cum te iubesc, și niciodată nu mă vei uita, niciodată, niciodată... Și altă dată! — „Te vei însura, zicea ea. Trăește, respiră și eu n'o cunosc pea acea care mi te va răpi, acea care va dormi pe pieptul tău în toate nopțile, cum am dormit eu la Folkestone. Ah! de ce te-am întâlnit atât de târziu, ca să nu te mai pot lega de sărutările mele... Și ea îi înconjură gâtul cu coadele părului ei lung și negru. Iși luase iar obicieii ce-l avea ca fată, de a se pieptăna singură, pentru ca el să se poată juca cu păru-i.

Apoi, după ce și-l peptăna, se îmbrăca, își punea vâlul, și venea iar lângă el, nevoind să-și ia rămas bun decât în odaia misterioasă în care se iubiseră, și nici o senzație nu era mai puternică pentru Hubert, simțea asta după bătăile inimii ei, decât sărutarea pe care i-o dădea cu buzele aproape reci. Pleca în prada unei tristeți fără seamăn, dar

pe care cel puțin o putea spune prietenului ei. Căci ea nu-i spuneă toate necazurile.

Era măritală și deși avusese totdeauna odaia ei, trebuia totuș să-și primească soțul din când în când. Și vai! cu atât mai mult acum, de oare ce avea un amant. Dureroasă ispășire a dragostii sale, și o îndura zicându-și că datorește aceasta lui Hubert. Dacă ar deveni mamă, ar putea ea să fugă cu el și să-i răpească întreaga lui viață? Și neînăturata necesitate a minciunilor și a împărțelilor înjositoare venea s'o tulbure în plină fericire. Se ierta totuș, fiindcă pentru el, pentru iubitul ei, mințea...

Ei, dar ce monstruoasă enigmă se ridică în fața-i mereu? Vai! dureroasă, dureroasă enigmă! Cu o așa de sfântă iubire în inimă, cum putuse ea săvârși ce săvârșise? Căci ea, și nu alta, ea, cu picioarele ce și le simțea înghețate acum, cu mânilor cu care-și strângea tâmplele ce-i zvâcneau; ea, cu tot corpul ei fizic, plecase la Tronville la sfârșitul lui Iulie; ea, Tereza de Sauve, se stabilise pentru sezon într'o vilă. Da, ea... Și totuși, nu! Nu se putea ca metresa lui Hubert să fi făcut asta... Ce? asta? Vai! dureroasă, dureroasă enigmă!.. Din ce adâncime a memoriei simțurilor sale să fi ieșit fiorii ciudați, ispitele de depravare ce începuseră s'o asalte? Simțurile au oare memo-

376767

rie ? Și frigurile păcătoase nu părăsesc pentru totdeauna sângele pe care l-au aprins în ceasuri rele ? Odată stabilită în vila-i re-găsisse prietenele de altă dată, părăsite de când începuse dragostea ei pentru Hubert. Făcuse cu toate aceste femei și cu numeroșii curtezani *fanc y men* — cum le zicea o lady din cercul lor, — mai multe excursii la țară, foarte vesele și inocente. Și iată că, zi cu zi, începea, nu doar a-l iubi mai puțin pe Hubert, ci a trăi mai alături de această dragoste, și a gustă o oare-care plăcere în tovărășia bărbaților, de care se ferise de vre-un an. Eră atât de trândavă în vila sa, fără ocupații casnice, fără o carte de citit măcar. Căci cărțile nu-i prea plăcuseră nici odată, și legătura ei cu Jac Molan o dezgustase pentru totdeauna de minciuna frazelor frumoase. După ce scria, lung, lui Hubert, și câte-va rânduri soțului, care de altfel, venea s'o vadă în fie-care săptămână, trebuia să gonească plictiseala, și une-ori îi veneau niște gânduri pe cari nu cuteza să și le mărturisească nici ei însăși. Știa, din auzite, că aproape toți bărbații, oricât de îndrăgostiți ar fi ei, nu stau departe de metresa lor fără să fie ispitiți s'o înșele cu cea dintâi femeie ușuratecă, pe care o întâlnesc. Dar asta era adevărat pentru bărbați, nu însă pentru femei. De ce dar era

în prada acestor tulburări neînțelese, acestui foc lăuntric, acestei poște de beții sensuale de care se crezuse salvată pentru totdeauna, prin influența amorului ei curat și nobile? Ființa depravată ce fusese altă dată se trezea încet încet.

Noaptea, în timpul somnului, o hârțuiaua vedenii din trecut. În zadar luptase, în zadar blestema depravarea ei secretă. Se lăsase a fi curtată de tânărul conte de La Croix-Firmin. Se înfioră amintindu-și înrâurirea bestială ce o avuseseră prezența, zâmbetul, privirea acelui bărbat asupra-i. Apoi — îi venea să moară la această amintire — într'o după amiază el se urcase până la ea; era o căldură tropicală, care-ți moleșea până și voința; el fusese îndrăzneț și i s'a dat, la început fără voe, dar apoi cu furie și patimă. Opt zile în șir a fost metresa contelui, în prada rătăcirii patimei sale fizice, gonind, gonind mereu imaginea lui Hubert, simțind că se rostogolește într'o prăpastie de infamie și totuș afundându-se în ea, până în ziua când se trezi din furia bestială ca dintr'un vis.

Deschise ochii, își judecase fapta și, ca o rănită, trăgând de moarte, părăsise locurile blestemate, complicele scârbos și se întoarse — la ce? la cine?

Jalnică și sfâșiătoare reîntoarcere către

ceea-ce fusese îndreptarea vieții sale întregi și pe care acum o pângărise pentru totdeauna! Intrase din nou în apartamentul ceasurilor fericite, și-l regăsise pe Hubert, pe Hubert al ei — dar mai avea ea dreptul să-l numească astfel? — mai duios, mai iubitor și mai iubit încă. Dar vai! greșala-i de neertat o va mai lăsa oare să guste o fericire de care era acum nedemnă? În brațele tânărului și pe pieptu-i ea își amintise de celalt; și atunci Hubert o văzuse plângând și suspinând cu disperare. O mâhnire adâncă o cuprinse, o toropeală de moarte întovărășită de grija chinuitoare ca nu cum-va vre-un zvon să ajungă la urechile prietenului ei și să-i deștepte bănueli. De reputația ei nu se sinchisea câtuși de puțin; știa că, după ce se purtase astfel cu La Croix-Firmin, nu putea să se aștepte decât la dispreț și ura lui. Mai știă cât prețuiește delicateța bărbaților a căror profesiune e de a curta femeile. N'o chinuie totuși teama că-i va compromite liniștea personală. La urma urmei, fără copii și bogată cum era, de ce s'ar fi temut de bărbatul ei? Dar simțea bine că cel mai mic semn de neîncredere în ochii lui Hubert nu-l va putea îndura. Și totuși poate că ar fi mai bine ca el să cunoască îngrozitorul adevăr? Ar goni-o ca pe o nenorocită. Dar toate îi păreau une-

ori preferabile chinului de a avea pe cuget
acea remuşcare şi de a minţi zilnic nobi-
lului copil. Incepuse iar a-l iubi cu o pa-
timă disperată şi, de oare-ce revolta împo-
triva josniciei firii sale o aruncă la excесе,
îi venise o dorinţă nebună ca să-i destinu-
iască totul, pentru ca cel prin umilinţa mă-
turisirii să-şi poată ispăşi infamia. Şi cu toate
că şi tăcerea era o minciună, o astfel de
minciună ea mai era în stare s'o susţină;
dar dacă vreodată ar întreba-o, ea n'ar a-
vea neruşinata energie ca să-l mintă. Şi toc-
mai o asemenea întrebare va trebui să în-
frunte; o citea printre rândurile depeşii.
Vai! ce va face dacă presupunerea ei ar
fi adevărată? Băuse din cupa ruşinii tot ce
putea răbda! Va putea ea să înghită şi a-
ceastă picătură, cea mai amară, şi să-şi
trădeze înc'odată dragostea printr'o nouă
înşelăciune? Cel puţin de va fi sinceră Hu-
bert o va stima pentru această sinceritate,
şi dacă nu, se va mai putea ea suferi? —
Da; dar a vorbi înseamnă a-şi ucide ferici-
rea. Dar parcă dela întoarcerea-i, nu era
ca şi moartă? Va mai simţi ea vre-odată,
ce simţise odinioară? De ce se mai dis-
pute soartei rămăşiţa ciuntită, pângărită, a
unui vis dumnezeesc?... Şi toată noaptea se
zbătuse, în agonia gândurilor, fiinţă slabă,
născută pentru toate mărinimiile dragostii

unice și credincioase, care-și zărise și chiar își trăise visul; apoi fusese despoiată din greșala unei ființe ascunse în ea, dar care totuș nu era cu totul ea!

IX

ULTIMA MĂRINIMIE

În trăsura, ce o duceà pe șoseaua Friedland, a doua zi după acea noapte de suferință, Tereza de Sauve nu mai luà în seamă nici una din prevederile ei obicinuite; nu schimbă birja pe drum, nu-și puse pe față vâlul dublu, nu se uită prin ferestruia dindărăt, dacă ceva suspect nu-i urmărea plimbarea clandestină. Toate prevederile, cari însoțesc dragostea oprită, îi plăceau mult înainte, din cauza lui Hubert. Păstrând taina intrigei lor, nu însemnà oare că-i asigură trăinicia? Parcă la asta se gândea acum? Ținea în mână o cheiță de aur atârnată de lănișorul unei brățări, — drăguț juvaer pe

care amantul ei îl comandase anume pentru ea. Această cheiță, care nu-i părăsea brațul niciodată, îi slujea ca să deschidă ușa odăiței apartamentului, împrumutat de Emanoil Deroy, adăpostul pușinelor zile unde-și trăise într'adevăr viața, oază de vise către care nenorocita se îndrepta acum ca spre un cimitir. Se arătă că va fi furlună în acea zi, căci atmosfera, în acea dimineață de toamnă, era încărcată și influența și asupra nervilor bolnavi ai bieteii femei.

Nu zise birjarului cum făcea totdeauna să intre cu trăsura în alee; căci casa având două ieșiri, ea putea prin poarta deschisă să înainteze până la ușa apartamentului fără a fi văzută de portar, a cărui discreție era de altfel asigurată prin foloasele ce i le aducea prietenul chiriașului său. În tot timpul drumului privise cele mai mici amănunte ale străzilor străbătute pe rând; le cunoștea așa de bine; dela firmele prăvăliilor, până la înfățișarea caselor, fiind-că toate acestea erau asociate cu cele mai fericite amintiri ale scurtului ei roman. Le spunea în gând, ca și fericirii sale, un rămas bun funebru; în prada halucinațiilor grozave nu mai putea deosebi posibilul de realitate și nu se mai îndoia că Hubert știe totul. Recitea bițelul din ajun și fie-care cuvânt, pentru ea care cunoștea atât de bine caracterul tână-

rului, era destăinuirea unei adânci neliniști. Și de unde să-i fi venit neliniștea, dacă nu dela un eveniment privitor la dragostea lor? Și dela care eveniment, dacă nu dela descoperirea îngrozitoarei greșeli, a faptei infame săvârșite de ea, da, de ea?!

Doamne! de-ar fi unde-va vre-o apă stințită unde să-ți speli sângele, unde să-ți înnece amintirea tuturor frigurilor rele. Dar nu! mereu va curge în vinele noastre sângele încărcat cu păcatele cele mai rușinoase. Nu s'a întrerupt bătaia pulsului nici în ceasul remușcării, nici în ceasul păcătuirii. Și Tereza simțea din nou pe fața-i sărutările bărbatului cu care trădase pe Hubert; și doar răspunsese la acele sărutări scârboase!

— Dacă mă 'ntreabă, — unde să găsesc puterea de a-i minți, și la ce folos?... Această frază, cu care din ajun încă se încheiau toate gândurile ei, și-o mai spunea în momentul când se află în fața ușii îndărătul căreia, fără îndoială, aveà să se petreacă una din scenele cele mai tragice din drama vieții sale.

Ce greu nimerea cheia în broască, într'atât îi tremura mâna, — cheia de aur, dată pentru a fi mânuită cu altfel de sentimente! Știa fără îndoială că, la zgomotul ce-l va face broasca, Hubert va fi îndată la ușă,

așteptând-o. Era într'adevăr acolo și o primi în brațe. El îi simți buzele reci. O privi, așa cum făcea întotdeauna după ce o îmbrățișa, căulând parcă să se încredințeze mai bine că e dânsa într'adevăr. Această sărutare dinlăi pricinuia Terezei un spasm în inimă și numai teama că nu i-ar fi pe plac, o făcea să se desprindă din brațele lui. Și chiar în această clipă, cu toate frământările din timpul nopții, ea tresări și o dorință nebună îi veni, să-l îmbete cu desmierdările ei, ca să uite amândoi: el, ceea-ce avea de întrebat; ea, ceea-ce trebuia să răspundă.

Dar n'a fost decât un fior, care trecu îndată ce auzi glasul tânărului cercetând-o cu grijă: — „Ești bolnavă?”

Văzând-o așa de palidă, gingașului copil îi părea rău c'o făcuse să vie dimineața, și, în fața văditei suferinți, mai că uitase pricina întâlnirii. De altfel încrederea ce o avea în rezultatul convorbirii lor era de-așa fel, încât din ajun încă îl părăsiseră toate bănuelile. — „Ești bolnavă”, mai zise el odată ducând-o spre divan, în camera cealaltă. Fiindcă Emanoil Deroy fusese atașat al legației din Tanger, înainte de a pleca la Londra, apartamentul-i era îmbrăcat cu stofe din Orient, și marele divan, așezat în fața ușei ce dădea într'o grădiniță, era pre-

ferat cu deosebire de Tereza și de Hubert. Iși șoptiseră atât de mult printre perinele pe cari se odihniau capetele lor în minutele de intimitate ce vin după beția dragostii, — intimitate care, pentru el cel puțin, era cu mult mai plăcută că însăși acea beție. Cu toate că o iubea pe Tereza într'atât încât îi jertfise totul, rămăsese totuș cu sufletul catolic și remușcarea își amesteca tainica ei amărăciune cu dulceața sărutărilor. Se gândea la păcatu-i, și mai ales la păcatul ce-l făcea Tereza din pricina lui. În naivitatea inimii, își închipuia că o sedusese! — Ea căzù pe divan, și el începù să-i scoată vâlul, pălăria și mantelul. Ea îl lăsă, zâmbindu-i înduioșată. După ceasurile de chinuitoare insomnie, desmierdările tânărului erau nespuse de pătrunzătoare. Il găsea atât de iubitor, atât de delicat, atât de neschimbat, încât se gândi că poate se înșelase asupra înțelesului biletului, și el, informându-se de sănătatea ei, ca să scape mai curând de nesiguranță, ea-i răspunse:

— „Nu, nu sunt bolnavă; dar depeșa ta era atât de ciudată, în cât m'a neliniștit.

— Depeșa mea? reluă Hubert strângându-i mâinile ca să i le încălzească, fiindcă erau reci. Vai! nu merita... Vezi! acum nici nu mai îndrăznesc să-ți spun de ce am scris-o.

— Spune totuș, zise ea cu o neliniștită

insistență, căci încurcala lui Hubert îi deșteplă iar grija care o făcuse să sufere atât.

— Lumea e așa de ciudată! zise tânărul dând din cap. Sunt momente când te îndoiești până și de ce ți-e mai drag... Dar trebuie să-mi făgăduiești mai întâi că mă vei ierta.

— Să te iert, îngerul meu! Vai! Te iubesc prea mult!... Să te iert? repeta ea; și aceste silabe rostindu-le îi răsunau în conștiință. Cum ar mai fi dorit ea, să aibă de iertat, iar nu să fie iertată! „Dar ce!... întrebă ea cu o voce mai înceată, dovedind tulburarea-i lăuntrică.

— Din pricină că am putut fi neliniștit un minut pentru o infamă calomnie pe care mi-au spus-o niște persoane cari urăsc dragostea noastră. E vorba de viața ta la Trouville... Dar ce ai?...

Această frază, și mai ales tonul cu care fusese rostită, pătrunsesese în inima Terezei ca un fier roșu. Dacă Hubert ar fi primit-o la sosire cu vorbe de bănuială, așa cum știu bărbații să născocoască, fie-care cuvânt arătând o lipsă de încredere ce depășeșă dovezile, poate că ar fi gășit, în mândria ei de femeie, destulă tărie ca să înfrunte bănuiala și să tăgăduiască fapta. Dar în purtarea tânărului, din primul moment al convorbirii era o încredere duiosă, curată, blândă ce îm-

pune sinceritate oricărei inimi rămasă câtuși de puțin nobilă; și cu toate căderile ei, Tereza nu era născută nici pentru josnicia adulterului, nici mai ales pentru complicitățile trădărilor. Era una din ființele cari, după ce s'au coborât până la un anumit grad, zic: E destulă înjosire! și de cât să se mai înjosească preferă să se piardă cu totul. Remușcările din timpurile din urmă o aduseseră într'un hal de sensibilitate bolnăvicioasă care te face să săvârșești actele cele mai nesocotite, numai ca să poți pune capăt suferinței. Apoi, enervarea, după o noapte de insomnie, sporită încă din cauza zilei furtunoase, n'o lăsa să-și ascundă emoția, după cum soldatul cuprins de panică nu-și poate ascunde frica. În acest moment fața îi era tulburată din cauza celor auzite și a celor ce se mai așteapta să audă de la călăul ei inconștient. Urmase un minut de tăcere apăsătoare pentru amândoi. Tânărul, stând pe divan lângă metresa-i, o privea; pleoapele plecate, gura întredeschisă, fața ca de moartă, excesul tulburării ei, aveau ceva atât de semnificativ încât toate bănuelile, gonite în ajun, se treziră din nou în mintea copilului. Văzù în fața-i prăpăstii nenumărate și ca un fulger îi lumineă creierul:

— Terezo! strigă el, înfiorat de vedenia și groaza ce-l cuprindeau. Nu! Nu-i adevărat, nu-i cu puțință!...

— Ce? zise ea. Intrebași și am să vă răspund. Trecerea de la duiosul „tu“ la acest „vă“, pe care glasul ei învins îl făcea atât de umil, îl înnebuni cu desăvârșire.

— „Dar nu! urmă el plimbându-se prin odaie cu pași mari, cari păreau că calcă pe inima bietei femei; nici nu pot roși așa ceva... Nu pot... Haide! fie!... zise el, oprindu-se în fața ei. Mi s'a spus că la Trouville ai fost metresa unui conte de La Croix-Firmin, că lucrul acesta îl știe toată lumea de acolo, că niște tineri te-au văzut intrând la el și sărutându-l, că de altfel chiar el s'a lăudat că ți-a fost amant...

Iată ce mi s'a spus, și încă cu atâta stăruință în cât am dat un moment crezare acestei calomnii; și atunci am simțit nevoia de a te vedeà, de a te auzi zicându-mi că nu-i adevărat. Și-mi va fi de ajuns, ca să uit, să nu mă mai gândesc la asta niciodată... Răspunde-mi că mă erși că m'am îndoit de tine, că mă iubești, și că toate acestea sunt minciuni...

Se aruncase în genuchi; îi luase mânilor, brațele, talia; se acăța de ea, cum s'ar fi prins de corpul aceluia care s'ar fi aruncat în apă, ca să-l scape de înec.

— „Că te iubesc, e adevărat, răspunse ea cu un glas ce se auzea de-abia.

— „Și toate celelalte sunt minciuni? se rugă el, disperat.

Vai! pentru un cuvânt ce ar fi eşit din gura ei, şi-ar fi dat viaţa, în această clipă. Dar gura rămânea mută şi pe obrazii palizi ai femeii curgeau lacrimi încete şi mari, fără un hohot, fără un suspin, ca şi cum i-ar fi plâns sufletul. O astfel de tăcere, lacrimi în astfel da momente, nu erau oare cel mai lămurit, cel mai dureros răspuns?

— Aşa dar e adevărat?... întrebă el înc-odată. Şi de oarece tot tăcea...

— Da vorbeşte, vorbeşte odată! reluă el cu o furie înspăimântătoare. Atunci, din acea gură, pe lângă colţurile căreia curgeau mereu lacrimi mari, ieşise un „da“ atât de slab, încât abia îl auzi, şi totuşi îl va auzi în veci! — El sări în sus şi aruncă în juru-i o privire răăcită. Nişte arme erau atârinate pe pereţi. Dorinţa de a străpunge pe această femeie cu unul din pumnalele al cărui oţel scânteia, îl ispiii pe acest fiu de soldat, şi ispita fu atât de puternică încât se dete îndărăt. Mai privi odată faţa pe care curgeau lacrimi nesfârşite. Scoase un vaet dureros, un şipăt de tiară rănită, ca la vederea unui spectacol înfiorător şi, ca şi cum i-ar fi fost frică de toate, de acea priveşte, de pereţi, de femeie, de el însuşi, şi se repezi din odaie, din apartament cu capul gol, cu inima sfâşiată. Mai avuse destulă putere ca să simtă că peste cinci minute ar fi devenit un asasin.

A fugit? unde? cum? pe ce drumuri? Niciodată n'a știut, cu precizie ce-a făcut în acea zi. Iși amintise a doua zi, — fiind-că avea dovada palpabilă lângă el — că, vă-zându-se deodată în oglinda unui galantar, cu fața firoasă, cu părul vâlvoi, printr'un ciudat sentiment de grijă pentru ținută, intrase într'o prăvălie și 'și cumpăraseră o pă-lărie. Apoi mersese drept înainte, străbătând cartierele nesfârșite ale Parisului. Casele se înșirau una după alta la infinit, până ce se văzu deodată în câmp. Furtuna izbucni și fu silit să se adăpostească sub un pod al liniei ferate. Cât timp a stat acolo? Ploaia cădea în ropete. El stătea rezemat de zidul de piatră al podului. Din timp în timp treceau trenuri, zguduind toate pietrele. Ploaia încetă. Atunci porni din nou, stropindu-se cu noroi, fără a lua în seamă că era nemâncat de dimineață.

Mișcarea automată a corpului îl ajută să nu-și iasă din minți, și instinctiv umblă mereu. Firosul lucru pe care-l zărise, cu o groază zguduitoare, era aci, în ochii lui; îl vedea, îl știa real, adevărat și cu toate acestea nu-l înțelegea. Era ca un om trăs-nit. Ceea-ce simțea nici nu era durere, era ceva care-i zdrobea puterile, toată firea. Seara se apropia. Se văzù deodată pe drumul spre casă, dus de un îndemn nelămu-

rit, ca și animalul rănit care se îndreaptă spre vizuina-i. Pe la zece noaptea sună la poarta casei sale din strada Vaneau.

— Nu i s'a întâmplat nimic d-lui Hubert? întrebă portarul: doamnele erau atât de neliniștite...

— „Spune-le c'am venit; zise tânărul, dar nu mi-e bine, și doresc să fiu singur, absolut singur, mă 'nțelegi, Firmin?”

Tonul cu care fusese rostită fraza oprise ori-ce altă întrebare pe buzele bătrânului servitor. Văzând furia din ochii stăpânului său și neorânduiala îmbrăcăminteii, rămase uimit și merse după el. Il văzù trecând vestibulul și intrând în pavilion, apoi se duse singur în salon spre a comunica stăpânei ciudatul răspuns cu care fusese însărcinat.

Mama își așteptase fiul la dejun, Hubert nu venise. Cu toate că nu i se întâmplase niciodată să nu vie fără a înștiința de mai înainte, ea căutase să nu se neliniștească. După amiază trecuse fără știri, apoi ora prânzului sosise.

Nici o știre încă.

— Mamă, zise d-na Liauran către d-na Castel, s'a întâmplat o nenorocire. Cine știe unde l'a dus disperarea.

— A fost desigur oprit de prieteni, răspunsese bătrâna, ascunzându-și neliniștea, ca să potolească pe a fiicei.

Când pe la zece se deschisese poarta, d-na Liauran, din tîndul salonului, auzise zgomotul și spusese mamei sale și conte-lui Seilly :

— A venit Hubert. Și când Firmin aduse răspunsul tînrului : — „Trebue să i vorbesc! strigă bolnava și se ridică repede, uitînd că nu mai poate merge.

— Contele se va duce la el, zise d-na Castel și ni-l va aduce.

După zece minute Seilly se întoarse, dar singur. Bătuse în ușe, apoi încercase s'o deschidă, dar era încuiată. Il strigase pe Hubert de mai multe ori; în cele din urmă acesta îl rugase să-l lase.

— „Și nici o vorbă pentru noi? întrebă d-na Liauran.

— Nici una! răspunse generalul.

— Ce-am făcut? zise mama. Ce folos că l-am îndepărtat de acea femeie, dacă am pierdut inima lui!

— Măine, răspunse Seilly, îl voi vedea mai blînd ca ori cînd. La început ești bine înțeles zdrobit. El a căutat desigur dovezi despre cele ce i-am spus și le-a găsit: iată pricina lipsei și a purtării sale.

— Și n-a venit să sufere lângă mama lui? oftă d-na Liauran. Doamne, oare crezînd că-l iubesc pentru dînsul, nu l-am iubit de cît pentru mine? sună, te rog,

generale, vreau să mă duc în odaia mea. Și după ce jilțul, pe care nu-l mai părăsea acum, fu dus în odaia-i și se văzù culcată în pat:

— Mamă, dă la o parte perdeaua, ca să văd ferestrele lui. Și fiind-că Hubert nu lăsase transperantele în jos, îi vedea umbra plimbându-i-se prin odaie:

— Vai! mamă, de ce cresc copii? Altă dată n'ar fi avut vre-o supărare ca să nu vie s'o plângă pe umărul meu, cum fac eu pe al tău, și acum...

— Acum el nu-i mai cuminte de cât mama lui, zise bătrâna care nu vorbise toată seara, și sărutând părul fiicei sale o făcù să facă rostind aceste vorbe prin care-și arăta propria ei suferință:

„Mă dor inimile voastre amândouă.

O DUIOASĂ DALILĂ

Când a doua zi d-na Liauran ceru vești de la fiul său, acesta îi trimise răspuns că se va coborâ la dejun. Intr'adevăr, la douăsprezece, el sosi. Mama și fiul nu schimbă de cât o privire, dar numai după tresărire ce-o avuse el când o zări, ea pricipu cât a suferit.

Ea era asociată ca prilej, dacă nu ca pricină la această suferință, și lucrul acesta nu-l va mai uita. Ochii lui aveau o privire atât de fixă, buzele erau atât de strânse, toată fața arăta atât de bine dorința-i de a nu spune un singur cuvânt în cât nici d-na Liauran, nici d na Castel nu îndrăzniră să-l cerceteze.

Aceste trei ființe avuseseră de un an încoace multe prânzuri tăcute. Dar toți trei nu avuseră niciodată ca în ziua aceea im-

presia că de aci înainte, chiar de și-ar vorbi tot va domni între ei o taină nepătrunsă, ceva ce nu va fi rostit, dar care va lăsa o răceală în expansiunile cele mai cordiale.

Când după dejun, Hubert, care gnstase abia mâncările, se îndreptă spre ușa salonului, în care nu stătu nici cinci minute, muma-i simți parcă o cerință sfioasă să-i ceară ertare pentru durerea ce i-o citea pe fața-i tăcută.

— Hubert! zise ea.

— Mamă! răspunse el întorcându-se.

— Azi ți-i mai bine? întrebă ea.

— Da, sunt bine de tot, răspunse el scurt, ca să oprească orice dorință de conversație; și adăogă: Diseară la ora prânzului, voi fi aci.

O ciudată grije îl cuprinse pe tânăr.

După o noapte de chin și suferință, se văzù iar stăpân pe sine. El trecuse prin criza dintâi a supărării, acea după care nu mai mori de disperare, fiind-că ai atins într'adevăr fundul fundului durerii.

Apoi, recăpătând liniștea momentului, care urmează după perderile prea mari de forță nervoasă, el putù să se gândească,

Și atunci fu prins de-o grije pentru d-na de Sauve,—o grijă lipsită de iubire, căci în acest moment, după atâta supărare, inima-i era sleită și letargia-i internă era de-

săvârșită în cât nu mai avea cu ce simți. Dar își amintise deodată că o lăsase pe Tereza în micul apartament din șoseaua Friedland și-i era frică să-și închipuiască ce s'ar fi putut întâmpla după plecarea-i. Tocmai pe la sfârșitul dejunului îl necăjise această nouă serie de gânduri, și-i pricinuise singura emoție pe care mai era acum în stare s'o simtă: un fior de groază fizică. Din strada Vaneau merse drept spre șoseaua Fridland, și când ajunsese în fața casei nu îndrăzni să intre, deși avea cheia în mână. Chemă pe portar, o ființă uricioasă căruia nu-i vorbea niciodată fără desgust, căci nu putea suferi fața lui obraznică și spână, ochiu-i servil și îndrăzneț totodată, și tonul de complice bine plătit.

— Vă cer mii de scuze, zise el înainte de a-l fi întrebat Hubert ceva. Nu știam că d-na mai e sus. Il văzusem pe d-nul ieșind, și intrai ca să mai deretec prin casă, după cum fac în toate zilele. Am găsit-o pe d-na întinsă pe divan. Părea foarte bolnavă. E mai bine azi? adăogă el.

— E foarte bine... răspunse Hubert, și, fiind-că îi era scârbă să mai intre în apartament și pe de altă parte nevrând ca acest om atât de antipatic să bănuiască ceva din drama vieții sale, reluă: „Am venit să regulez socoteala. Plec în călătorie...”

— Dar domnul mi-a plătit la începutul lunii, răspuse portarul.

— Voi lipsi poate multă vreme, zise Hubert scoțând o hârtie din portofel. Vei pune-o și pe aceasta în socoteală.

— Domnul nu intră? întrebă portarul.

— Nu, răspuse Hubert care se depărtă zicându-și: Da naiv mai sunt! Parcă asemenea femei se mai omoară!

Asemenea femei! — Și aceste vorbe, cari-i venise de odată în mintea lui, copilul de până atunci atât de naiv, atât de blând, atât de delicat, arătau în deajuns senzația ce-l stăpânea în acea oră. Era un desgust fără seamăn, o scârbă lăuntrică, atât de mare, atât de-adâncă în cât nu mai lăsă loc pentru nimic alt ceva, în inima lui. Și disprețul absorbindu-i toate forțele vitale, nici nu mai știa dacă suferă sau nu. El o zărea femeia, pe care o iubise cu atâta evlavie, cu atâta nobilă înfocare, cufundată, tăvălită într'o prăpastie de decădere, și-i făcea impresia că, iubind-o, se rostogolise și el în mocirlă. Și de dimineață până 'n seară era victima acestor năluciri fizice. Și aceste năluciri i se impuneau cu o așa precizie încât ajunseră adevărate halucinații. Da, el vedea actul, actul în sine, fără a fi în stare să se scuture de uricioasa, chinuitoare vedenie. Il îngrozea și totuș nu se

putea desbărâ de ea. Prostituija metresei sale i se înfățișâ sub toate formele, și, ca un om atins de gălbinare, care vede toate lucrurile prin fiera ce-i injectează ochii, vedea toată lumea sub acea desgustătoare înfățișare. Inima lui era saturată de amărăciune și totuș seacă de tot. Toate impresiile se prefăceau într'un sentiment de scârbă și jale. Se sculâ, își petrecea toată dimineața printre cărți, le deschidea, dar nu le citea. Dejuna, dar vederea mamei sale, în loc să-l înduioșeze, îl enerva. Se întorcea în odaia-i și-și relua trândăvia de dimineață. Cina, apoi îndată după cină părăsea salonul ca să nu întâlnească nici pe general nici pe vărul său, pe care nu putea să-i mai vadă. În timpul nopții, dacă se trezea, tot scena blestemată îi era înaintea ochilor, și dacă dormea, măcar odată trebuia să vadă în vis acea vedenie. Și fiind-că nu cunoștea chipul bărbatului cu care-l înșelase metresa-i, în somnul său neliniștit și în visurile sale îngrozitoare se arătau fel de fel de mutre. Durerea ce-i pricinuiâ visurile acestea îl trezea. Corpul era ud de nădușeală; și simțea o sfâșiere în piept ca și când inima-i care bătea prea tare avea să se desprindă; și în această durere, era aceeași copleșeală a dragostii lui, încât nici nu căuta să afle ce devenise Tereza.

— La urma urmei, își zise el într'o dimineață pe când se scula, trăiam doar înainte de-a o cunoaște! N'am decât să mă întorc cu mintea la starea în care mă aflam înainte de acel 12 Octomvre... — Își amintea așa de bine data. — Abia-i mai mult de un an! Eram atât de liniștit, pe atunci! E ca și cum aș fi avut un vis rău, și nimic mai mult. Voi distruge însă tot ce mi l-ar putea aminti.

Se așeză în fața biroului său, după ce puse câte-va lemne pe foc ca să-i întezească flacăra și 'nchise ușa cu zăvorul. Fără voe își aduse aminte că tot așa făcerea și altă dată, când vroia să-și vadă tezaurul, moaștele dragostii sale.

Deschise sertarul în care era ascuns acel tezaur; era o casetă de marochin negru, pe care se înlănțuiau două litere, un T. și un H. Tereza și cu el schimbaseră între ei două casete la fel, ca să-și păstreze scrisorile. Pe acea pe care o dăruise prietenei sale, el autografiase numele Terezei în întregime. — „Ce copil mai eram! își zise el, amintindu-și mii de delicateți de felul acesta. Într'adevăr delicatețile sunt o copilărie, dar numai când ți s'a împietrit inima gândești astfel. Lângă casetă zăceau două obiecte aruncate'n seara zilei când aflase trădarea metresei sale: unul era

inelul său, celalt un lanț fin de aur, de care atârna o cheiță subțirică. Luă în mână verigheta și privi în interiorul ei, Tereza îi gravase o stea și data șederii lor la Folchestone. Și iată că i se înșirară pe dinainte toate reminiscențele trecutului: văzù poarta otelului, scara cu covorul roșu, salonul unde prânziseră, băiatul care-l servise, cu fața lui britanică — mustață rasă și barbă prea lungă. Il auzea zicând: „*T bey yor pardon*“ și printre toate aceste amănunte neînsemnate, zâmbetul Terezei îi apărù. Câtă blândeță în ochii ei de atunci! Hubert mecanicește își puse verigheta în deget, dar o scoase numai de cât și o aruncă cu furie în sertar. Ca să deschidă caseta tu silit să ia în mână lănișorul pe care-l primise dela Tereza. El îi dăduse brățara de care atârna cheița apartamentului și ea 'i dăduse lănișorul, ca să poată purta la gât cheița casetei. Luni și luni de zile purtase acest talisman de dragoste, și de multe ori îl pipăia cu mâna sub cămașă, apăsându-l pe piept, ca să-și pricinuiscă o durere care să-i amintească taina scumpei sale fericiri. Ce departe era azi toată acea fericire! ah! cât de departe și pierdută în prăpastia trecutului, de unde vine un miros de moarte!

După ce înălță capacul casetei își puse

coatele pe masă și rezemându-și fruntea în mână privea ce-i mai rămăsese din toată fericirea-i, câte-va nimicuri atât de neînsemnate pentru oricare altul, atât de însuflețite pentru el: o batistă brodată, o mănușe, o voaletă, un pachet de scrisori, un pachet de depeși albastre, puse una în alta și tormând o cărticică de dragoste. Și pliurile scrisorilor fuseseră deschise cu atâta îngrijire hârtia depeșilor ruptă atât de drept! Și toate micile amănunte îi înprospătau lui Hubert amintirea scrupulelor de evlavie amoroasă, ce avusese pentru tot ce-i venea dela metresa-i. Sub scrisori și depeși se mai afla o fotografie a ei, care o înfățișa în costumul ce-l purtase la Folkestone: o jachetă simplă de postav, și o pălărie care-i umbrea puțin partea de sus a feței. Ea făcuse această fotografie numai pentru Hubert, și dându-i-o, îi spusese: — M'am gândit atât de mult la noi, pe când mă fotografia... Dacă ai ști cât de mult te iubește acest portret!.. „Și Hubert se simțea parcă iubit de acel oval al feței; de acea guriță, de ochii acea visători și-o adiere caldă îl învăluia; și iată că pe lângă vedenia perfidiei începu să se ivească și vedenia dragostei Terezei. După cum știa cu siguranță, din mărturisirea ei că acea femeie îl înșelase, mai știa, prin amintirile lui că-l iubise, că-l iu-

bea încă. O vedea așa cum o lăsase pe divanul din scumpa lor odăiță, cu fața convulsionată, cu lacrimi pe obraji, vai Doamne! ce de-a lăcrămi! Pentru întâia oară, dela întâmplarea fatală, el își dădea seamă de mărinimia cu care-și spovedise greșala, când i-ar fi fost așa de ușor să mintă, și de odată scoase un strigăt, care nu-i venise încă în zilele de sfâșietoare durere: „Dar de ce? de ce?“

Da, de ce? de ce? — Și neliniștea de ordin moral începuse să-i întovărășească neliniștea vedeniei fizice. Hubert se gândea acum nu numai la durerea lui, ci și la cauza durerii. Să ardă scrisorile, să rupă portretul, să rupă, să arunce lanțul, veriga, să distrugă rămășițele dragostii sale, i-ar fi fost tot atât de greu ca și a străpunge cu fierul corpul plin de fiori al metresei sale. Toate aceste obiecte erau persoane vii cu priviri, cu desmierdări, cu palpități, cu glas. Inchise sertarul, ne mai putând privi lucrurile ce păreau a fi făcute din însăși inima lui. Se aruncă pe canapea și se pierdù în prăpastia gândurilor sale. Da, Tereza îl iubise, Tereza îl iubea. Sunt lacrimi, îmbrășișeri, o căldură a sufletului, cari nu mint. Il iubea și 'l trădase. S'a dat altuia, cu numele sau cu inima numai șase săptămâni după ce-l părăsise! Dar, de ce? de ce? Impinsă de

vre-o pulere? Târâtă de ameţeală? cotropită de vre-o beţie? Ce fire aveau, — nu mai spunea „asemenea femeii“ căci nu mai avea nici o răutate în gând acum — ci femeile, pentru ca o asemenea faptă să se întâmple? Din ce fel de carne era plămădită fiinţa înşelătoare, pentru ca cu toate aparenţele, cu toate realităţile sentimentului să nu te poţi bizui pe ea? Cât erau de dulci aceste mâni de femei şi cât păreau ele de cinstite! Şi totuşi a le încredinţa inima, cu siguranţa dragostii împărtaşite, era cea mai nebună dintre nebunii. Ea îşi zâmbeste, ea plânge şi totuşi a văzut pe cel care a trecut, acela căruia, dacă o va putea distra un ceas, ea 'i va jertfi toată iubirea ta, cu flăcări în ochi şi un zâmbet pe buze! De ce? de ce? Ce mai poate fi sincer pe lume, dacă nici dragostea nu-i sinceră? Şi ce dragoste! Hubert îşi scrută trecutul intim; făcea un fel de revizuire a iubirii sale pentru Tereza şi se încredinşă că de luni de zile n'avusese un gând, care să nu fi fost al ei. Desigur, făcuse el greşeli, dar toate pentru ea, şi, în această oră, aşa de jalnică, tot nu avea remuşcări pentru acele greşeli. Ar fi simţit o uşurare dacă ar fi putut îngenunchia în faţa preotului care-l crescuse şi dacă i-ar fi putut spune: „Părinte, am păcătuit!“

Dar nu; îi era peste putință se aibă vre-o părere de rău pentru faptele la cari Tereza lui era amestecată. Da, el o iubise cu o evlavie neștirbită, și era întâia lui dragoste, și va fi cea de pe urmă, cel puțin așa credea, și avusese atâta încredere în durata sentimentului lor! Nimic, cu toate acestea, n'a putut avea asupra ei destulă influență ca s'o oprească în momentul de când era gata să-și săvârșească infamia — tot cu acelaș corp și deodată îi simți parcă parfumul, îi așfâja iar gelozia, dureroasă și chinuitoare, și mereu își zicea: „de ce? de ce? disperat, de a se lovi el, atât de slab, după atâția alții de această enigmă funestă: — inima femeii, vinovată până la bătrânețe, până la moarte.

Această faza nouă a durerii sale finu zile și zile. Tânărul se lăsă pătruns de un nou sentiment, pe care nici nu-l bănuise până acum, dar pe care avea să-l simtă mereu de aci înainte, — neîncrederea. El trăise totdeauna cu cea mai deplină încredere în tot ce-l înconjura. Crezuse în mama lui, în prieteni, în sinceritatea tuturor vorbelor și tuturor desmierdărilor. Și mai presus de toate crezuse în Tereza de Sauve. În gândul său o asimilase cu tot restul vieții sale. În jurul lui era numai adevăr; de aceea dragostea Terezei îi pă-

ruse adevărul suprem. Și iată că acum, printr'o revoluție a minții, o asimila pe femeia mincinoasă cu tot restul vieții sale. Fusese crescut de mama lui ca să nu cunoască ce-i scepticismul. E probabil cel mai sigur mijloc pentru ca, la cea dintâi decepție, cel mai încrezător să se prefacă într'un sceptic absolut. Nu-i bine niciodată să aștepți prea mult dela natură sau dela oameni. Căci ei nu sunt decât niște animale sălbatice, pe cari-i maschează puțin conveniențele; cât despre natură, armonia ei aparentă nu-i decât o nedreptate fără seamăn. Pentru a mai păstra un ideal în noi, până ce moartea ne scapă în sfârșit de primejdioasa sclavie a altora și de noi înșine, trebuie să ne obișnuim din vreme să privim universul frumuseții morale întocmai cum fumătorul de opium își privește visurile beției sale. Ceea ce le dă un farmec e faptul că sunt visuri, și deci nu corespund cu nimic real, cel puțin aici pe pământ. Hubert dimpotrivă, era astfel crescut în cât nu putea nici să se îndoiască, dar nici să creadă pe jumătate. Dacă Tereza mințise, de ce n'ar minți toate? Această idee nu se formulă sub o formă abstractă și nu ajungea la ea pe calea raționamentului; era felul lui de a simți și a cugeta; căci în timpul crudei perioade, de

multe ori o bănuise pe Tereza și în trecutul lor comun. Se întrebă dacă trădarea dela Trouville fusese cea dintâi, și dacă n'a avut cum-va alt amant și în timpul dragostii lor celei mai arzătoare. Pertidia femeii îi conrupea până și amintirile. Ba, mai rău încă: sub această influență de mizantropie el făptuia cea mai mare crimă morală, se îndoia de iubirea mamei sale. În iubirea pasionată a d-nei Liauran nenorocitul nu mai vedea decât un egoism gelos. „Dacă m'ar iubi într'adevăr, ea nu mi-ar fi spus ce mi-a spus“, își repeta el. Se afla acum în acea stare de suflet căreia i s'a dat numele expresiv de deziluzie. Nu mai vedea frumusețea sufletului omenesc, îi constatase mizeria și mereu se întorcea la întrebarea cel mistuia: De ce? de ce? — Și cercetă caracterul Terezei fără să ajungă la vre-un rezultat. Tot atât ar fi fost de s'ar fi întrebat de ce Tereza avea simțuri pe lângă inimă, și de ce în anumite ore, se făcea o ruptură între nevoile inimii și tirania simțurilor, întocmai ca la bărbați. Desfrânații la cari depravarea n'a omorât încă sentimentalismul, cunosc taina acestei rupturi; dar Hubert nu era un desfrânat. Chiar și în disperarea-i, rămăsese tot curat, și nu-i venea gândul să-și uide durerea în beția sărutărilor lipsite de dragoste. El n'a cunos-

cut niciodată ispitele desmierdărilor venale și mângâetoare, — cari te fac să-ți perzi părerile de rău, dar în acelaș timp și visul.

Și totuș, fiind-că era tânăr, fiindcă în intimitatea lui cu Tereza prinsese obicinuița celei mai arzătoare plăceri, acea care-ți exaltă și mintea și corpul, după câte-va săptămâni petrecute în durere și gânduri, el începù să simtă un dor, o poftă nemărturisită de acea femeie, despre care ar fi vrut să nu mai știe nimic, pe care ar fi vrut s'o socoată moartă și pe care o disprețuia cu desăvârșire. Această ciudată și inconștientă întoarcere către farmecele dragostii, întoarcere pe care n'o mai înobila nici-un ideal, se manifestă printr'una din acelea curiozități care ies din adâncimile insondabile ale ființei noastre. Incepù să simtă nevoia de a vedea cu ochii săi pe bărbatul care fusese amantul Terezei, pe acel La Croix-Firmin căruia i se dăduse metresa sa, în brațele căruia se înfiorase de voluptate, ca și în brațele lui.

Pentru un director de conștiințe, care ar fi urmărit, fază cu fază, pustiirea ce-i făcuse în suflet germenelè de corupție inoculat prin trădarea Terezei, această curiozitate ar fi părut simptomul cel mai hotărâtor al unei metamorfoze, în copilul crescut în cinste și castitate. Nu era oare o trecere dela o

groază absolută în a face răul, chin și glorie a ființelor virgine, la acest fel de atracție sfioasă încă, și foarte vecină cu depravarea? Dar, mai ales era indulgența imaginației pentru necinstea femeii dorite, care face ca una din cele mai josnice legi ale naturii, — constatarea necredinței, înjosind pe bărbat și necinstind pe femeie, — să ațâțe totuș dragostea. Probabil că, în cazul acesta, perfidia femeii se înfățișează sub forma unui tablou infam; și atunci se explică accesele de senzualitate în ură, care miră pe moralist, în cursul proceselor pentru dramele de gelozie.

Bine înțeles că bietul Hubert n'ajunsese la instincte atât de josnice; și totuș curiozitatea lui de a cunoaște pe rivalul dela Trouville era îndeajuns de nesănătoasă. Ea era ca și greșala Terezei: întunecoasa, indestructibila memorie a simțurilor care lucrează fără știrea ființei pe care o stăpânește. Era ceva din amintirea tuturor desmierdărilor primite și date, începând cu noaptea dela Folkenstone, în dorința lui de a constata existența reală a bărbatului pe care-l ura. Și această dorință deveni atât de acută, încât, după ce luptase mult și deși avea senzația că se înjosește, Hubert nu se mai putu împotrivi; și iată ce procedeu aproape copilăresc întrebuiță el ca să-și în-

deplinească dorința: Socotind că La Croix-Firmin făcea parte dintr'un cerc la modă, cercetă și află numai decât numele și adresa lui din anuarul unui club elegant. Se duse apoi la Club ca să afle dacă e sau nu în Paris. Răspunsul fiind afirmativ, Hubert plecă în strada La Pérouse și văzută casa cu numărul 14, unde locuia rivalul său, și se convinse numai decât că, dac-ar sta pe trotuarul uneia din piețele ce străbat acea stradă, ar putea lesne supraveghea casa, cu două caturi, care desigur n'avea prea mulți chiriași.

Își propuse să se așeze acolo într'o dimineață: va aștepta până va vedeă eșind un bărbat care după înfățișare i se va părea că e acel pe care-l caută, va cerceta în urmă pe portar și astfel va fi dumerit. Era un mijloc de o simplitate primitivă, dar în care toți cei ce au nutrit în tinerețea lor vre-un cult pasionat pentru vre-un scriitor celebru, vor găsi naivitatea vicleniilor întrebuințate spre a zări pe marele om. Dacă planul nu va reuși, Hubert se gândea să recurgă la una din persoanele pe cari le cunoștea, printre membrii clubului. Dar un asemenea demers nu-i prea convenea.

Intr'o dimineață rece din luna Decembrie, pe la orele 9 el, era pe acolo. Timpul era uscat și senin, cerul albastru, și cartierul,

pe jumătate exotic, era mereu străbătut de o mulțime de precupeți și servitori.

Din casa pe care o păzea, Hubert văzând pe rând niște servitori, o damă bătrână, un băiețuș urmat de un călugăr, apoi, în fine, pe la ora unsprezece și jumătate, un bărbat tânăr încă, de statură mijlocie, cu un mers elegant, subțirel dar voinic în paltonu-i blănit. Acest bărbat se încheia la guler în momentul când se îndrepta spre Hubert. Acesta din urmă înaintă și el și aținse pe necunoscut. Zări un profil nu tocmai delicat, o musteață bălană și tenul cam colorat din cauza frigului, ochii cam oboșiți, ochii unui desfrânat, care s'a culcat prea târziu, după o noapte petrecută la joc sau aiurea. Cu inima strânsă se rezezi gelosul amant spre casă.

— Domnul de La Croix-Firmin? întrebă el.

D. conte nu este acasă, răspunse portarul.

— Mi-a dat doar întâlnire pe la unsprezece și jumătate, zise Hubert, scoțându-și ceasul. A eșit de mult?

— Dar domnul a trebuit să-l întâlnească pe d. conte. Nu sunt nici cinci minute de când a plecat; desigur că n'a ajuns încă în colțul stradei.

Hubert aflase ce vroia să știe. Se întoarse în partea unde se încrucișase cu La Croix-

Firmin și, după câțiva pași, îl zări iarăși trecând trotuarul și apucând spre Arcul-de-triumf. Așa dar, el era. Hubert îl urmărea dela distanță și-l privea cu un fel de neli-niște mistuitoare. Il vedeà pășind frumos, cu un fel de mlădiere a corpului. Iși aminteà de cele petrecute la Trouville și fie-care din mișcările lui La Croix-Firmin atâta vedenia fizică. Hubert se compara în minte, mărunțel și delicat cum era, cu acest bărbat zdravăn și mândru, cu o jumătate de cap mai înalt decât el, care mergea ținându-și bastonul „à l'anglaise“, de mijloc, și la oare-care depărtare de corp. Sub cerul senin de iarnă pasul lui arătà mulțumirea și siguranța puterii. Comparația îi lămurea prea bine cauzele hotărâtoare ale greșelii Terezei; pentru prima oară tânărul le zărise, cauzele atât de desgustătoare în brutalitatea lor adevărată.

„Ah! de ce? de ce? Dar iată de ce, se gândea el privind cu o invidie dureroasă această ființă atât de energică. Și emoția era atât de puternică încât bietul copil era să renunțe a-l mai urmări, când văzù pe La Croix-Firmin urcându-se într'o trăsură.

Oprì și el una.

— Mergi pe urma trăsurii aceleia, zise birjarului.

Gândul că inamicul său se ducea la Te-

reza, redeşteptă furia în Hubert. Se plecă din când în când spre geamul cupeului și zărea birja în care se afla rivalul. Ea coboră Câmpiile Elizee, urmă strada Regală, o luă pe strada Sf. Honore și se opri în fața Cafenelei Voisin. La Croix-Firmin se ducea, pur și simplu, să dejenze. Hubert zâmbi și el de rezultatul anchetei sale. Fără a-și da seamă intră și el în restaurant. Contele se așezase la o masă cu doi prieteni, care-l așteptaseră. La o extremitate a sălii o singură masă era liberă, la care se așeză Hubert. El putea de acolo, nu să audă convorbirea celor trei comeseni,— zgomotul din restaurant fiind prea mare,— dar să studieze fizionomia omului pe care nu-l putea suferi. Iși comandă la întâmplare dejunul și se adânci într'un tel de analiză, pe care o cunosc bine observatorii de ocazie și de profesie, acei cari intră într'un teatru, într'o cafenea, într'un vagon, numai cu scopul de a vedea funcționând fiziologiile omenestii, de a urmări în mișcări și priviri, în zgomotul răsuflării și în toate atitudinile, manifestările instinctive ale temperamentelor. Din când în când un glas mai tare aducea lui Hubert un crâmpei de trază. Dar n'o băgă în seamă, cufundat cum era în priveștița bărbatului pe care-l vedeă drept în fața-i, cu ochii îndrăznești, cu gâtul cam scurt, și fâlcile prea pronunțate.

La Croix-Firmin, când intrase, avea tenul puțin colorat; dar în timpul dejunului sângele i se urcase în față. Mânca tacticos și mult. Râdea tare. Mânile-i, cu cari își ținea furculița și cuțitul, erau grase și aveau fiecare câte două inele.

Pé fruntea-i îngustă nu licărise de sigur niciodată o flacăra de gândire. Dar chier pentru privirea ostilă a lui Hubert, La Croix-Firmin nu era lipsit de o frumuseță bărbătească și sănătoasă; dar frumusețea brutală a unei fiirțe de carne și sânge, pe socoteala căreia o persoană delicată nu-și putea face iluzie de loc. A spune despre o femeie că s'a dat acestui bărbat înseamnă să zici că ea s'a lăsat pradă unui instinct de ordin pur fizic. Cu cât Hubert studiă acel temperament, cu atât lucrul îi părea mai vădit. Pricepea, în acest moment, firea Terezei, mai bine de cum o pricepuse vre-odată. Și atunci i se ivi în suflet cel mai jalnic, dar și cel mai mărinimos dintre sentimentele ce le încercase dela întâmplarea-i, singurul care era într'adevăr demn de ce fusese altă dată sufletul său, sentimentul, prin care bărbatul mai găsește în fața perfidiei femeii, mijlocul de a nu-și pierde cu totul inima: — Compătimirea. O induioșare plină de amărăciune și de melancolie îl cuprinse la gândul că femeia

fermecătoare pe care o cunoscuse, scumpa lui tăcută, cum o numea el, aceea care se arătă atât de gingașă în arta de a plăcea, a putut să se lase a fi desmierdată de acel bărbat. Iși aminti deodată lacrămile din noaptea dela Fokelstone, lacrămile dela ultima lor întrevedere și, ca și cum le-ar fi înjeles în sfârșit rostul, nu mai găsi în el decât o vorbă, pe care o spuse încet, în sala de restaurant plină de fumul țigărilor, apoi o spuse tare, sub pomii desfrunziți din Tuileries și în urmă în singurătatea camerei sale din strada Vaneau, — o singură vorbă în care se cuprindea perceperea fatalităților înjositoare ale vieții: „Ce mizerie! Doamne, ce mizerie!”

DELA INIMĂ LA SIMȚURI

Ce făcea Tereza pe când el suferea atât, și de ce nu-i dădea nici un semn de viață? Cu toate că tânărul își interzise de a se mai gândi la ea, se gândi totuși, ceea ce-i mai sporea neliniștea. Presupuneri de tot felul îi treceau rând pe rând prin minte. Tereza să fie oare bolnavă din remușcare? Incetase ea oare de a-l mai iubi? Il luase iar, ca amant, pe La Croix-Firmin? Urmărea vre-o nouă intrigă? Toate îi păreau cu puțință lui Hubert, faptele cele mai rele ca și cele mai bune, din partea femeii pe care o cunoscuse delicată și destrânată, perfidă și nobilă. Vedea acum, după arsura din inimă, ce i-o pricinuiau unele din aceste ipoteze, prin câte fibre vii ținea la

ființa de care ar fi vrut să se desbare cu totul. Și era pe cale de a face vre-o încercare ca să afle cel puțin care era starea ei sufletească în acel moment. Apoi se desprețuia pentru asemenea slăbiciune și, pentru a se îmbărbăta, își repetă unele versuri cari corespundeau cu starea minții lui. Printr'o ciudată ironie a soartei, pe care el însă n'o bănuia, le găsisse tocmai în singura carte de poezii a lui Jacques Molan. Acest volum, — tipărit a doua oară, de când romanele *high-life* ale poetului îl făcuseră renumit, purta un titlu care prin el însuși arăta linerețea; *Primele mândrii*. Hubert prânzise cu scriitorul, la d-na de Sauve, fără a-și închipui că tânăra femeie simțea un fior de groază văzându-se silită să primească la aceeaș masă pe amantul iubit și pe acel cu care rupsese legăturile. Molan vorbise cu spirit în seara aceea, și după prânz tânărul, printr'o curiozitate foarte firească, cumpărase de la un librar cartea de versuri. Poemul care-i plăcea era un sonet cu un nume prelenșios :

Cruzimea duioasă :

Taci inimă ! Mândrie de-acum vorbește, tu !
 Și spune-mi că pe unde trecui sunt eu stăpân
 Și n'am să iert ființa ce atât m'a necinstit
 Încât a stat c'un altul în pat, fiind a mea !

Oh ! și am privit-o, c'o 'nmărmurire mândră,
Tirindu-se 'n genuche și, din adâncul ei,
Plângînd, cerșind privirea-mi pe ghlăță pentru ea,
Și mut am părăsit-o și nu i-am spus de ce.

Ea nu știa că'n ceasul când palidă și plînsă
Se frământă cerșindu-mi o frază, un cuvânt,
Plîngeam tăcut în mine și c'o iubeam nebun....

Batjocăritul are ca armă doar' tăcerea ;
Să te răzbuni înseamnă durerea să-ți arăți,
Și eu vreau să mă creadă mai sus de-ori ce insultă !

— Da, își zicea Hubert, are dreptale
— tăcerea.., Aceste versuri îl mișcau, co-
pilărește, cum se întâmplă tuturor cititorilor
care caută printr'o operă de poezie să-și a-
lățe sau să-și aline o rană lăuntrică. „Tă-
cerea..“ repeta el. Dar pojl vorbi cu o
moartă ? și Tereza e moartă pentru mine !

Gândindu-se astel, în singularica lui o-
daie de lucru, în care-și petrecea acum zi-
lele, Hubert nu mai avea nici o ură împo-
triva metresei sale. Și fiind-că nici o în-
tâmplare, nici un fapt nou, nu-i pricinuia
sentimente noi, cele vechi se trezeau, bine
înțeles cele dinainte de trădare. Aceste
imagini ale amintirilor năvăleau fără ca el
să le gonească, și încetul cu încetul, sub
această influență, mânia lui devenea ceva
abstract și rațional, dacă se poate zice ;

ceva convențional. Căci, la drept vorbind, n'o iubise niciodată mai mult ca în ceasurile când credea sigur că nu mai vedea. O iubea de fapt ca pe o moartă. Cine nu știa că acestea sunt cele mai indestructibile, cele mai neînfrânate iubiri? Când despărțirea n'are, ca rezultat imediat, stingerea dragostii, ea dmpotrivă o exaltă într'un chip ciudat, cu neputință de distrus! Fie că ar fi de față sau departe, forma nedelusită a fantomei dorite plutește pe dinaintea ochilor noștri, cu frumusețea ei pe care viața n'o va mai veșteji și inima noastră se duce spre ea cu patimă și jale. Durata zilelor se pierde. Dulceața trecutului se revarsă toată în noi. Și atunci începe un farmec retrospectiv și ciudat, care-i ca un fel de halucinație a inimii. Tereza de Sauve de ar fi fost îngropată, cusută în lînțoliu, culcată pentru totdeauna într'un cavou rece și întunecos, și încă Hubert nu s'ar fi lăsat mai în prada amintirilor dureroase și primejdioase ale înfocatei lui iubiri, fără speranță, fără dorință. Cu un extaz desăvârșit pentru ce a fost odată, — și nu va mai putea fi niciodată, ceas cu ceas, cu ajutorul scrisoarelelor pe care le păstrase dela ea și pe cari le recitea până a le și pe de rost fiecare cuvânt, își reconstituia fermecătoarele luni ale fericirii trecute,

Tereza avea obiceiul să nu scrie data pe scrisori, ci numai zilele: Joi... Vineri... Sâmbătă... Hubert găsea data lunii pe stampila poștei, mulțumită grijii ce o avusese de a păstra toate plicurile, din copilărească pricină că n'ar fi putut distruge, fără durere nici un rând scris de ea. După atâtea săptămâni tot nu-i scăzuse emoția ce-i pricinuiă vederea literelor numelui său, scris de mâna Terezei.

— Da, oră cu oră, își trăia viața trăită odată. Farmecul minutelor trecute i se înfățișă atât de desăvârșit, atât de răpitor, atât de sfâșietor! S'au dus, cum se duc toate, și tânărul nu se mai revoltă împotriva enigmei a cărei victimă fusese. La noțiunea creștină de responsabilitate se mai adăogă și fatalismul. Și sfârșitul fericirii sale îi părea acum o neapărată consecință a mizeriei omenești. Și mai că și-ar fi iertat fantoma pentru o greșeală care era legată de fatalitățile firești; apoi își amintea că fantoma nu era doar a unei femei moarte, cu ochii închiși, cu pieptul nemișcat, cu gura încleștată, ci era o ființă vie, ale cărei pleape se mișcau, a cărei inimă bătea, a cărei gură se deschidea, fragedă și dulce; și, fără voia lui, ispitit de nu-știu ce dor, șoptea deodată: „Ce face ea oare?”

Ce făcea Tereza, și de ce nu încercase să-l mai vadă pe acel pe care-l iubea? Prin ce fel de gânduri și ce fel de senzații trecuse ea dela îngrozitoarea scenă care o despărțise de Hubert? Zilele și pentru ea se trecuseră unele după altele; dar, pe când tânărul, în prada unei metamorfoze sufletești, provocată de cea mai neașteptată și tragică decepție, lăsa să treacă acele zile chinuitoare, — trecând, el însuși, dela o extremitate la cealaltă a nemărginirii sentimentului, — ea, vinovată, ea, învinsă, se adâncea într'un singur gând. Ca toate femeile cari iubesc, și-ar fi dat picăturile sângelui său, una câte una, că să vindece durerea ce o pricinuisese amantului ei. Cu toate acestea amănuntele vizibile ale traiului său nu fuseseră de loc schimbate. Numai în săptămâna întâia, niște friguri acute, urmare poate salutară, atâtor emoții încercate, o doborâseră cum s'ar zice; dar pe urmă își luă iar măsura de femeie la modă, cu cursele și vizitele obicinuite, cu prânzuri și serate, cu apariții la teatre și baluri. Dar această mișcare exterioară nu-i oprea gândurile, după cum nu le poate opri lucrul cu acul la gherghefe, Ceva ciudat însă se petrecea în acest suflet: După explicația din șoseaua Friedland, parc se ușurase și se mai potolise puțin

fiindcă mărturisirea unei greșeli mai ușurează remușcarea. Pe această lege a conștiinței noastre, psihologia fină a bisericii catolice și-a întemeiat spovăduirea. Dacă Tereza nu-și ertă de tot păcatul, cel puțin când se gândea la el nu mai suferea de vedența unei înjosiri desăvârșite. Și mai asociă și ideia mărinimiei sale, morală care o mai înălța puțin în ochii săi. Și ațipirea remușcărilor îi da răgaz să se cufunde cu totul în amintirea lui Hubert. Eră foarte neliniștită în privința lui și eră stăpânită numai de dorința fixă de a-l vedea; nu doar c'ar fi nădăjduit să dobândească ertarea lui; dar, știindu-l nenorocit, simțea o așa dragoste pentru copilul rănit de ea, încât socotea că ar găsi mijlocul de a pansa, de a închide rana. Cum? N'ar fi putut să-i spună; dar, eră cu neputință, ca iubirea și remușcarea din sufletul ei, să nu-i găsească un mijloc de vindecare. În orice caz, i-ar fi arătat lui Hubert nemăsurata pătimă ce o avea pentru el. Și astfel l-ar fi mișcat, l-ar fi pătruns, l-ar fi zădărnicit din disperare poate. Acum când nu se mai afla sub povara imediată a necinstei sale, n'o mai judeca așa ca ceva absolut, ce n'ar mai putea fi ertat. — La femeie, ființă mult mai instinctivă prin natura ei, puterile de reînnoire sunt mult mai intacte.

O femeie înșelată iartă, dacă se mai simte iubită, și o femeie care a înșelat nu poate pricepe că n'ar putea fi ertată. Greșala săvârșită e o idiee, o umbră, o himeră. Dragostea încercată, simțită, e un fapt, o realitate. Tereza eșise deci cu totul din faza de depresiune morală a cărei limită o alinsese prin mărturisirea sa. Bine înțeles că n'avea nici o părere de rău pentru mărturisirea făcută, cum poate s'ar fi întâmplat multor femei în asemenea împrejurări, dar ea dorea, nădăjduia, vroise că cu această mărturisire să nu se fi încheiat fericirea-i, căci, la urma urmei, ea iubea și era iubită.

Cu toate acestea, dorința să n'o orbea într'alât încât s'o facă să uite ceea-ce știea despre caracterul prietenului ei. Mândru și cinstit cum îl cunoștea, cât era de greu să se mai aproprie! Și ce mijloace să întrebuițeze ca să-l vadă măcar o oră? Să-i scrie? Făcuse aceasta, nu odată, ci de zece ori. Dar după ce sigila scrisoarea, o aruncă într'un săltar și n'o mai trimitea. Nici o frază nu i se părea destul de mângăietoare și de umilă, destul de convingătoare și de duioasă. Apoi se temeă că Hubert nici nu va deschide plicul și-i o va trimete îndărăt fără a-i răspunde. Să-l întâlnească la vre-un prânz, la vre-o vizită? De așa ceva se temeă

grozav. Cu ce inimă va îndură ea privirea sa care va fi aspră și pe care nu-i va fi cu puțință s'o înduioșeze? Să se ducă în strada Vaneau și să-i ceară o convorbire? Știa prea bine că nu se putea. Să-i trimeată vorbă? Prin cine? Singura persoană căreia i-ar fi putut încredința asemenea taină era prietena din provincie, care-și luase însărcinarea de a arunca scrisorile la poștă pentru bărbatul ei, în timpul cât stătuse la Folkestone. Dintre bărbații pe cari îi întâlnea în societate, acel care era mai intim cu Hubert, pentru ca să-i poată sluji de mijlocitor într'o asemenea afacere, era tocmai acela pe care instinctul ei de femeie îl bănuia ca autor al destăinuirii care o pierduse, George Liauran. Ea era legată în miile de mreje în cari societatea își prinde sclavele sale. Ce mizerabilă, dar și ce tainică înlănțuire!

În cele din urmă, fără calcul, ascultând numai impulsurile inimii găsisese un mijloc care-i părea foarte minunat ca să ajungă la o explicație.

Ea simțea o nevoie neînvinsă de a se duce în micul apartament din strada Fiedland, și se gândea că Hubert va simți, mai curând sau mai târziu, aceiași dorință.

Și la una din aceste vizite trebuia neapărat să se întâlnească față în față cu el.

Sub influența acestei nedăjdi, ea slălea ore întregi în apartamentul în care fie-care colțisor îi vorbea de fericirea pierdută. Întâia oară când păși în odăiță, timpul trecut printre acele mobile fu cauza unei emoții atât de vii încât era să cadă în excesul disperării de la început. Totuș, se mai întoarse, și cu încetul simți o ciudată plăcere să îndeplinească în fiecare zi acest pelerinaj.

Portarul aprindea focul, ea lăsa salómul iluminat numai de flacăra tremurătoare a focului; se culca pe divan și era prinsă de o senzație dureroasă și plăcută în acelaș timp în care se contopeau la o laltă speranța, jalea și amintirile. De câte ori soseà, aveà grije să întrebe: — Domnul a venit? Și răspunsul negativ nu-i rupeà nădejdeà că întâmplarea va face să coincideze vizita sa cu a tânărului. Cel mai mic zgomot îl asculta cu inima palpitândă. Intunericul învălia lucrurile din jurul ei, căci flacăra focului era prea slabă ca să le mai poată lumina. Odaia era parfumată de mirosul florilor cu care ea singură împodobeà vasele și cupele, și, rând pe rând se temeà și doreà în acelaș timp sosirea lui Hubert. O va ierta? Sau o va respinge? Și în stârșit părăseà acest adăpost al nădejdei și se duceà cu vâlul pe față, cu

inima plină de jale ca și odinoară când simțea sărutările lui Hubert pe buze, înfiorându-se dar tot odată mângâindu-se cu acest gând: Când îl voi vedea? Poate mâine!...

Intr'o după amiază, pe când era tolănită pe divan, adâncită în gânduri, i-se părură că aude o cheie învârtindu-se în broasca ușii dela intrare. Se ridică repede, inima îi bătea să se rupă... Da, ușa se deschidea, se închidea. Un pas răsună în anticameră. O mână deschidea a două uși. Ea se înfundă în perinile divanului și, cu toate că dorise atât, nu se simți în stare să suporte apropierea lui; găsind astfel, din cauza emoției, ființa umilită, pe care cea mai rafinată cochetă ar fi ales-o, aceea care putea să producă mai mult efect asupra amantului. — De ar fi el?... Dar care altul putea să vină? Și nu-i recunoștea ea pasul? De, Hubert intra în aceea clipă. De la ruptura lor dorise și el adesea să se întoarcă în micul apartament al cărui ceasornic îi bătuse atâtea ore plăcute, — ceasornicul pe care Tereza își așeză voaleta neagră, — „pentru a dormi mai bine timpul“ — zicea ea. Dar nu îndrăznise. Amintirile prea scumpe te face sfios. Ți-e frică parcă să le atingi, ca să nu le simți prea mult sau prea puțin. În a-

ceastă după amiază însă — fie prin influența cerului înnorat de iarnă și a vrăjitei lui melancolii, fie prin influența citirii unei scrisori dintre cele mai draguțe ale Terezei, purtând tocmai data aceleeași zile de acum un an, Hubert se trezise deodată, fără a-și da seama, pe drumul spre șoseaua Friedland. El străbătù multe străzi înfortochiate, mecanicește, cum făcea ordinioară pentru a se feri de spioni. Ce nevoie mai avea acum de asemenea viclenii naive? Și contrastul îi strângea inima.

În drumul său trecea pe dinaintea unui birou telegrafic, unde obicinuiă să între altă dată, când eșea de la întâlnirile lor, ca să mai prelungească voluptatea scriind Terezei un bilet pe care avea să-l găsească la sosirea ei acasă, — un ecou înăbușit, depărtat și atât de duios, al suspinelor înăbușitoare din timpul zilei!

Văzù ușa biroului, culoarea-i închisă, cutia pentru telegrame și cât pe aci să-i vină rău.

Dar iată-l pe trotuarul șoselei fatale. Zărea casa, transparentele lăsate în jos la ferestrele din față. Ce simți el când portarul, după ce întrebase dacă „Domnul a călătorit bine, adăogă cu un accent uricios și slugarnic: „Doamna e aci...” El nu-și scoase cheia din buzunar când această

veste, poate mai puțin neașteptată de cât ar fi vrut să și-o mărturisească, îl lovi, ca un pumnal drept în inimă. Ce să facă?

Demnitatea îi cerea să plece numai decât, dar dorința inconștientă și înrădăcinată ce o avea de a o revédea pe Tereza îi sugeră unul din acele sofisme, mulțumită cărora găsim totdeauna mijlocul de a alege cu rațiunea noastră ceea-ce instinctul nostru dorește mai mult.

— Dacă nu intru, își zise el privind spre portar, acest netrebnic va pricepe că suntem certați. E în stare să meargă cu obrăznicia până acolo încât să vorbească Terezei de vizita mea întreruptă... Trebuie să-i înlătur o asemenea umilință, și apoi mai am de regulat chestia apartamentului odată pentru totdeauna... Ce? n'am să fiu niciodată bărbat?... În acest moment, și în urma acestui raționament făcut în grabă, deschise ușa, gândindu-se că în odaia alăturată se află o ființă pe care acest zgomot o zgudue din creștet până 'n picioare. De câte ori nu le încălzise el cu sărutări acele picioare! „Dacă a venit înseamnă că mă iubește încă...” Gândul acesta îl mușcă fără voia lui, și tremură când pătrunse în salon unde întunericul serii luptă cu flăcările din sobă. Mirosul plăcut al florilor era combinat cu acel al

unui parfum pe care-l cunoștea prea bine. Văzu pe divan, în fundul odăii, o formă ghemuită, apoi mijcarea unui bust, paloarea unei fețe și se văzù față în față cu Tereza, care se ridicase și-l privea. Tăcerea lor, a amândurora, erà așa fel în cât el putea să-și audă bătăile inimii și gâfâiala femeii atât de emoționată. Dar la vederea metresei sale tu iar cuprins de o furie nervoasă. li veni pofta să brutalizeze femeia, ființa vicleană și mincionoasă, acea poftă brutală de care e cuprins bărbatul de câte-ori gelozia fizică deșteaptă în el pe omul primitiv pus față în față cu femeia care l'a înșelat. La o anumită adâncime, toate deosebirile de educație și caracter se nimicesc în fașa necesitășilor neînlăturate ale legilor sexului.

Tereza întrerupse cea dintâi tăcerea. Ea pricepea prea bine însemnătatea explicației ce erà să urmeze, ca să nu-și pună în joc toate facultășile sale de femeie rafinată.

Il iubea acum pe Hubert tot așa cum îl iubise în ziua când își mărturisise greșeala; acum însă erà mai stăpână pe sine și putea să cântărească însemnătatea vorbelor ei. De attfel n'avea de jucat vre-o comedie. Nu trebuia să se arate decât așa cum erà, în toată umilința remușcării și din colșul întunecos în care ședeà începù să-i vorbească cu vocea stinsă:

— Iartă-mă, că mă găsești aci; plec numai decât. Dacă mi-am îngăduit să vin, câte odată, singură, în acest apartament, nu credeam că fac ceva care îți-ar putea fi neplăcut... Eră din parte-mi un pelerinagiu spre tot ce a lost singura fericire a vieții mele; dar nu-l voi mai face nici-odată, îți făgăduesc.

— E datoria mea să mă retrag, doamnă, răspunse Hubert, pe care sunetul glasului ei îl tulbura grozav. „A venit de mai multe ori, se gândi el“, și acel gând îl irită, cum se întâmplă când nu vrei să te înduioșezi. — Mărturisesc că nu mă așteptam să te mai văd aci, după cele ce s'au întâmplat. Mi se pareă că ar trebui să fugi de unele amintiri, în loc să le cauți“.

— Nu-mi vorbi cu asprime, zise ea cu blândețe. De ce mi-ai vorbi astfel! adaogă ea cu un ton melancolic. Nu vreau să mă desvinovățesc în ochii d-tale, gândește-te totuș că dacă n'aș fi ținut, precum țineam la frumusețea și noblețea sentimentului care ne-a unit, n'aș fi fost sinceră cu d-ta. Vai! îmi erai drag, așa cum îmi ești și cum îmi vei fi toldeauna.

— Nu întrebuița cuvântul de dragoste, zise Hubert; nu mai ai acest drept.

— Ah! dar nu mă poți opri să simt, răspunse ea cu înfocare. Da! Hubert, îmi

ești drag și, dacă nu mai pot nădăjlui că această dragoste să mai fie împărtășită, ea tot trăește aci? și zicând aceste vorbe, își lovì peptul.

„Și trebuie să știi, urmă ea, e singura-mi mângâiere, în cea mai desăvârșită nenorocire, că mai pot să-ți spun pentru ultima oară, ceea ce ți-am spus de atâtea ori în zilele de tericire: te iubesc! Nu crede că nădăjduesc că mă vei iertă, nici nu încerc să te înduplec; iar d-ta niciodată nu mă vei condamna atât cât mă condamnă eu însumi. Dar nu-i mai puțin adevărat, cu toate acestea, că te iubesc — mai mult de cât ori-când.

— „Ei bine! zise Hubert, această dragoste va fi singura mea răzbunare... Să știi deci: pe unul pe care-l iubești l-ai făcut să sufere o durere care l-a doborât; i-ai sfâșiat inima, i-ai fost călău, călăul tuturor orelor, tuturor minutelor...

„În mine nu-i decât o rană, și d-ta, d-ta singură mi-ai deschis-o... Nu mai cred în nimic, nu mai nădăjduesc nimic, și d-ta ești cauza... Astfel va fi multă, multă vreme, și în toate diminețile și în toate serile va trebui să-ți zici: Acela pe care-l iubesc e în agonie, și eu îlucid... Și vorbeà mereu, ușurându-și inima de durerea atâtor zile, cu cuvintele cele mai aspre pe cari furia

il făcea să le arunce femeii pe care-l asculta cu pleoapele plecate, cu fața descompusă, îngrozitor de palidă, în întunericul în care glasul răsuna și mai înfiorător pentru ea. Nu-i aplică el, — ascultându-și patima — cel mai cumplit supliciu: acela de a-și sângera în fața ei o rană pe care ea i-o făcuse și de care nu-l mai putea lecui?

— Lovește-mă, zise ea scurt; mi se cuvine ori-ce.

— Astea sunt fraze, rosti Hubert, după o nouă tăcere în timpul căreia se plimbase dela un capăt la altul al odăii, ca să-și mai potolească furia. „Să venim la fapte. Această întrevvedere trebuie să aibă o concluzie practică. Ne vom întâlni iarăș în lume și la d-ta. Lipsa mea din casele unde te-am cunoscut nu se mai poate, ca până-acum, explica printr'o călătorie. Mai e nevoie să-ți spun că mă voi purta ca un om cinstit și că nimeni nu va bănui nimic din ce s'a petrecut între noi? Rămâne acum și chestia acestui apartament. Ii voi scrie lui Deryy ca să-l înștiințez că nu mai vin pe aici. E de prisos să ne mai întâlnim în acest loc. Nu mai avem ce să ne spunem.

— Ai dreptate, zise Tereza cu glas zdrobit. Apoi, luând o hotărâre, se sculă. Iși trecu mâinile pe ochi, pe urmă, scoțându-și

brățara de care atârna cheița, o întinse lui Hubert fără a zice o vorbă. El luă lănișorul de aur și degete-i atinseră pe ale tinerei femei. Nici unul nici celalt nu-și trase mâna. Se priviră; și el abia acum, de când intrase în apartament, îi văzù bine fața. Era atât de frumoasă! Gura-i era întredeschisă ca și cum i-ar fi lipsit respirația, ochii îi erau plini de tristeță; degetele ei strânseseră degetele amantului cu o desmierdare înceată, și un fior îl străbătu. Cuprins de beție, se apropie repede de ea și, luând-o în brațe, o sărută. Ea se lăsă și într'o îmbrățișare nebună și tăcută își uitară toate supărările lor drepte și nedrepte, dar și toată demnitatea. Sunt minute în cari nici bărbatul nici femeia nu și zic: te iubesc, ca și cum ar simți că aceste răfăciri nu mai au într'adevăr nici o legătură cu dragostea.

Când își veniră în fire și se văzură unul lângă altul pe divan, ea îl privi. Li eră teamă să nu-l vadă ascultând de pornirea obicinuită bărbașilor cari, în urma unor căderi de acest soi își pedepsesc complicea împovărând-o cu disprețul lor. Dacă Hubert fu cuprins de un fior de revoltă, avu cel puțin mărinimia de a o cruța pe Tereza; și atunci, cu o voce pe care teama o făcea nesupus de dulce, ea șopti: Ah: Hubert,

ești iarăși al meu... Dacăi ști! n'aș mai fi pulul trăii după despărțirea noastră; aș fi murit! Te iubesc prea mult... Voi fi atât de blândă, atât de bună pentru tine, te voi face atât de fericit... Dar nu mă părăsi. Dacă nu mă mai iubești, lasă-mă să te iubesc eu. Ia-mă, gonește-mă, după plac. Sunt sclava ta, lucrul tău, bunul tău. Ah! de-aș putea muri acum!..." Și acoperea cu sărutări pălimate fața slăbită a tânărului. El însă sta nemișcat, cu gura și cu ochii închiși, gândindu-se cât de jos căzuse. Acum când beșia simțurilor se potolise, putea să compare ceea-ce simțise în acest moment cu ce simțise odinioară.

Simbolul schimbării săvârșite era contrastul dintre brutalitatea plăcerii, gustată în pripă pe divan, și divina pudoare din zilele de odinioară. Nu ertase pe Tereza și totuș nu putuse să-și înfrâne pofta; deci, prin acest fapt își pierduse pentru totdeauna dreptul de a-i mai face imputări. Și apoi de l-ar mai fi avut, acest drept, cum să-și l întrebuințeze? În mângăerile acelei femei era un fel de vrajă. El ghici că din ziua aceea visul său se isprăvisese. O iubitese cu o dragoste sublimă; ea acum îl ținea prin tot ce era mai întunecat și mai puțin nobil în el. În viața lui morală pierise ceva, ceva ce nu va mai regăsi niciodată. Era un nau-

fragiu al sufletului, pe care nu-l va mai putea îndrepta. Incelase de a se stima, după ce încelase de a-și stima metresa. Dalila își săvârșise înc-odată opera. Și fiindcă buzele femeii erau mângâietoare și înfiorătoare, el îi înapoia sărutările.

CA ȘI CEILALȚI...

După cinsprezece zile dela această scenă, Hubert începù iar să prânzească 'n oraș, să iasă mai în fiecare seară, spre marea uimire a mamei sale, care, după ce lăcuse în fața unei dureri pe care n'o putea a-lința, vedeà acum la fiul său un aer care o înspăimântà. Ea nu se putuse oprì să nu-și arăte mirarea vărului ei, George Li-auran, într'o seară, pe când acesta venise, ca de obicei, să-și ia locul în salonaș, marlor al afâtor agonii ale bieteii femeii.

Vântul sufà afară ca și în noaptea când generalul Seilly începuse a se gândi la nenorocirea prietenelor sale; și bătrânul soldat, care se aflà și el în jilțu-i, nu se

putuse opri să nu constate cât de mult îmbătrâniseră ambele văduve, în intervalul acestor câte-va luni.

— „Nu mai pricep nimic, răspunse George, la întrebarea verișoarei sale, Hubert și cu mine n'am avut nici-o convorbire. Dacă n'a crezut-o pe d-na de Sauve vinovată, disperarea-i e fără noimă; dar ceea-ce știu sigur e că sunt iarăș în termenii cei mai buni.

— „După ceceace știe pe socoteala ei? zise contele. Nu-i de loc mândru!

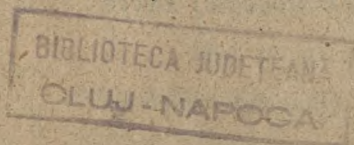
— „Ce să-i faci? reluă George. El, ca și ceilalți...

D-na Liauran, întinsă pe sofa, o țină de mână pe d-na Castel, când vărul său rostea aceste vorbe, de a căror însemnătate el nu-și dădù seama. Mama și bunica își strâseră mânilor, și prin această strângere de mână își spuseră amândouă suferința de care nici una nici alta nu se mai vindecară vre-odată. Ele nu-și crescuseră copilul ca să fie *ca și ceilalți*. Presimțeau metamorfoza de neînălăturat ce se va săvârși în Hubert al lor, de acum înainte...

Vai! ce adevăr adânc în afirmația că omul e ca și dragostea lui; dar această dragoste, de ce și de unde ne vine ea?

Intrebare fără răspuns, care — ca trădarea femeii, ca și slăbiciunea bărbatului, ca și duelul dintre trup și spirit, ca și viața însăși, în acest univers întunecos de păcate — este o dureroasă, o prea dureroasă enigmă.

— SFÂRȘIT —

SUMARUL :

I. Două sfinte	3
II. Hubert Liauran	24
III. Indrăgostiri tinere	37
IV. Un vis trăit	61
VII. Sbucium sufletelesc	75
VIII. Căderea	91
IX. Ultima mărinimie	107
X. O Duiosă Dalilă	120
XI. Dela inimă la simțuri	141
XII. Ca și ceilalți	161

Alexandri V. Fântâna Blanduziei, piesă	
in versuri	283—3
" Legende	193—4 b.
" Lăcrămioare	183
" Suvenire (versuri)	184
" Mărgăritărele	185—86
" Ovidiu, dramă	180—182
" Ostași noștri	191
" Pasteluri	187
" Poezii populare	443—45
" Teatru, vol. I, Cetatea Neamșului, Cinel-Cinel etc.	199—9 b.
" Teatru, vol. II, Florin și Florica. Piatra din casă, etc.	200-200 b.
" Varia, poezii	188
" Despot Vodă, legendă istorică în versuri	322—23
Alexandria, sau isprăvile marelui Im-	
părat Alexandru Macedon	467—68
Al. George. Sapho (în versuri)	925
Alina G. Artă de a vorbi în societate	
și la diferite ocazii. Din capito-	
lele cele mai însemnate am putea	
cită: debuturile în arta vorbirii,	
glasul oratorului, rostirea, articu-	
larea, dicțiunea, punctuația, înainte	
de a vorbi, în timpul discursului,	
după discurs.	865—66

Extras din Catalogul Bibliotecii pentru toți

- Alina G.** Buna cuviință. Cum să se poarte omul în societate . . . 385—7 b
- „ Secretul stilului. Sfaturi asupra felului de a scrie mai marilor noștri în toate împrejurările vieții și modele epistolare desăvârșite. . . 1123—26
- Amicis Edm.** (Cuore). Inimă de copil. În această carte se povestește înduioșător și de toată frumusețea un întreg an școlar al unui băiețuș din clasele primare. E o povestire, aproape zilnică, a multor întâmplări, vreme de un an, în viața micului școlar, din care autorul — unul din cei mai mari scriitori ai Italiei — face să respire dragostea de neam, de steag, de credință strămoșească. Ediție ilustrată bogat. Traducere de Traian G. Stoenu . . . 426—29
- „ O moarte pe câmpul de război . 772—72 b
- Andersen.** Povești alese . . . 1
- „ Carte de chipuri fără chipuri . . . 100
- „ Grădina raiului, povestiri cu ilustrații, trad. de B. Nemțeanu . . . 657—58
- Andreiew.** Anatema. Piesă, pentru care autorul a fost excomunicat de sinodul rus din Biserica creștină . . . 684—85